

Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet

Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax

Kansikuva: Jäkälikkö on sytytetty ennallistamispolttoa varten (Myllykangas, Rautavaara).
Kuva Auvo Sapattinen.

© Metsähallitus 2008

ISSN 1235-8983

ISBN 978-952-446-603-5 (pdf)

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2008
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	24.9.2007
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	2545/623/2007
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA			
ALUEEN NIMI			
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI			
ALUEYKSIKKÖ	Luontopalvelut, Ohjausyksiköt, Alueiden hallinta		
TEKIJÄ(T)	Metsähallitus		
JULKAISUN NIMI	Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet		
TIIVISTELMÄ	<p>Metsähallitus vahvisti jo vuonna 1992 luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteita koskevan suosituksen, jota sittemmin on päivitetty hieman kahteen otteeseen. Vuonna 2007 nämä periaatteet päivitettiin kokonaisuudessaan ja samalla niiden kattavuutta laajennettiin. Luontopalvelujohtajan 24.9.2007 vahvistamat <i>Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet</i> koskevat luontopalvelujen hallinnassa ja hoidossa olevia</p> <ul style="list-style-type: none"> • lakisääteisiä luonnonsuojelualueita, • erämaa-alueita, sekä • lakisääteisinä luonnonsuojelualueina toteutettavia kansallisten luonnonsuojeluohjelmien ja Natura 2000 -verkoston kohteita. <p>Uusia periaatteita voidaan kuitenkin soveltuvin osin käyttää tukena myös mm. luontopalvelujen hoidossa olevien suojelumetsien ja valtion retkeilyalueiden hoidossa.</p> <p>Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteissa on kuvattu suojelualueiden hoidon ja käytön kokonaisuus sekä siihen liittyvät periaatteet, joista osa tulee suoraan säädöksistä ja osa on luontopalvelujen alueiden haltijana ja hoitajana määrittelemiä.</p> <p>Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet on ensisijaisesti luontopalvelujen oman henkilöstön käytännön työn tueksi tarkoitettu ohje, mutta se ei ole normilainsäädännön tarkoittama sitova ohje. Selkeä poikkeaminen ohjeesta edellyttää kuitenkin aina sen käsittelyä joko alueyksikön johtoryhmässä tai prosessin valtakunnallisessa ohjausryhmässä. Luontopalvelujen oman sisäisen käytön lisäksi periaatteet ovat myös yksi keino ja väline kertoa ulkopuolisille luontopalvelujen toiminta-periaatteista.</p> <p>Jatkossa periaatteet on tarkoitus päivittää säännönmukaisesti, vuoden–kahden välein.</p>		
AVAINSANAT	suojelualueet, luonnonsuojelualueet, erämaa-alueet, Natura-alueet, hoito ja käyttö, periaatteet, ohjeet		
MUUT TIEDOT			
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 89		
ISSN	1235-8983	ISBN (PDF)	978-952-446-603-5
SIVUMÄÄRÄ	78 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2008
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	24.9.2007
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	2545/623/2007
TYP AV SKYDDSOMRÅDE /SKYDDSPROGRAM			
OMRÅDETS NAMN			
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD			
REGIONENHET	Naturtjänster, Styrningsenheter, Områdesförvaltning		
FÖRFATTARE	Forststyrelsen		
PUBLIKATION	Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet (Principer för skötseln och användningen av skyddsområden)		
SAMMANDRAG	<p>Forststyrelsen fastställde redan 1992 en rekommendation om principerna för skötseln av naturskyddsområden, som senare har uppdaterats något i två omgångar. År 2007 uppdaterades dessa principer i sin helhet och samtidigt utvidgades deras täckning. Principer för skötseln och användningen av skyddsområden, som fastställdes av naturtjänstdirektören 24.9.2007 gäller i naturtjänsternas besittning och vård varande</p> <ul style="list-style-type: none"> • lagstadgade naturskyddsområden, • ödemarksområden, samt • objekt som ingår i de nationella naturskyddsprogrammen och i nätverket Natura 2000 och som förverkligas i form av lagstadgade naturskyddsområden. <p>De nya principerna kan dock i tillämpliga delar användas som stöd även vid skötseln av bl.a. skyddsskogar och statens strövområden som sköts av naturtjänsterna.</p> <p>I principerna för skötseln och användningen av skyddsområden beskrivs den helhet som skötseln och användningen av skyddsområden bildar samt de principer som hänför sig till denna, av vilka en del följer direkt av lagstiftningen och en del har definierats av naturtjänsterna i egenskap av den som innehar och sköter områdena.</p> <p>Principerna för skötseln och användningen av skyddsområden är i första hand en anvisning som är avsedd att stöda naturtjänsternas egen personals praktiska arbete, men den är inte en sådan bindande anvisning som avses i normlagstiftningen. En klar avvikelse från anvisningen förutsätter emellertid alltid att den behandlas antingen i regionenhetens ledningsgrupp eller i den riksomfattande styrgruppen för processen. Förutom naturtjänsternas egna interna användning är principerna också ett sätt och ett redskap för att berätta för utomstående om naturtjänsternas verksamhetsprinciper.</p> <p>Avsikten är att i fortsättningen uppdatera principerna regelbundet, vartannat år.</p>		
NYCKELORD	skyddsområden, naturskyddsområden, ödemarksområden, Natura-områden, skötsel och användning, principer, anvisningar		
ANDRA UPPGIFTER			
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonuojelujulkaisuja. Sarja B 89		
ISSN	1235-8983	ISBN (PDF)	978-952-446-603-5
SIDANTAL	78 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Suojelualueiden hoito ja käyttö osana monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä...	9
3 Suojelualueet	11
3.1 Suojelualueverkon tehtävät	11
3.2 Luonnonsuojelualueiden määrittely	12
3.3 Kansallispuistot	14
3.4 Luonnonpuistot	15
3.5 Muut luonnonsuojelualueet	15
3.6 Erämaa-alueet.....	16
3.7 Luonnonsuojeluohjelma- ja Natura 2000 -alueet	17
4 Hoidon ja käytön perusteet	18
4.1 Luonnonsuojelulaki ja Natura 2000	19
4.2 Perustamissäädökset ja luonnonsuojeluohjelmat	19
4.3 Hoito- ja käyttösuunnitelma	20
4.4 Järjestyssääntö.....	21
4.5 Maankäytön suunnittelu	22
4.6 Muu lainsäädäntö	22
4.7 Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet ja muut luontopalveluiden linjaukset	23
4.8 Tutkimus- ja seurantatieto	23
5 Luontotyyppien ja lajien suojelu ja hoito	26
5.1 Luonnontilan säilyttäminen	26
5.2 Ennallistaminen ja luonnonhoito	27
5.2.1 Yleistä	27
5.2.2 Ennallistaminen.....	28
5.2.3 Luonnonhoito	30
5.3 Lajien suojelu ja hoito	31
5.3.1 Yleistä	31
5.3.2 Lajiesiintymien säilyttäminen	32
5.3.3 Lajien hoito	32
5.3.4 Lajien siirrot.....	33
5.3.5 Vieraslajien poistaminen.....	34
6 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito	35
6.1 Maiseman suojelu ja hoito	36
6.2 Muinaisjäännösten suojelu ja hoito	37
6.3 Rakennetun ympäristön ja rakennusten suojelu ja hoito.....	38
6.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen.....	39
6.5 Saaristokulttuurin elinvoimaisuuden turvaaminen.....	41
7 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu	42
7.1 Kestävyyden ehdoilla ja kysynnän mukaisesti.....	42
7.2 Jokamiehenoikeudet.....	43
7.3 Virkistyskäyttö	44
7.4 Matkailun yritystoiminta.....	45
7.5 Opastus- ja markkinointiviestintä	46
7.6 Palveluvarustus ja sen huolto	47

8 Tutkimus ja seuranta	49
8.1 Alueiden hoitoon liittyvät selvitykset ja seurannat	49
8.1.1 Perusselvitykset ja inventoinnit.....	49
8.1.2 Seurannat.....	51
8.2 Alueiden tutkimus- ja seurantakäyttö	53
8.2.1 Alueiden hoitoa tukeva tutkimus	53
8.2.2 Alueiden muu tutkimus- ja seurantakäyttö.....	54
9 Alueiden muu käyttö	55
9.1 Paikalliset asukkaat	55
9.2 Poronhoito.....	55
9.3 Kalastus ja metsästys	56
9.3.1 Yleistä.....	56
9.3.2 Kalastus	57
9.3.3 Metsästys	58
9.3.4 Suurpedot.....	60
9.4 Maastoliikenne.....	61
9.4.1 Maastoliikenteen säätely ja ohjaus	61
9.4.2 Moottorikelkkailureitit ja -urat	61
9.4.3 Moottorikelkkailureittien ja -urien ulkopuolinen maastoliikenne	62
9.5 Muu liikenne.....	62
9.6 Malminetsintä ja kaivostoiminta.....	63
9.7 Vuokraus ja käyttöoikeuden luovutus.....	65
9.7.1 Lomarakentamiseen vuokratut alueet.....	65
9.7.2 Rakennusten vuokraus ja muut vuokraukset	66
9.8 Luontokuvaus.....	67
9.9 Suojelualueiden ulkopuolinen maankäyttö	67
Liitteet	69
Liite 1 Suojelualueiden hoitoon ja käyttöön liittyviä periaatteita, oppaita, ohjeita ja päätöksiä	69
Liite 2 Suojelualueiden hallintaan, hoitoon ja käyttöön liittyvää lainsäädäntöä – lagstiftning som gäller förvaltning och skötsel av naturskyddsområden	72
Liite 3 IUCN:n suojelualueluokitus: luokkien määritelmät.....	74
Liite 4 Suojelualueiden IUCN-luokka ja määritelmän mukaiset hoidon ja käytön tavoitteet ..	76
Liite 5 Eräiden aluetyyppien kuvaukset	77

1 Johdanto

Metsähallitus vahvisti vuonna 1992 suosituksen ”Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Valtion omistamien luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat”. Näitä periaatteita päivitettiin vuosina 1999 ja 2004, mutta näissä päivityksessä periaatteisiin tehtiin vain suhteellisen vähäisiä muutoksia.

Luontopalvelujen toiminnan laajentumisen ja monipuolistumisen takia hoidon periaatteiden päivitys on jälleen tullut ajankohtaiseksi. Nyt toteutettu päivitys on aiempia perusteellisempi, ja samalla periaatteiden kattavuutta on laajennettu. Aiempi periaatedokumentti koski lähinnä vain perustettuja luonnonsuojelualueita. Nyt uusitut **Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet** koskevat luontopalvelujen hallinnassa ja hoidossa olevia

- lakisääteisiä luonnonsuojelualueita
- erämaa-alueita
- lakisääteisinä luonnonsuojelualueina toteutettavia kansallisten luonnonsuojeluohjelmien ja Natura 2000 -verkoston kohteita.

Uusia periaatteita voidaan kuitenkin soveltuvin osin käyttää tukena myös mm. luontopalvelujen hoidossa olevien suojelumetsien ja valtion retkeilyalueiden hoidossa.

Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteissa on kuvattu suojelualueiden hoidon ja käytön kokonaisuus sekä siihen liittyvät periaatteet, joista osa tulee suoraan säädöksistä ja osa on luontopalvelujen alueiden haltijana ja hoitajana määrittelemiä. Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteiden lisäksi suojelualueiden hoidossa ja käytössä käytetään tukena monia muita yksityiskohtaisempia oppaita, ohjeita, linjauksia ym., joista on yhteenveto liitteenä 1. Liitteeseen 2 on koottu yhteenveto alueiden hoitoon ja käyttöön liittyvistä keskeisistä säädöksistä.

Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet on ensisijaisesti luontopalvelujen oman henkilöstön käytännön työn tueksi tarkoitettu ohje, mutta se ei ole normilainsäädännön tarkoittama sitova ohje. Selkeä poikkeaminen ohjeesta edellyttää kuitenkin aina sen käsittelyä joko alueen johtoryhmässä tai prosessin valtakunnallisessa ohjausryhmässä. Luontopalvelujen oman sisäisen käytön lisäksi periaatteet ovat myös yksi keino ja väline kertoa ulkopuolisille luontopalvelujen toimintaperiaatteista.

Metsähallituksen sertifioidun ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän yhtenä päämääränä on luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet ovat myös osa ympäristöjärjestelmää, ja periaatteiden ajantasaistaminen sisältyi luontopalvelujen ympäristöohjelman toiminnallisiin tavoitteisiin vuodelle 2007.

Jatkossa periaatteet on tarkoitus päivittää säännönmukaisesti, vuoden–kahden välein. Periaatteista kokonaisuutena vastaa alueiden hallinnan prosessi (ohjausryhmä), mutta luonnonsuojelun, luonnon virkistyskäytön ja eräsioiden prosessien (ohjausryhmien) tehtävänä on vastuualuettaan koskevien osuuksien ajanmukaisuuden seuranta ja tarvittaessa päivitys.

Periaatetekstissä viitataan useassa kohdin luonnonsuojelulakiin. Termeillä **luonnonsuojelulaki** ja **uusi luonnonsuojelulaki** tarkoitetaan tällöin vuoden 1996 lakia (1096/1996), ja termi **vanha luonnonsuojelulaki** taas viittaa vuodelta 1923 peräisin olevaa lakiin (71/1923).

Tekstissä viitataan lyhentein Metsähallituksen seuraaviin tietojärjestelmiin (suluissa järjestelmän omistaja):

- ASTA = asiakastiedon seurantajärjestelmä (luontopalvelut)
- KihtiGis = kiinteistöjen ja maankäyttökohteiden paikkatietojärjestelmä (palvelukeskus)
- SutiGis = metsävara- ja luontotietojen (mm. biotooppikuviot) hallinnan ja toimenpidesuunnittelun paikkatietojärjestelmä (metsätalous)
- Reiska = rakennelmien, reittien ja rakennusten paikkatietojärjestelmä (luontopalvelut)
- Vuokra = maanvuokrien ja muiden käyttöoikeussopimusten tietojärjestelmä (palvelukeskus).

2 Suojelualueiden hoito ja käyttö osana monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä

Suomi on osapuoli kaikissa maailmanlaajuisissa tai Suomea koskevissa alueellisissa kansainvälisissä sopimuksissa, joissa luonnon monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö ovat merkittäviä tavoitteita. Tärkein näistä on Suomen vuonna 1992 allekirjoittama biologista monimuotoisuutta koskeva YK:n yleissopimus eli biodiversiteettisopimus (The United Nations Convention on Biological Diversity, CBD), jonka tavoitteena on maapallon ekosysteemien, kasvi- ja eläinlajien sekä niiden sisältämien perintökijöiden monimuotoisuuden suojelu, luonnonvarojen kestävä käyttö edistäminen sekä luonnonvarojen käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukainen jako. Sopimuksen keskeisenä ajatuksena on sisällyttää biodiversiteetin ylläpito osaksi kaikkea luontoa muuttavaa toimintaa, kuten maa- ja metsätaloutta, kalastusta, metsästystä, rakentamista, kaavoitusta, matkailua ja asumista.

Suomi on osapuoli myös merkittävässä kansainvälisissä kulttuuria koskevissa yleissopimuksissa. Näistä tärkeimpiä on vuonna 1972 hyväksytty Maailmanperintösopimus eli maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskeva YK:n kasvat-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n yleissopimus, johon Suomi liittyi vuonna 1987. Sopimuksen perusteella ylläpidetään luetteloa kohteista, joiden katsotaan kuuluvan yleismaailmallisesti arvokkaaseen kulttuuri- tai luonnonperintöön (World Heritage List eli maailmanperintöluettelo).

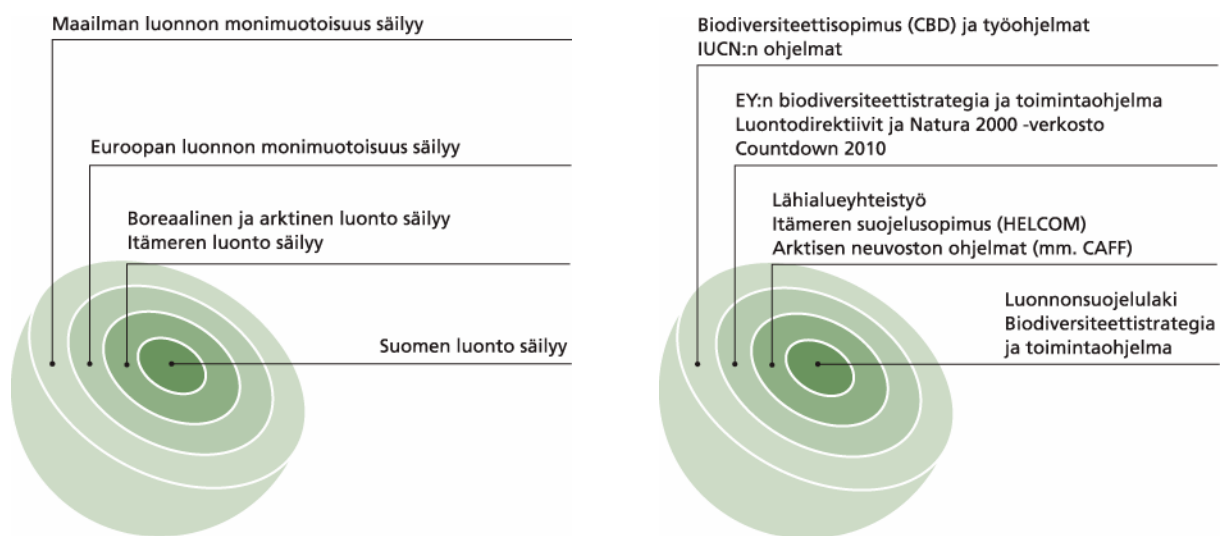
Biodiversiteettisopimuksen päämääriä viedään eteenpäin erilaisin työ- ja toimintaohjelmin, jotka on hyväksytty sopimuksen osapuolimaiden kokouksissa. Suomen kannalta tärkeimmät työohjelmat liittyvät metsien, sisävesien, meri- ja rannikkoalueiden, maatalouden ja suojelualueiden biodiversiteettiin.

Biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksessa vuonna 2004 hyväksyttiin suojelualueiden työohjelma, joka tähtää maailmanlaajuisen suojelualueverkoston luomiseen. Maat sitoutuivat tavoitteisiin ja aikatauluihin, joiden tarkoituksena on taata nykyistä parempi suojelualueiden kattavuus sekä tehostaa suojelualueiden hoitoa. Työohjelma korostaa myös suojelualueiden parempaa ylläpitoa ympäristöalueiden maankäyttöön sekä suojelualueiden monikäytön mahdollisuuksia. Erityistä huomiota kiinnitetään alkuperäiskansojen ja paikallisten ihmisten osallistamiseen suojelualueiden perustamiseen, käyttöön ja hoitoon.

Biodiversiteettisopimuksesta huolimatta maapallon biologinen monimuotoisuus on viime vuosina köyhtynyt edelleen. Kestävä kehityksen huippukokouksessa vuonna 2002 valtiot sitoutuivat hidastamaan merkittävästi biologisen monimuotoisuuden köyhtymistä vuoteen 2010 mennessä. Euroopan unioni asetti vuonna 2001 jäsenmailleen tavoitteeksi biodiversiteetin köyhtymisen pysäyttämisen vuoteen 2010 mennessä. Tähän liittyen määriteltiin vuonna 2004 toimialakohtaiset tavoitteet ja alustavat indikaattorit niiden seuraamiselle. Tavoitelistalla ovat tärkeässä asemassa myös toimet monimuotoisuuden hyötyjen jakamiseksi, tutkimuksen ja koulutuksen edistämiseksi, tietoisuuden ja osaamisen lisäämiseksi sekä kansainvälisen yhteistyön tehostamiseksi. Countdown 2010 -hankkeen avulla aktivoidaan kansalaisia ja yrityksiä toimimaan päämäärien saavuttamiseksi. Myös monet Maailman luonnonsuojeluliiton (IUCN) työohjelmat tukevat biodiversiteettisopimuksen tavoitteiden saavuttamista.

Monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen on myös valtioneuvoston periaatepäätöksellään vuosille 2006–2016 vahvistaman Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian (biodiversiteettistrategia) keskeinen tavoite.

Kuvassa 1 esitetään luonnonsuojelun tavoitteita ja keskeisiä välineitä niiden saavuttamiseksi. Suomalaisen luonnon suojelu on osa alueellista luonnonsuojelua Pohjois-Euroopassa ja Itämeren alueella. Suomessa keskeisiä välineitä ovat luonnonsuojelulaki ja biodiversiteettistrategia. Itämeren hyvinvoinnin ja monimuotoisuuden hyväksi tehdään yhteistyötä Helsingin komissiossa (HELCOM) ja napa-alueiden luonnonsuojelua edistetään mm. Arktisen neuvoston ohjelmien avulla. Euroopan tasolla tärkeimmät luonnonsuojelua edistävät toimet perustuvat Bernin ja Bonnin sopimukseen sekä näiden sopimusten tavoitteita toteuttaviin Euroopan unionin luonto- ja lintudirektiiveihin. Keskeisenä luonnonvarojen suojelun välineenä Euroopan unionissa on Natura 2000 -verkosto, johon pääosa Suomen suojelualueista sisältyy.

Kuva 1. Luonnonsuojelun ja suojelualueiden hoidon tavoitteita ja välineitä.

3 Suojelualueet

Suomen suojelualueisiin liittyviä käsitteitä käytetään näissä periaatteissa seuraavasti:

Luonnonsuojelualue tarkoittaa luonnonsuojelulain nojalla lailla tai asetuksella valtion maalle, tai ympäristökeskuksen päätöksellä yksityismaalle luonnon suojelua varten perustettua aluetta. Luonnonsuojelualueita on käsitelty tarkemmin luvuissa 3.2–3.5.

Suojelualue tarkoittaa perustettujen luonnonsuojelualueiden lisäksi myös erämaalailta perustettu- ja erämaa-alueita (ks. luku 3.6) sekä luonnonsuojelulain nojalla myöhemmin perustettavia luonnonsuojeluohjelma- ja Natura-alueita (ks. luku 3.7). Nämä suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet koskevat Metsähallituksen hallinnassa ja luontopalvelujen hoidossa olevia suojelualueita.

Suojelualueverkko luetaan edellisten lisäksi kaavoituksessa suojeluun varatut alueet ja kohteet sekä eräitä muita Natura 2000 -verkostoon ja kansainvälisiin suojeluohjelmiin ja sopimuksiin kuuluvia alueita (ks. liite 5). Suojelualueverkkoon kuuluvat myös luontopalvelujen hoidossa olevat valtion retkeilyalueet ja Metsähallituksen perustamat suojelumetsät, joiden hoidossa ja käytössä näitä suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteita noudatetaan soveltuvin osin.

Suomeen on ollut mahdollista perustaa varsin laaja ja eurooppalaisittain arvokas suojelualueverkko. Se kuuluu tärkeänä osana maailmanlaajuiseen suojelualueverkostoon. Suomen suojelualueverkkoon kuuluu kooltaan, sijainniltaan, luonteeltaan ja rauhoitusmuodoltaan hyvin erilaisia alueita, jotka yhdessä muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Erämaa-alueet muodostavat suojelualueverkon pinta-alasta puolet, mutta monimuotoisuuden suojelun kannalta tärkeimman osan verkostosta muodostavat perustetut luonnonsuojelualueet ja myöhemmin perustettavat luonnonsuojeluohjelmien kohteet.

3.1 Suojelualueverkon tehtävät

Luonnonsuojelulain nojalla perustetut luonnonsuojelualueet ja muulla tavoin suojellut alueet muodostavat yhdessä monipuolisen suojelualueverkon, jonka tehtävänä on säilyttää nykypolvea ja tulevia sukupolvia varten riittävä määrä edustavia ja ekologisesti elinkelpoisia näytealueita kaikista Suomessa esiintyvistä ekosysteemeistä ja luontotyypeistä, niiden maantieteellisestä vaihtelusta ja luonnollisista kehitysvaiheista. Suojelualueverkolla on myös suuri merkitys luontotyyppien ja eliölajien suotuisan suojelutason saavuttamisessa ja säilyttämisessä.

Suojelualueverkon tulee ennen kaikkea säilyttää

- alkuperäistä luontoa, nimenomaan Suomelle tyypillisiä ja häviämistä vaarassa olevia luontotyyppisiä, muodostumia ja piirteitä.

Tähän sisältyen tai sen lisäksi suojelun kohteina ovat

- luonnon geeniperinnön ja ekosysteemien monimuotoisuus
- eliölajisto sekä geologiset ja geomorfologiset muodostumat; erityisesti sellaiset, jotka ovat luonnostaan harvinaisia taikka ihmisen toiminnan vuoksi uhanalaisia tai vähenemässä
- sellainen entisajan kulttuurin muovaama luonto sekä luonnonalueisiin liittyvät kulttuurimaisemat ja kulttuurimuistomerkit ja niihin liittyvät viljelykasvilajikkeet ja kotieläinrodut, jotka ovat häviämässä
- eliöyhteisöjen luonnollinen sukkessio ja muut luonnonprosessit eri kehitysvaiheineen
- luonnonkauneus
- erämaisuus.

Suojelutehtäviensä sallimissa rajoissa suojelualueverkoston tehtävänä on lisäksi palvella

- tutkimusta ja ympäristön tilan seuranta
- ympäristökasvatusta, opetusta sekä yleistä luonnontuntemusta ja -harrastusta
- luonnonsuojelun ehdoilla tapahtuvaa virkistystä.

3.2 Luonnonsuojelualueiden määrittely

Kansainvälisellä tasolla suojelualueille on koetettu laatia yhdenmukaista luokittelua, nimistöä ja sopimusjärjestelmää, johon Suomenkin suojelualuejärjestelmä tulisi mahdollisuuksien mukaan sovittaa. Maailman luonnonsuojelualueista ylläpidetään Yhdistyneiden kansakuntien (YK) luetteloa. Maailman luonnonsuojeluliitto (IUCN) on laatinut luetteloön sisällyttämisen kriteerit ja suojelualueiden luokituksen (ks. liite 3).

YK:n luettelon suojelualueiden tulee täyttää kaksi ehtoa, jotka ovat alueen koko ja hoito- toimenpiteiden tavoitteet. Luetteloön hyväksyttävän alueen tulee olla IUCN:n vuonna 1994 esittämän suojelualueiden määritelmän mukaisesti ”maa- tai merialue, joka on osoitettu erityisesti luonnon monimuotoisuuden sekä luonnonvarojen ja niihin liittyvän kulttuuriperinnön suojeluun ja ylläpitämiseen ja jonka hoito perustuu joko lainsäädöksiin tai muihin velvoittaviin päätöksiin”.

Käytännön syistä luetteloön hyväksytään vain yli 1 000 ha:n suuruisia alueita. Poikkeuksena ovat rannikon läheiset tai valtameren saaret, joiden koko on vähintään 100 ha ja jotka ovat kokonaan suojeltuja. Luetteloa maailman luonnonsuojelualueista ylläpitää World Conservation Monitoring Centre (WCMC), joka on YK:n ympäristöohjelman (UNEP) alainen.

Liitteen 4 taulukossa suomalaiset luonnonsuojelualueet ja erämaa-alueet on sijoitettu Suomen ilmoittamiin IUCN-luokkiin ja lisäksi sulkuihin on merkitty alustava tulkinta suojelualueluokasta IUCN-määritelmän mukaan. IUCN-suojelualueluokituksen määritelmien mukaisesti kullekin suojelualuetyypille on taulukossa asetettu ensisijainen ja toissijaisia tai muita hoidon ja käytön tavoitteita. Nämä suojelualueiden yleiset kansainväliset tavoitteet ja tehtävät on sisällytetty luonnonsuojelulakiin sekä suojelualueiden perustamissäädöksiin.

Suomessa luonnonsuojelualue voidaan määritellä seuraavasti:

Luonnonsuojelualue on luonnonsuojelulain nojalla perustettu erityisalue, jonka tarkoituksena on joko alkuperäisen luontokokonaisuuden suojele sellaisenaan taikka tiettyjen luonnonpiirteiden, kehitysprosessien, lajien, maisemien tai kulttuuriperäisen ympäristön säilyttäminen ja ylläpitäminen tai palauttaminen. Suojele on pysyvä ja tähtää tulevaisuuteen. Alueen mahdollinen muu käyttö on sovitettava sellaiseksi, ettei se vaaranna suojeletarkoituksen toteutumista.

Luonnonsuojelulain 3. luvun mukaan luonnonsuojelualueita ovat

- 1) kansallispuistot
- 2) luonnonpuistot
- 3) muut luonnonsuojelualueet.

Luonnonsuojelualan perustamisen yleisenä edellytyksenä on, että

- 1) alueella elää tai on uhanalainen, harvinainen tai harvinaistuva eliölaji, eliöyhteisö tai ekosysteemi
- 2) alueella on luontodirektiivin liitteessä IV(a) tarkoitettuihin eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja
- 3) alueella on erikoinen tai harvinainen luonnonmuodostuma
- 4) alue on erityisen luonnonkaunis
- 5) alueella on harvinaistuva perinneluontotyyppi
- 6) luontotyyppin tai eliölajin suotuisan suojeletason säilyttäminen tai saavuttaminen sitä vaatii
- 7) alue on muutoin niin edustava, tyypillinen tai arvokas, että sen suojele voidaan katsoa luonnon monimuotoisuuden tai kauneuden säilyttämisen kannalta tarpeelliseksi.

Varsinaisena luonnonsuojelualueena ei siis Suomessa pidetä sellaista aluetta, joka ei perustu luonnonsuojelulainsäädäntöön, vaikka alue olisikin perustettu ensisijaisesti luonnonsuojelutarkoituksessa. Luonnonsuojelualue ei ole myös sellainen osittain luonnonsuojelupäämääriä palveleva alue, joka perustuu muuhun kuin luonnonsuojelulainsäädäntöön (esim. maa-aineslain nojalla suojele harju, koskiensuojelulain perusteella suojele koski, ulkoilulain nojalla perustettu valtion retkeilyalue, metsästyslain mukaisesti perustettu vesilintujen suojelealue tai erämaalain nojalla perustettu erämaa-alue). Kaikki luonnonsuojelulain nojalla perustettavat alueet eivät ole luonnonsuojelualueita (esim. maisema-alue). Natura 2000 -verkostoon kuuluva alue (ks. luku 3.7) ei ole luonnonsuojelulain tarkoittama luonnonsuojelualue, ellei sitä ole erillisellä päätöksellä sellaiseksi perustettu.

3.3 Kansallispuistot

Vuoden 1996 loppuun mennessä perustetut kansallispuistot on perustettu vanhan luonnonsuojelulain mukaisiksi erityisiksi suojelualueiksi, joille on niiden perustamislajeissa annettu kansallispuisto-nimitys. Uuden luonnonsuojelulain nojalla on perustettu tähän mennessä Kurjenrahkan, Syötteen, Repoveden, Pallas–Ylläksen ja Pyhä–Luoston kansallispuistot. Vuoden 2007 alussa kansallispuistoja oli yhteensä 35 kpl.

Kansallispuisto ja sen tehtävät Suomessa määritellään seuraavasti:

Kansallispuisto on valtion omistama suuri ja luontonsa puolesta monipuolinen tai muuten merkittävä, suojeluarvoltaan vähintään valtakunnallinen luonnonsuojelualue. Sillä on oltava myös merkitystä yleisenä luonnonnähtävyytenä tai muutoin luonnontuntemuksen lisäämisen tai yleisen luonnoharrastuksen kannalta. Se säilytetään pysyvästi luontoa muuttavan taloudellisen toiminnan ulkopuolella, ja sen luonnontila pyritään ylläpitämään tai palauttamaan. Uuden luonnonsuojelulain mukaan kansallispuiston pinta-alan on oltava vähintään 1 000 ha.

Kansallispuiston tärkein tehtävä on suojelu, joka kohdistuu alkuperäisen elottoman ja elollisen luonnon piirteisiin, lajeihin ja eliöyhteisöihin, mutta voi kohdistua myös ihmisen toiminnan tuloksena syntyneisiin perinteisiin ympäristöihin, eliöyhteisöihin, maisemiin ja rakenteisiin. Yleisen suojelun periaatteesta voidaan kansallispuistossa poiketa porotalouden ja paikallisen väestön luontaiselinkeinojen hyväksi, mikäli niistä ei koidu oleellista eikä pysyvää vahinkoa suojelutavoitteiden kannalta.

Suojelun sallimissa rajoissa kansallispuiston tehtävänä on myös palvella ympäristökasvatusta, opetusta ja yleistä luonnontuntemusta tarjoamalla paikka ja mahdollisuudet omatoimiseen ja ohjattuun luonnon havainnointiin. Samoin kansallispuisto palvelee luonnontieteellistä tutkimusta ja ympäristön tilan seurantaa. Kansallispuisto palvelee lisäksi virkistystä yleisenä, kaikille avoimena nähtävyytskohteena ja antamalla mahdollisuudet luonnossa tapahtuvaan retkeilyyn ja luontoelämysten kokemiseen.

Kansallispuiston hoidon tavoitteena on, että puisto täyttää mahdollisimman hyvin kaikki edellä luetellut tehtävänsä. Tämän vuoksi kansallispuistoa pyritään kehittämään toiminnalliseksi ja käyttömahdollisuuksiltaan monipuoliseksi. Koska kuitenkin suojelutehtävä on ensisijainen, muut toiminnot on sopeutettava siten, ettei suojelutavoite vaarannu. Kansallispuistojen toisistaan suuresti poikkeavan koon, sijainnin ja luonteen vuoksi ne kehitetään toiminnoiltaan, saavutettavuudeltaan ja kävijämääriltään eritasoisiksi.

3.4 Luonnonpuistot

Luonnonpuistot ovat vanhan luonnonsuojelulain mukaisia yleisiä suojelualueita, jolle on niiden perustamislajeissa annettu luonnonpuisto-nimitys. Niitä on perustettu 19 kpl. Yhtään uuden luonnonsuojelulain mukaista luonnonpuistoa ei ole perustettu. Lain siirtymäsäännöksistä johtuen luonnonpuistojen rauhoitussäännökset ovat uuden luonnonsuojelulain 13 §:n mukaisia, mutta poikkeukset niihin löytyvät puistojen vanhoista, edelleen voimassa olevista perustamisasetuksista.

Uuden luonnonsuojelulain mukaan luonnonpuistolla on oltava merkitystä luonnonmukaisen kehityksen turvaamiselle, tieteelliselle tutkimukselle tai opetukselle. Luonnonpuistossa saa muualla kuin erikseen osoitetuilla teillä, poluilla tai alueilla liikkua vain sen viranomaisen tai laitoksen luvalla, jonka hallinnassa puisto on. Asetuksilla on kuitenkin säädetty lukuisia poikkeuksia täydellisestä rauhoituksesta.

Vaikka vanhassa luonnonsuojelulaissa oli ilmaistu pyrkimys säilyttää luonnonpuisto koskemattomana, sitä ei voi pitää luonnonpuistojen hoidon ainoana päämääränä – eikä se ole niitä perustettaessa ollut tarkoituksaan. Useissa luonnonpuistoissa on sellaisia arvokkaita luontotyyppisiä ja kulttuuriperäisiä kohteita, joiden suojelu edellyttää jatkuvaa hoitoa. Tällaiset kohteet muodostavat luonnonpuistojen alueesta vain pienen osan.

Valtakunnallisina, tavallisesti laajoina ja monipuolisina luonnonsuojelualueina luonnonpuistot muistuttavat kansallispuistoja. Niiden tehtävät painottuvat kuitenkin eri tavoin. Luonnonpuistoissa suojelu ja tutkimus ovat hallitsevina. Ympäristökasvatus- ja opetustehtäviä on lähinnä muutamilla luonnonpuistoilla tiukan suojelun sallimissa rajoissa. Kevon luonnonpuistolla on lisäksi huomattava nähtävyys- ja retkeilymerkitys.

3.5 Muut luonnonsuojelualueet

Muut luonnonsuojelualueet vaihtelevat suuresti kooltaan, luonteeltaan, suojelupäämääritään ja hoitotavoitteiltaan. Kunkin tällaisen luonnonsuojelualueen suojelun tavoite ratkaistaan tapauskohtaisesti, ja perustamisen yhteydessä annettuun asetukseen on otettu sen mukaiset rauhoitussäännökset. Lähes kaikki tähän mennessä perustetut tämän ryhmän alueet ovat vanhan luonnonsuojelulain tarkoittamia erityisiä suojelualueita. Uuden luonnonsuojelulain nojalla perustettavien alueiden kohdalla noudatetaan soveltuvin osin, mitä kansallis- ja luonnonpuistojen rauhoitussäännöksistä on voimassa, ja niistä käytetään nimitystä **muu luonnonsuojelualue**.

Soidensuojelualueet ovat vanhan luonnonsuojelulain nojalla perustettuja erityisiä suojelualueita, joiden ensisijaisena tarkoituksena on suoluonnon suojelu. Soidensuojelualueita on 1980-luvulla perustettu yhteensä 173 kpl. Hoidon tavoitteena on, että soistuminen ja muu luonnollinen kehitys saa tapahtua häiriöttä. Perustamisasetusten mukaan useimpien alueiden kivennäismailla voidaan harjoittaa rajoitettua metsätaloutta. Metsähallitus on kuitenkin jo vuonna 1994 tehnyt päätöksen, jolla se on luopunut soidensuojelualueiden metsätaloustaloudesta.

Jokamiehenoikeuksien mukaista liikkumista, leiriytymistä, marjastusta, sienestystä sekä kalastusta, metsästystä ja vastaavaa luonnon virkistyskäyttöä rajoitetaan vain, jos suojelutavoitteiden toteutuminen niiden takia vaarantuu. Tällaisia alueita ovat lähinnä taajamien läheiset sekä hyvien kulkuyhteyksien varrella olevat alueet. Soidensuojelualueilla saa harjoittaa myös luonnontieteellistä tutkimusta. Niillä on erityistä merkitystä vertailualueina tutkittaessa esimerkiksi metsäojituksen ja turvetuotannon vesistövaikutuksia.

Vanhojen metsien suojelualueita on perustettu asetuksella Etelä-Suomeen vuonna 1994 yhteensä 92 kpl. Metsätaloutta ei luonnollisestikaan näillä alueilla sallita, mutta muuten rauhoitusmääräykset muistuttavat soidensuojelualueiden määräyksiä sillä erolla, että avotulenteko ja leiriytyminen on kielletty. Metsästyksen liittyen sallittua on vain luontopalvelujen luvalla tapahtuva hirvenajo metsästyksen yhteydessä.

Lehtojensuojelualueita on perustettu asetuksella vuonna 1992 kaikkiaan 53 kpl. Suojelun tavoitteena on säilyttää edustavat näytteet lehtokasvillisuusvyöhykkeille ominaisista lehdoista ja hoitaa alueita siten, että niiden biologisesti arvokkaimmat piirteet säilyvät. Lehtojensuojelualueilla voi liikkua jokamiehenoikeuksin, mutta leiriytyminen ja tulenteke on rauhoitusmääräyksissä kielletty.

Hylkeiden suojelualueiden tarkoituksena on suojella erityisesti harmaahylkeitä ja niiden elinympäristöjä. Osalla näistä valtion omistamille merialueille vuonna 2001 perustetuista suojelualueista on merkitystä myös itämerennorpan suojelulle. Perustetut suojelualueet hyödyttävät hyljetutkimusta ja hyljekantojen seuranta. Liikkumista ja kalastusta rajoitetaan hyljeluojojen välittömässä läheisyydessä, ja metsästyksen on alueilla kokonaan kielletty.

Edellä kuvattujen suojelualuetyyppien lisäksi luonnonsuojelualueina on perustettu hyvin erilaisia kohteita. Niillä voi olla ankarat, luonnonpuistoa muistuttavat rauhoitusmääräykset (esim. Annjalonji). Ne voivat myös sisältää jatkuvaa hoitoa edellyttävää kulttuurimaisemaa (esim. Telkkämäki). Joidenkin alueiden hoidon päämääränä on kauniiden maisemien ylläpitäminen (esim. Vehoniemenharju). Ryhmään kuuluu myös Ystävyysluonnonsuojelualue, josta Suomi solmi Neuvostoliiton kanssa sopimuksen vuonna 1989. Alueen perustamisen tarkoituksena on sen kasviston, eläimistön ja luonnon ekosysteemien suojelun lisäksi mm. yhteistyön edistäminen luonnonsuojelun ja luonnonvarojen järkevän käytön, ekosysteemin pitkäaikaisen seurannan ja tutkimuksen aloilla.

3.6 Erämaa-alueet

Vuonna 1991 Lappiin perustettiin erämaalaille 12 erämaa-alueita, joiden yhteispinta-ala on noin 1,5 milj. ha. Ne perustettiin alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön kehittämiseksi. Niillä on kuitenkin myös tärkeä tehtävä luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä, ja ne kuuluvat Natura 2000 -verkostoon.

Erämaalaki ei aiheuta muutoksia alueiden käyttöön, ellei käytöstä aiheudu huomattavia muutoksia luonnolle. Erämaalain perusteella on kielletty kaivospiirien ja pysyvien teiden perustaminen sekä maa-alueen tai siihen kohdistuvan käyttöoikeuden luovuttaminen tai vuokraaminen ilman valtioneuvoston (ympäristöministeriön) lupaa. Käyttöoikeuksien luovutus luontaiselinkeino-tarkoituksiin hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti tai puolustusvalmiuden tai rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta tarpeellisiin hankkeisiin ei kuitenkaan vaadi tällaista lupaa, kuten eivät myöskään esim. palveluvarustuksen käyttöä koskevat sopimukset.

Erämaalaki sallii rajoitetun metsätalouden harjoittamisen viidellä erämaa-alueella, mutta Metsähallitus on päättänyt jättää kaikki erämaa-alueet hakkuiden ulkopuolelle. Erämaalain lisäksi alueiden hoitoa ja käyttöä säätelevät useat muut lait, kuten kalastus-, metsästyks-, maastoliikenne- ja poronhoitolaki. Porotaloutta harjoitetaan koko erämaa-alueiden pinta-alalla.

3.7 Luonnonsuojeluohjelma- ja Natura 2000 -alueet

Valtakunnalliset luonnonsuojeluohjelmat ovat valtioneuvoston hyväksymiä periaatepäätöksiä, joissa määritellään kuhunkin ohjelmaan kuuluvat kohteet ja niiden suojelutavat sekä suojelutavoitteet, joiden saavuttamiseen ao. kohteiden perustamisella tähdätään. Hyväksytyjä luonnonsuojeluohjelmia on seitsemän: kansallis- ja luonnonpuisto-ohjelma sekä soiden, lintuvesien, harjujen, lehtojen, rantojen ja vanhojen metsien suojeluohjelmat. Suojeluohjelmia toteutetaan perustamalla lailla tai asetuksella suojelualueita valtion maille, hankkimalla sitä varten yksityisomistuksessa olevia maa-alueita valtiolle sekä myös perustamalla suojelualueita yksityismaille.

Luonnonsuojeluohjelmien toteutuksen rahoitus perustuu hallituksen talouspoliittisen ministeri-valiokunnan vuonna 1996 tekemään päätökseen, jolla toteutusohjelma määriteltiin ulottumaan vuoden 2006 loppuun saakka. Suurimmassa osassa Suomea vanhat luonnonsuojeluohjelmat saatiin toteutettua siihen mennessä. Suojeluohjelmien toteutusaste vaihtelee kuitenkin ohjelmittain, alueittain ja kohteittain. Lukumääräisesti suurin osa vielä toteuttamattomista ohjelma-alueista on Lounais- ja Länsi-Suomessa (mm. lintuvesien, rantojen ja lehtojen suojelualueita). Rahoitusohjelmaa päätettiin joulukuussa 2005 jatkaa vuoden 2009 loppuun.

Valtaosa vielä perustamattomien suojeluohjelmakohteiden pinta-alasta on luontopalvelujen hallinnassa. Suojeluohjelmien toteuttaminen tulee vielä edellyttämään yli tuhannen valtionmaiden luonnonsuojelualan perustamista. Suuri osa näistä tulee olemaan suhteellisen pienialaisia; poikkeuksena lähinnä eräät rantojen suojeluohjelman sekä monet Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelukohteet.

EU:n luontodirektiiveihin perustuvalla Natura 2000 -alueiden verkostolla suojellaan koko Euroopan unionissa harvinaistuvia luontotyyppisiä ja lajien elinympäristöjä sekä linnustolle tärkeitä alueita. Direktiivien liitteissä luetellaan yhteisön tärkeinä pitämät lajit ja luontotyypit. Koko 27 jäsenmaan alueella lajeja on noin 1 000 ja luontotyyppisiä noin 200 kpl. Suomessa esiintyy 132 direktiivilajia ja 69 direktiiviluontotyyppiä.

Natura-verkostoon kuuluvat ne alueet, jotka Suomi on ilmoittanut lintudirektiivin mukaisiksi linnustonsuojelualueiksi (ns. SPA-alueet), sekä alueet, jotka EU:n komissio on hyväksynyt luontodirektiivin perusteella yhteisön tärkeinä pitämiksi alueiksi (ns. SCI-alueet). SCI- ja SPA-alueet ovat osin päällekkäisiä.

Komissio teki päätöksen alpiinista luonnonmaantieteellistä vyöhykettä koskevasta Natura 2000 -alueluettelosta 22.12.2003 ja boreaalista vyöhykettä koskevasta luettelosta 13.1.2005. Suomen Natura 2000 -ehdotukseen ja -ilmoitukseen sisältyy 1 858 kohdetta, ja Natura-verkoston kokonaispinta-ala on 4,9 milj. ha. Ehdotuksen kokonaispinta-alasta lähes 80 % on valtion maita. Suomen Natura 2000 -verkostoon hyväksytyt alueet ovat pääasiassa nykyisiä luonnonsuojelualueita, erämaa-alueita ja suojeluohjelmien kohteita. Verkostoon sisältyy myös luontoa, joka aiemmin on ollut heikommin suojeltua: esimerkiksi saariston ja rannikon vedenalaista luontoa, järviä, suuria jokia, pienvesiä, kallioita ja kulttuuriympäristöjä.

Yksittäisten Natura-alueiden suojelu voi perustua lainsäädäntöön, hallinnollisiin määräyksiin tai vapaaehtoiseen sopimukseen. Lähes puolet toteutetaan luonnonsuojelulaille, kolmannes erämaalla, viidennes vesi- ja ympäristölaeilla ja loput metsä-, vesi-, ulkoilu-, maankäyttö- ja rakennus- tai maa-aineslailla. Natura-alueilla voidaan sallia toiminta, joka ei uhkaa suojeltavia luontoarvoja. Natura-alueiden läheisyyteen suunnitelluissa hankkeissa on tehtävä ns. Natura-arvioinnin tarveharkinta, jossa arvioidaan suojeluarvoille mahdollisesti aiheutuvia vaikutuksia. Tarvittaessa vaikutuksista tehdään tarkempi Natura-arviointi.

4 Hoidon ja käytön perusteet

Suojelualueiden hoidon ja käytön perusteet vaihtelevat mm. aluetyypistä riippuen. Luonnon-suojelulaki ja muu lainsäädäntö, Natura 2000 -verkoston tavoitteet, suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet, luontopalvelujen muut linjaukset, maankäytön laajempi suunnittelu sekä tutkimus- ja seurantatieto (ks. kuva 2) ovat hoidon ja käytön perustana kaikilla alueilla. Suojelualueiden hoidossa ja käytössä on sen sijaan erotettavissa useita erilaisia ”tilanteita” sen mukaan, onko alue perustettu vai ei, sekä onko sille laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma ja järjestyssääntö (ks. kuva 3).

Kuva 2. Suojelualueiden hoitoon ja käyttöön keskeisesti vaikuttavat asiat.

Eri tilanteet	Perustetut alueet				Ohjelma-kohteet	
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Perustamissäädös						
Luonnonsuojeluohjelma						
Hoito- ja käyttösuunnitelma						
Järjestyssääntö						

Kuva 3. Suojelualueiden hoitoon ja käyttöön liittyvät erilaiset ”tilanteet”.

4.1 Luonnonsuojelulaki ja Natura 2000

Luonnonsuojelulaki (1096/1996) on keskeisin luonnon ja maiseman suojelua koskeva laki. Sen mukaan luonnonsuojelun tavoitteena on lajien ja luontotyyppien suotuisan suojelun tason säilyttäminen. Luonnonsuojelulaissa on määritelty mm. luonnonsuojeluohjelmat, maisemansuojelualueet sekä luonnonsuojelualueet ja niiden eri tyypit. Laissa on määräyksiä mm. luonnonsuojelualueiden rauhoitusmääräyksistä, hoito- ja käyttösuunnitelmasta ja järjestyssäännöstä sekä suojelualueiden laajentamisesta ja niiden rajojen määrittämisestä ja merkitsemisestä.

Luonnonsuojelulaki sisältää myös määräyksiä, jotka on otettava huomioon kaikkien alueiden hoidossa, siis myös suojelualueiden ulkopuolella. Tällaisia ovat esimerkiksi lajien ja luontotyyppien suojelua koskevat määräykset.

EU:n luonto- ja lintudirektiivit pantiin Suomessa täytäntöön uudella luonnonsuojelulla, joka sisältää nyt mm. direktiivien edellyttämään Natura 2000 -verkostoon liittyvät määräykset. Natura 2000 -verkoston tavoitteena on turvata luontodirektiivissä mainittujen luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen sekä lintudirektiivissä tarkoitettujen erityissuojelualueiden suojelu. Natura 2000 -verkosto on tärkein keino, jolla EU:ssa pyritään luontodirektiivin edellyttämällä tavalla suotuisan suojelutason turvaamiseen. Perustetuista luonnonsuojelualueista, erämaa-alueista ja suojeluohjelmakohteista suurin osa sisältyy Natura-verkostoon, jolloin alueiden hoidossa ja käytössä tulee ottaa huomioon myös Naturaan ja direktiiveihin liittyvät tavoitteet ja velvoitteet. Luontodirektiiviin liittyvät velvoitteet eivät koske pelkästään Natura- tai suojelualueita, vaan myös niiden ulkopuolista maankäyttöä.

4.2 Perustamissäädökset ja luonnonsuojeluohjelmat

Perustetuilla luonnonsuojelualueilla tärkein alueen hoitoon ja käytön ohjaukseen vaikuttava dokumentti on alueen perustamissäädös, ja erämaa-alueilla vastaavasti erämaalaki. Näissä on mm. määritelty alueen suojelun tavoite sekä alueella kielletyt, luvanvaraiset ja sallitut toimet. Esimerkiksi erämaalaki määrittelee erämaa-alueiden perustamisen tarkoituksiksi alueiden erämaaluonteen säilyttämisen, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamisen sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämisen.

Uudessa luonnonsuojelulaissa on otettu varsin yksityiskohtaisesti kantaa etenkin kansallis- ja luonnonpuistojen rauhoitussäännöksiin. Alueen perustamissäädöksessä voidaan tietyin rajoituksin säätää poikkeuksia lain rauhoitussäännöksistä. Luonnonsuojelulain siirtymäsäännösten mukaan ennen lain voimaantuloa perustettujen luonnonsuojelualueiden perustamissäädökset jäivät voimaan. Nämä vanhat perustamissäädökset on annettu pitkän ajan kuluessa, ja niiden sisältö vaihtelee suojelualuetyypistä ja osin kohteestakin riippuen. Tämän takia alueiden hoidossa onkin tärkeää olla tarkoin selvillä nimenomaisesti aina kyseenä olevan alueen säädöksistä.

Vielä perustamattomilla suojelualueilla hoidon ja käytön ohjauksen perusteita on haettava perustamissäädösten sijasta ao. suojeluohjelmasta. Luonnonsuojelulain mukaan luonnonsuojeluohjelmasta tulee käydä ilmi, millaisten toimenpiteiden on katsottava vaarantavan ohjelman tarkoituksen. Valtion viranomaisten ja laitosten on suunnitellissaan toimenpiteitään ja päättäessään niiden toteuttamisesta katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta luonnonsuojeluohjelman toteuttamista. Jos luonnonsuojeluohjelman kohteista osa on jo perustettu ja osa perustamatta, perustamattomien alueiden hoidossa voidaan usein käyttää tukena jo perustettujen alueiden rauhoitussäännösten linjauksia.

4.3 Hoito- ja käyttösuunnitelma

Hoito- ja käyttösuunnitelma on luonnonsuojelulain perusteella laadittava kansallispuistoille, ja se voidaan laatia myös luonnonpuistoille ja muille luonnonsuojelualueille. Hoito- ja käyttösuunnitelma laaditaan ”hoidon ja käytön järjestämistä varten” ja siinä määritellään toimenpiteet puiston perustamistavoitteiden toteuttamiseksi. Perustetuilla suojelualueilla perustamissäädökset ohjaavat hoito- ja käyttösuunnitelman laatimista, mutta hoito- ja käyttösuunnitelmassa mm. tarkennetaan säädöksiin kirjattuja tavoitteita. Hoito- ja käyttösuunnitelmia laaditaan melko paljon myös vielä perustamattomille suojeluohjelmakohteille, joilla ei siis vielä ole säädöksiä. Tällaisissa tapauksissa hoito- ja käyttösuunnitelman tehtävänä on palvella myös tulevaa säädösvalmistelua. Tällöin hoito- ja käyttösuunnitelmassa pyritään ennakoimaan ja määrittelemään tulevia rauhoitusmääräyksiä. Jatkossa hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen kohteena tulee yhä useammin olemaan monien alueiden muodostama kokonaisuus, johon voi kuulua sekä perustettuja että perustamattomia alueita.

Erämaalain perusteella myös erämaa-alueille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jota ”erämaa-alueen hoidossa ja käytössä on noudatettava”. Ympäristöministeriö vahvistaa sekä erämaa-alueiden että luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat.

Hoidon ja käytön suunnittelua koskevan ohjeen mukaan hoito- ja käyttösuunnitelma tulee laatia kaikille hoidon kannalta tärkeille alueille. Hoito- ja käyttösuunnitelmien tarvetta ja kohteiden suunnittelujärjestystä on selvitetty alueellisten ympäristökeskusten johdolla laadituissa Natura-alueiden hoidon ja käytön yleissuunnitelmissa, joiden pohjalta luontopalvelut laatii vuoden 2007 aikana valtakunnallisen yhteenvedon suunnittelutarpeista ja suunnittelun työohjelman vuosiksi 2008–2010.

Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelujärjestelmä on kaksiportainen. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa linjataan suojelualueiden hoidon ja käytön päätarkaisut sekä tehdään niihin liittyvät strategiset valinnat 10–20 vuoden aikajänteellä. Hoito- ja käyttösuunnitelmaan pohjautuvissa toimenpidesuunnitelmissa esitetään yksityiskohtaisesti ne toimenpiteet, joita alueiden hoidossa tarvitaan.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa mm. määritellään suunnittelun alueen vyöhykealuejaot, keskeisten toimintojen ja toimenpiteiden mitoitukset ja sijoittuminen sekä suunnitelman toteutuksen ja sen vaikutusten seuranta. Suunnitelmassa esitetään myös sen edellyttämät pohjatiedot, mm. analyysi alueen luontoarvoista, käytöstä ja uhkatekijöistä (maankäyttöanalyysi).

Metsähallituksen maankäytön suunnittelussa vakiintuneena toimintatapana on kansalaisten ja sidosryhmien kuuleminen. Hoidon ja käytön suunnittelu on tämän periaatteen mukaista osallistavaa suunnittelua. Hoidon ja käytön suunnittelun tulee olla mahdollisimman avointa ja vuorovaikutteista, ja osallistamista käytetään koko suunnitteluprosessin ajan. Osallistamiseen liittyy kiinteästi suunnittelusta tiedottaminen.

Osa hoidon piirissä olevista kohteista sisältyy kansainvälisiin sopimuksiin ja ohjelmiin, joiden velvoitteet on tällöin otettava hoidossa ja käytössä sekä sen suunnittelussa huomioon. Tällaisia erityisalueita ovat esimerkiksi UNESCO:n maailmanperintökohteet, Man and the Biosphere (MAB) -ohjelman biosfäärialueet, Baltic Sea Protection Areas (BSPA) -alueet sekä Ramsar-alueet (ks. liite 5).

Tulevina vuosina hoidon ja käytön suunnittelussa korostuu yhä enemmän ns. **ekosysteemi-lähestymistapa**, jonka periaatteet pohjautuvat biodiversiteettisopimuksen keskeisiin tavoitteisiin. Lähestymistapa painottaa ekologisten toimintojen ja rakenteiden ymmärtämisen tärkeyttä ja niiden säilyttämistä, mutta korostaa samalla ihmisten merkitystä ja ekosysteemien hoitomenetelmien kehittämistä joustavampaan suuntaan.

Käytännössä ekosysteemilähestymistavan soveltaminen suojelualueilla tarkoittaa sitä, että suojelualueiden hoitoa ja käyttöä suunnitellaan kokonaisvaltaisesti parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen yhdessä niiden paikallisten yhteisöjen kanssa, jotka tavalla tai toisella hyödyntävät alueita. Lähtökohtana on, ettei alueen monimuotoisuuden säilymisen edellytyksiä tai muita suojeluarvoja vaaranneta, mutta pyritään kuitenkin löytämään keinot paikallisen luonnon käytön perinteen jatkamiseen ja toimeentulon edellytysten turvaamiseen.

Hoidon ja käytön suunnittelun tulee perustua ekosysteemilähtöiseen kokonaistarkasteluun erityisesti rannikon ja saariston suojelualueilla. Monet ranta- ja meriympäristön arvokkaista luontotyypeistä ovat ihmistoiminnan pitkän ajan kuluessa muovaamia, ja niiden säilyminen edellyttää perinteisen maankäytön ja kulttuurin säilymistä. Luontopalvelujen on yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa löydettävä sellaiset ratkaisut, jotka mahdollistavat sekä luonnon- ja kulttuuriympäristön säilymisen että paikallisen toimeentulon (ks. myös luku 6.5). Mosaiikkimainen maanomistus ja moninaiset toimijat tekevät yhteistyöstä erittäin haastavan. Ottamalla suunnittelualueeksi laajempi maakunnallinen kokonaisuus päästään tarkastelemaan mm. luonnon virkistyskäytön ja matkailun kehittämismahdollisuuksia luonnon- ja kulttuuriympäristön kannalta kestäväällä tavalla. Luontopalvelut kehittää ekosysteemilähestymistapaan pohjautuvaa merisuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelua yhteistyössä Itämeren muiden maiden toimijoiden kanssa.

Suojelualueita koskevaa työohjelmaa (ks. luku 2) toteutetaan ekosysteemilähestymistavan periaatteiden mukaisesti. Työohjelman tavoitteiden mukaan jo perustettujen ja myöhemmin perustettavien suojelualueiden tulee kytkeytyä niitä ympäröivien laajempien alueiden käyttöön ja eri toimialojen luonnonvarojen hyödyntämiseen vuoteen 2015 mennessä.

4.4 Järjestyssääntö

Järjestyssääntö on laadittava kansallispuistoille, ja se voidaan tarvittaessa laatia myös luonnonpuistoille ja muille luonnonsuojelualueille. Järjestyssäännöllä voidaan kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä ja maihinnousua sekä veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämistä. Liikkumis- ja maihinnousukielto edellyttää, että alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii. Jos ao. suojelualueelle on tarkoitus laatia myös hoito- ja käyttösuunnitelma, se laaditaan ja vahvistetaan ensin, ja sen pohjalta tehdään sitten järjestyssääntö. Metsähallituksen luonnonsuojelualueita koskevat järjestyssäännöt vahvistaa luontopalvelujohtaja.

Jos perustetulle alueelle on tarkoitus laatia sekä hoito- ja käyttösuunnitelma että järjestyssääntö, alueen hoidon ja käytön kannalta tilanne on paras silloin, kun nämä ovat valmiit ja ajantasaiset. Läheskään aina näin ei kuitenkaan ole, vaan hyvin usein näistä puuttuu toinen tai molemmat. Toisaalta on muistettava, että kaikilla alueilla hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja/tai järjestyssääntöä ei tarvita. Erämaa-alueille laaditaan vain hoito- ja käyttösuunnitelma, mutta ei järjestyssääntöä. Joilakin alueilla, esim. eteläisen Suomen perustetuilla soidensuojelualueilla, on puolestaan yleensä tarpeen laatia vain järjestyssääntö.

4.5 Maankäytön suunnittelu

Suojelualueiden hoidossa ja käytössä on otettava huomioon maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT). Näihin tavoitteisiin kuuluvat mm. kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön säilyminen, arvokkaiden luonnonalueiden ja niiden monimuotoisuuden säilyminen sekä luonnon virkistyskäytön ja kulttuurimatkailun edistäminen. Näissä tavoitteissa on määritelty myös luonto- ja kulttuuriympäristöinä ”erityiset aluekokonaisuudet”, jotka ovat Saaristomeri, maankohoamisrannikko, Lapin tunturialueet ja Vuoksen vesistöalue. Kaikkien näiden alueiden luonnon ja kulttuuriympäristöjen turvaamisessa luontopalvelut on tärkeässä asemassa.

Maakunta- ja yleiskaavoissa määritellään alueiden maankäytön pääpiirteet, ja niissä otetaan yleensä kantaa sekä suojelualueiden että niiden ulkopuolisten alueiden maankäyttöön. Maankäyttö- ja rakennuslain tarkoittamana viranomaisena Metsähallituksen on otettava huomioon oikeusvaikutteisten kaavojen ja VAT:in mukaiset alueiden käytön määräykset.

Luonnonvarasuunnittelu (LVS) on valtion mailla ja vesillä olevien luonnonvarojen monitavoitteista pitkän aikavälin suunnittelua. Luonnonvarasuunnitelmat sisältävät mm. luonnonvarojen käytön tulevat painotukset ja keskeisten toimintojen mitoitukset sekä ekologisen verkoston kehittämisen. Näissä suunnitelmissa otetaan kantaa ja mitoitetaan myös suojelualueiden hoitoon ja käyttöön liittyviä asioita (luontomatkailun painopistealueet, ennallistamisen ja hoidon tarve, hoidon ja käytön suunnittelu ym.). Luonnonvarasuunnittelussa tarkastellaan suojelualueita ja niitä ympäröiviä valtion maita yhtenä kokonaisuutena, ja tässä suunnittelussa on monilta osin jo pitkään noudatettu edellä kuvatun ekosysteemilähestymistavan periaatteita.

4.6 Muu lainsäädäntö

Suojelualueiden hoidossa on luonnonsuojelulain ja erämaa-alueilla erämaalain lisäksi otettava huomioon muukin lainsäädäntö, josta suojelualueiden hoidon ja käytön kannalta merkittäviä ovat mm. seuraavat (ks. tarkemmin liite 2):

- metsästyslaki
- kalastuslaki
- maastoliikennelaki
- kolttalaki
- poronhoitolaki
- porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki
- muinaismuistolaki
- maankäyttö- ja rakennuslaki
- kaivoslaki
- kiinteistönmuodostamislaki
- laki yksityisistä teistä
- laki oikeudesta yleisiin vesialueisiin.

4.7 Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet ja muut luontopalveluiden linjaukset

Suojelualueiden hoidossa ja käytön ohjauksessa noudatetaan näitä luontopalvelujohtajan vahvistamia suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteita. Nämä periaatteet ohjaavat toimintaa erityisesti suojeluohjelmakohteilla, joilla toiminnan ohjeena ei ole esim. suojelusäädöksiä tai hoito- ja käyttösuunnitelmaa.

Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteiden lisäksi luontopalvelut on tehnyt eräitä muitakin periaatelinjauksia, jotka vaikuttavat ja ohjaavat alueiden hoitoa ja käyttöä. Tällaisia ovat esimerkiksi kestävän luontomatkailun periaatteet ja luontorakentamisen periaatteet (ks. liite 1).

4.8 Tutkimus- ja seurantatieto

Suojelualueiden hoito ja käyttö edellyttävät tuekseen riittävät perustiedot suojelualueista sekä muutakin tutkimuspohjaista taustatietoa. Tarvittavien perustietojen kokoaminen on edelleen osin kesken, minkä takia perustietoja täydennetään jatkuvasti ja samalla kehitetään niihin liittyvää tiedonhallintaa ja tietojärjestelmiä (ks. tarkemmin luku 8.1.1).

Seurantatietoa suojelualueiden tilasta ja hoidon tehokkuudesta kootaan jatkuvasti. Suojelualueilla tapahtuva seuranta on monitahoista ja monitasoista. Suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan indikaattoreiden ja mittarien avulla. Niitä käytetään hyväksi mm. arvioitaessa suunnitelman päivittämistarvetta viisi vuotta sen valmistumisen jälkeen. Luontomatkailun kannalta tärkeimmillä alueilla suunnitelman ekologisia ja sosioekonomisia vaikutuksia seurataan suunnitelmallisesti ja yhtenäisin menetelmin: Indikaattorilajien tilaa ja kasvillisuuden muutoksia seurataan jatkuvasti, ja kävijä- ja asiakastutkimuksia toteutetaan säännöllisin välein.

Yksittäisten ennallistamis- ja hoitotoimenpiteiden seuranta on kehitetty viime vuosina. Seuranalla varmistetaan, että toimenpiteet ovat teknisesti onnistuneita ja että niillä on saatu aikaan tavoiteltuja vaikutuksia. Menetelmien kehittyessä ja/tai seuranta- ja tutkimustulosten antaessa aihetta voidaan toteuttaa korjaavia toimenpiteitä tai parantaa sovellettavia toimintamalleja.

Biologisen monimuotoisuuden kehittymistä tarkkaillaan valtakunnallisesti seuraamalla lajiston kokonaiskehitystä sekä tietyissä elinympäristöissä esiintyvien lajien runsaussuhteiden muutoksia ja yksittäisten avainlajien kantojen kehitystä. Osa seurantahankkeista on ns. yleisseurantoja, kuten valtakunnalliset pesimälinnuston ja riistalajien seurannat, joita kumpiakin tehdään myös suojelualueilla. Lisäksi valtakunnallisesti ylläpidetään erityisseurantoja, joiden kohteina ovat kansainvälisesti tai kansallisesti harvinaiset tai häviämistävaarassa olevat elinympäristöt, lajit ja populaatiot. Suojelualueilla erityisseuranta keskittyy pääasiassa uhanalaisiin luontotyypppeihin ja erityisesti suojeltaviin lajeihin. Luontopalveluilla on valtakunnallinen vastuu useasta sellaisesta uhanalaisesta tai vaarantuneesta lajista, jonka levinneisyysalue keskittyy suojelualueille ja muille valtioiden maille (seurannoista tarkemmin ks. luku 8.1.2).

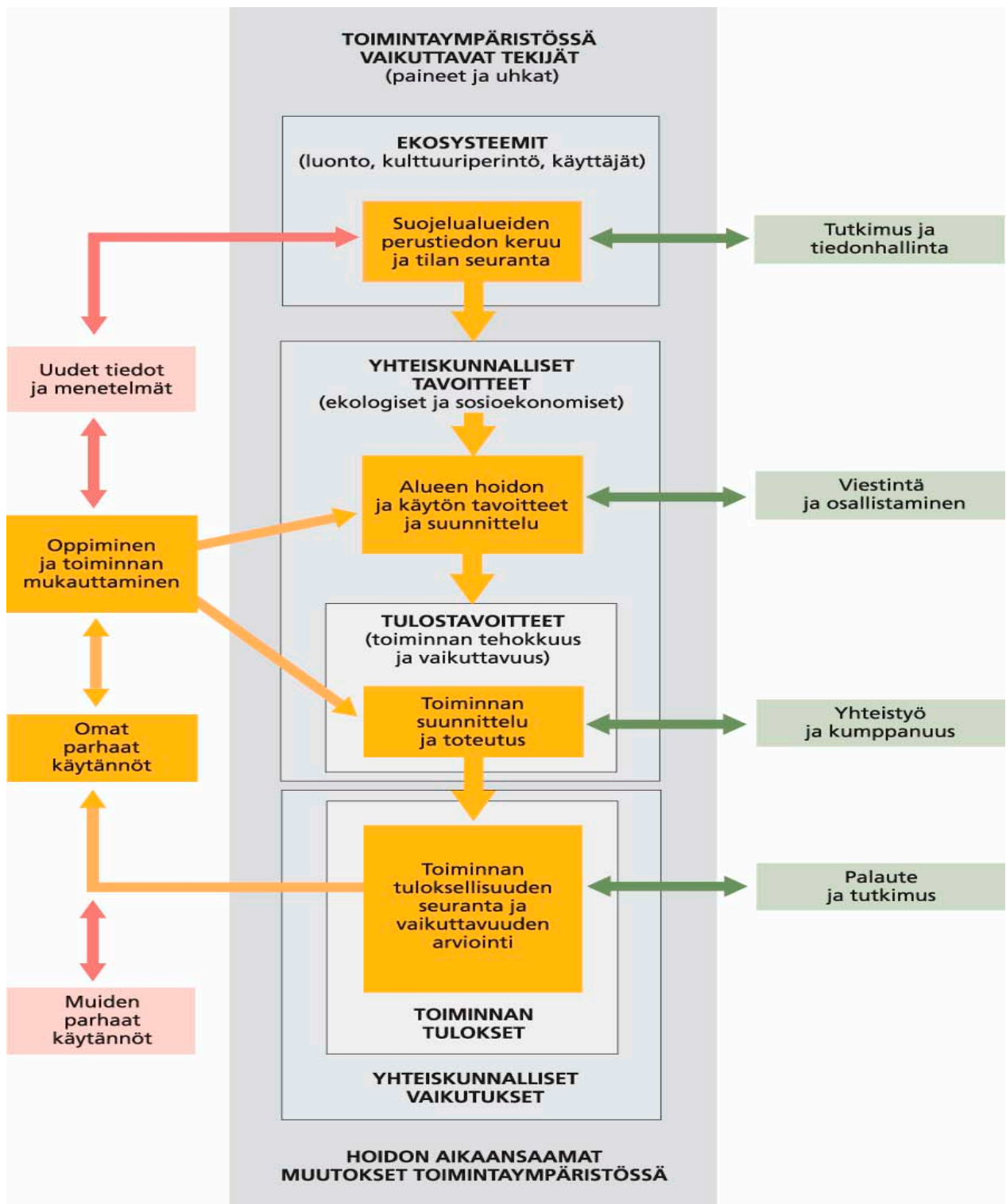
Yksittäisten suojelualueiden ja koko suojelualueverkoston tilaa seurataan kansainväliseen malliin pohjautuvan indikaattori- ja mittarikokonaisuuden avulla. Kansainvälisen arviointikehyksen (MEE) mukaisessa puistojen tilan seurannassa ja arvioinnissa tarkastelu toistuu säännöllisin väliajoin. Tällä tavoin seurantatiedon järjestelmällinen ylläpito ja raportointi tukevat myös **sopeutuvaa** tai **mukautuvaa suunnittelua** (adaptive management).

Suojelualueiden mukautuvassa hoidossa ja suunnittelussa hoito ja suunnittelu kytkeytyvät tiiviisti toimintaympäristöön (ks. kuva 4). Suojelualueiden tilaa tarkastellaan niiden luonto-, kulttuuri- ja virkistysarvojen sekä näihin vaikuttavien tekijöiden avulla. Hoidolle ja käytölle asetettujen pitkäaikaisten tavoitteiden toteutumista seurataan ja toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan myös suhteessa hoidolle asetettuihin laajempiin päämääriin, kuten luontotyyppien ja lajien säilymiseen elinkelpoisina pitkällä aikavälillä (ns. suotuisan suojelun taso).

Mukautuvan hoidon ja suunnittelun ideana on hyödyntää toiminnan kehittämisessä kaikkea saatavissa olevaa tietoa. Siinä sovelletaan uusinta tutkimus- ja seurantatietoa ja käytetään hyväksi myös sidosryhmiltä ja paikalliselta väestöltä sekä suojelualueita ja niiden palveluja käyttävältä asiakaskunnalta saatua palautetta. Siinä myös opitaan kokemuksen ja yhteistyön kautta parhaita käytäntöjä ja monistetaan niitä aktiivisesti osaksi toimintaa. Järjestelmällisen auditoinnin avulla puututaan mahdollisiin ongelmiin, joita ratkaisemalla parannetaan toiminnan laatua.

Toiminta monimutkaisessa ja jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä, jossa myös muut toimijat kehittävät menettelytapojaan, tarkoittaa ettei valmista ja lopullista tietoa suojelualueiden arvoista, niiden tilasta ja tilaan vaikuttavista tekijöistä ole saavutettavissa. Sen takia hoidossa ja suunnittelussa on jatkuvasti testattava uusia ajatuksia, seurattava vaikutuksia, opittava ja taas sopeutettava toimintaa kertyneen tiedon pohjalta.

Mukautuvaan suunnitteluun liittyvä ”jatkuvan parantamisen” ajatus on myös Metsähallituksen **ympäristöjärjestelmän** keskeinen piirre. Ympäristöjärjestelmässä määritellään ensin ympäristönäkökohdat ja -riskit, joiden pohjalta sitten asetetaan ympäristöpäämäärät ja määritellään ympäristöohjelmaan kirjattavat toiminnalliset tavoitteet. Tavoitteiden toteutumisen seurantatietojen sekä auditointien ja palautteiden pohjalta ympäristöjärjestelmän eri elementit (näkökohdat ja riskit, päämäärät sekä tavoitteet) tarkistetaan vuosittain. Suojelualueiden hoidolla ja käytöllä on keskeinen merkitys etenkin luonnon monimuotoisuuden liittyvän ympäristöpäämäärän saavuttamisessa.

Kuva 4. Suojelualueiden mukautuva hoito.

5 Luontotyyppien ja lajien suojele ja hoito

Suojelualueiden monimuotoisuuden turvaamisessa käytetään sekä aktiivisia ennallistamis- ja hoitotoimenpiteitä että luonnontilan säilyttämiseen tähtääviä keinoja.

5.1 Luonnontilan säilyttäminen

Suojelualueiden hoidon tavoitteena on säilyttää suurin osa niiden pinta-alasta mahdollisimman luonnontilaisena. Tämä tarkoittaa sitä, että suojelualueiden ekosysteemit saavat kehittyä ja muuttua luonnonvaraisesti ihmisen puuttumatta tapahtumien kulkuun. Suojelualueiden tärkeä tehtävä on turvata sellaisten luonnonprosessien häiriötön kulku, joihin ihmistoiminnalla yleensä vaikutaan suojelualueiden ulkopuolella (esim. soistuminen, tulviminen, lahoaminen, myrskyjen vaikutus ja metsäpalot). Alkuperäistä ja luonnontilaista luontoa tulee säilyttää riittävästi kaikkien kasvillisuusvyöhykkeiden kaikilla kasvupaikkatyypeillä.

Sellaista luonnontilaa, johon ihmistoiminta ei olisi vaikuttanut, on mahdoton saavuttaa suojelualueillakaan. Suojelualueisiin vaikuttavat mm. niiden käyttö virkistykseen ja luontomatkaillen yritystoimintaan (ks. luku 7), tutkimukseen ja seurantaan (ks. luku 8) ja moniin muihin tarkoituksiin (ks. luku 9). Lisäksi suojelualueisiin vaikuttavat alueiden ulkopuolella tapahtuvat ja usein suoraan suojelualueeseen rajoittuvat toiminnat, esim. metsänhoitotoimenpiteet ja soiden ojittaminen (ks. luku 9.9).

Suojelualueilla luonnontilan säilyttämisen keinoja ovat esimerkiksi

- toimintojen sijoittelu ja käytön ohjaus mm. palveluvarustuksen avulla vyöhyke- ja osaluoperiaatteiden mukaisesti siten, että suojelullisesti arvokkaimmat kohteet ja alueet säilyvät luonnontilaisina
- liikkumis- ja muut rajoitukset kävijöiden ohjaamiseksi, maaston kulumisen vähentämiseksi ja eliöstölle koituvan häiriön pienentämiseksi
- käytön ohjaus sopimuksin ja luvin
- alueen käytön valvonta
- opastus, valistus ja neuvonta, joilla pyritään mm. vaikuttamaan kävijöiden käyttäytymiseen suojelualueella
- vaikuttaminen suojelualueiden ulkopuoliseen maankäyttöön (esim. vaikuttaminen kaavoitukseen ja edunvalvonta).

Monet ihmisen aiheuttamat ympäristömuutokset – esimerkiksi maaperän ja vesien happamoituminen ja saastuminen sekä vieraiden lajien vakiintuminen pysyvästi luontoon – vaikuttavat laajalajaisesti tai jopa globaalisti, ja siten myös suojelualueiden ekosysteemeihin. Nämä vaikutukset ovat usein sellaisia, että niiden estäminen hoidon keinoin ei ole tarkoituksenmukaista – esimerkiksi kohtuuttomien sivuvaikutusten tai suurten kustannusten vuoksi – tai edes mahdollista.

Tulevaisuudessa etenkin **ilmastonmuutos** asettaa suojelualueiden suunnittelulle ja hoidolle uusia haasteita. Eliölajien levinneisyysalueet ja keskinäiset suhteet tulevat muuttumaan kasvillisuusvyöhykkeiden ja valtapuiden kasvialueiden siirtyessä pikkuhiljaa pohjoisemmaksi. Toistaiseksi tiedetään kuitenkin hyvin vähän ilmaston lämpenemisen vaikutuksista suojelualueiden ekologiaan ja monimuotoisuutta ylläpitäviin kehityskulkuihin. Suunnitteilla olevaan ilmastonmuutokseen sopeutumista koskevaan ympäristöhallinnon työohjelmaan tulee sisällyttämään suojelualueita koskevan seurannan ja päätöksenteon kannalta keskeisen perustiedon kokoaminen. Tavoitteena on

mahdollisimman aikaisin ennakoida tarvittavia toimia ilmastonmuutoksen haitallisten vaikutusten vähentämiseksi tai niihin sopeutumiseksi. Ilmastonmuutoksen ja sen ekologisten vaikutusten etenemistahdista riippumatta monimuotoisuuden säilymistä voitaneen edistää mm. seuraavin toimin:

- parantamalla suojelualueverkoston kytkeytyneisyyttä perustamalla suojelualueita erityisesti sinne, missä esimerkiksi korkeuserot ovat suuret tai missä esiintyy elinympäristöjen vaihettumisvyöhykkeitä (esim. maankohoamisrannikot)
- laajentamalla ekologista verkostoa myös talouskäytössä olevilla alueilla, mm. lisäämällä ekologisia käytäviä ja luonnonsuojelualueiden suojavyöhykkeitä, mikä edellyttää nykyistä suuremman mittakaavan suunnittelua ja yhteistyötä esimerkiksi yksityisten maanomistajien kanssa
- kiinnittämällä alueiden suunnittelussa ja hoidossa erityistä huomiota harvinaisiin ja levinneisyytensä reuna-alueella eläviin lajeihin ja luontotyyppeihin, varsinkin jos ne ovat huomosti edustettuina suojelualueilla
- vähentämällä muita haitallisia muutoksia esim. poistamalla vieraslajeja, ennallistamalla elinympäristöjä ja ohjaamalla maankäyttöä.

Valtakunnallista biodiversiteettiseurantaa tehostamalla saadaan tietoa ilmastonmuutoksen vaikutusten arvioimiseksi (esim. tunturien ja karujen vesien herkkien lajien seuranta). Suojelualueiden tilan ja hoidon tehokkuuden seurannan ja arvioinnin sekä niiden kattavuuden parantaminen tulee antamaan nykyistä paremmat edellytykset alueiden hoidon ja käytön toimenpiteiden suunnitteluun myös laajojen aluekokonaisuuksien puitteissa.

5.2 Ennallistaminen ja luonnonhoito

5.2.1 Yleistä

Suojelualueiden ennallistamisessa ja luonnonhoidossa pääperiaate on, että toimenpiteitä tehdään ensisijaisesti luonnonsuojelullista syistä, biologisen monimuotoisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi. Toimenpiteitä voidaan tehdä myös kulttuuri- ja maisema-arvojen palauttamiseksi.

Ennallistamisessa ja luonnonhoidossa pyritään ottamaan huomioon kohteen kaikki suojeluarvot. Luonnonsuojelullisesti arvokas kohde voi samalla olla tärkeä esim. kalastuksen ja virkistyskäytön kannalta (esim. monet virtaavat vedet). Toimenpiteet suunnitellaan ja toteutetaan luontopalvelujen prosessien yhteistyönä.

Suuri osa suojelualueistamme on ollut eriasteisessa talouskäytössä, joten ihminen on muuttanut niiden luontoa monin tavoin. Laajimmin luontoa on muuttanut metsätalous, jota on harjoitettu lähes kaikilla suojelualueilla ennen niiden perustamista.

Elinympäristöjen ennallistaminen on kertaluonteista toimintaa, jolla pyritään nopeuttamaan ihmisen muuttaman ekosysteemin palautumista mahdollisimman lähelle tavoitteeksi asetettua luonnontilaa. Elinympäristöjen hoito sen sijaan on jatkuvaa. Hoidon avulla pyritään toistuvilla toimenpiteillä pysäyttämään sukkession eteneminen ja säilyttämään elinympäristö tietyssä kehitysvaiheessa.

Ennallistamisessa ja luonnonhoidossa on noudatettava varovaisuusperiaatetta. Toimenpiteiden hyödyt ja riskit tulee arvioida, eikä toiminta saa vaarantaa nykyisiä suojeluarvoja. Ennallistamiseen tai luonnonhoitoon ei yleensä ole syytä ryhtyä, mikäli luontainen muutos on oikeasuuntainen ja se johtaa riittävän nopeasti lähelle alkuperäisen kaltaista tai siihen verrattavaa luonnontilaa. Ennallistamis- ja luonnonhoitotoimet kohdennetaan ensisijaisesti sinne, missä niiden luonnonsuojelullinen hyöty on suurin ja riskit pienimmät. Luonnonsuojelullista hyötyä arvioitaessa kohteena on koko ekosysteemi.

Ennallistamis- ja hoitotoimien tulee perustua niitä koskeviin tarkkoihin vahvistettuihin suunnitelmiin, jotka sisältävät tavoitteiden lisäksi tiedon kohteiden luonnontilaisuudesta sekä niiden luonto- ja kulttuuriarvoista. Sekä ennallistamisessa että luonnonhoidossa on tärkeää töiden suunnittelu, toteutus ja dokumentointi, ja luonnonhoidossa lisäksi hoidon pitkäjänteisyys ja jatkuvuus.

5.2.2 Ennallistaminen

Metsien ennallistamisen tavoitteena on palauttaa luonnonmetsän rakennepiirteitä suojelualueiden entisiin talousmetsiin. Metsiä ennallistetaan polttamalla, monipuolistamalla metsikön rakennetta pienaukokuksin sekä lisäämällä lahopuun määrää puita vaurioittamalla.

Luonnontilaiseen taigaekosysteemiin kuuluvat oleellisesti metsäpalot. Tehokkaan palontorjunnan takia maassamme ei enää juurikaan esiinny laajoja metsäpaloja. Tästä syystä luonnollisia metsäpaloja jäljitellään suojelualueilla hallittujen ennallistamispolttojen avulla. Ennallistamispolttot pyritään keskittämään palojatkumoalueille. Palojatkumo-alueverkoston tavoitteena on turvata palojen alueellinen ja ajallinen jatkuvuus paloista riippuvaisten ja niistä hyötyvien lajien säilyttämiseksi.

Soiden ennallistamisessa tavoitellaan kokonaisvaltaista maiseman, suokasvillisuuden ja eläimistön palautumista. Hydrologian palautuminen mahdollisimman lähelle ojitusta edeltävää tilaa on suon ennallistumisen perusedellytys. Soiden ennallistamisessa luodaan sellaiset hydrologiset olosuhteet, joissa suon kuivuminen ja turpeen hajoaminen pysähtyvät, ja vettyminen ja soistuminen alkavat uudelleen. Mikäli ojituksesta on kulunut lyhyehkö aika, pystytään todennäköisesti ennallistamisen avulla luomaan alkuperäinen suotyyppi. Mitä pitempi aika ojituksesta on kulunut, sitä vaikeampaa on ennallistamalla luoda täysin ennen ojitusta vallinnut tilanne. Tällöin hyväksytään ennallistamisen tavoitteeksi ns. uusi luonnontila, joka ei ole kyseisellä paikalla ennen ojitusta vallinnut suotyyppi, vaan jokin muu tunnistettava suotyyppi, jossa soistumisprosessi on lähtenyt uudelleen käyntiin.

Soita ennallistettaessa suo-ojat yleensä joko padotaan tai tukitaan vedenpinnan nostamiseksi ennen ojitusta vallinneelle tasolle. Useimmissa tapauksissa ojituksen jälkeen kasvanut tai elpynyt puusto poistetaan kokonaan tai osaksi. Alun perin runsaspuustoisia soita, erityisesti korpia, ennallistettaessa koko puusto jätetään paikoilleen. Pienillä suojelualueilla ja suurten suojelualueiden reunoilla toimittaessa on huolehdittava siitä, ettei aiheuteta vettymistä yksityismailla.

Metsien ja soiden ennallistamistoimenpiteet kohdennetaan erityisesti sellaisille kohteille, jotka sijaitsevat luonnonsuojelullisesti arvokkaiden luontokohteiden – esimerkiksi uhanalaisten lajien keskittymien taikka näille lajeille todennäköisesti tärkeiden alueiden – läheisyydessä. Soiden ennallistamisessa kiinnitetään huomiota ensisijaisesti valuma-aluekokonaisuuksien ennallistamiseen.

Luontopalvelujen hoidossa olevilla alueilla oli ennallistettu metsiä ja soita vuoden 2006 loppuun mennessä noin 24 000 ha (tästä 14 500 ha METSO-toimintaohjelmassa vuosina 2003–2006). Tehtyjen arvioiden mukaan ennallistamistarve on vuoden 2006 jälkeen vielä noin 33 000 ha.

Vesiluontoon liittyvä ennallistaminen on toistaiseksi rajoittunut pitkälti järviluontoon ja etenkin virtaaviin vesiin. Ennallistamisen yhteydessä virtavesiin pyritään palauttamaan luontaisia rakenteita, kuten kiviä, puunrunkoja, vesisammalia ja muita vesikasveja. Tällöin virtavesien lehtikarrikkeen pidätyskapasiteetti paranee. Lehtikarrike on metsäalueiden pienissä virtavesissä välttämätön ekosysteemin ravintoverkkoja ylläpitävä tekijä. Virtavesien koskia kunnostetaan uittoperkausten jäljiltä mahdollisimman alkuperäiseen tilaan lohikalakantojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuuden palauttamiseksi.

Suojelualueilla on järviä ja lampia, joiden vedenpintaa on laskettu maatalousmaan lisäämiseksi tai tulvahaittojen vähentämiseksi. Näiden ennallistamisen tarkoituksena on vedenpinnan nosto aiempaan korkeuteen. Esimerkiksi kosteikoilla suojelutavoitteiden toteutuminen voi kuitenkin edellyttää toistuvia hoitotoimia (esim. ruovikon niitto), jolloin kyse ei ole enää pelkästä ennallistamisesta. Tällöin puhutaan kosteikkojen tai lintuvesien kunnostamisesta.

Lintuvesien kunnostuksen kiireellisyysjärjestyksen arvioinnissa on käytetty seuraavia tietoja (Kosteikkojen linnuston suojeluarvo, SYKEN julkaisu 596):

- 1) kiireellisyysluokka, joka perustuu kasvillisuudessa tapahtuneisiin linnuston kannalta haitallisiin muutoksiin
- 2) uhanalaisten lintulajien esiintyminen (tarkastelussa mukana vain lajit, joihin kunnostustoimenpiteillä voidaan vaikuttaa)
- 3) suojeluarvon muutos -indeksi, joka osoittaa linnuston suojeluarvon muutoksen prosentteina 1970-luvun lopusta 1990-luvun loppuun
- 4) ns. ESA-arvo, joka on elinympäristön pesimälinnustoon perustuva suojeluarvo.

Lähteiden ennallistamisen tavoitteena on poistaa lähdelajiston esiintymistä haittaavat rakenteet ja mahdollistaa vesien luontainen purkautuminen, minkä seurauksena myös lähteen ympäristössä olevat pohjavesivaikutteiset elinympäristöt voivat vähitellen palautua. Ennen lähteiden ennallistamista kannattaa arvioida huolellisesti, onko kohteen luontainen palautuminen edennyt jo niin pitkälle, ettei ennallistamistoimiin kannata ryhtyä.

Meriluonnon monimuotoisuuden suojelussa ennallistamista on maassamme käytetty toistaiseksi vähän. Meriympäristöt muuttuvat jatkuvasti mm. primäärisen maankohoamisen ja sekundäärisen maankohoamisen (sedimentaatio ja liettyminen) sekä ihmisen toiminnan (esim. meriliikenne, jätevesipäästöt, ydinvoimaloiden lauhdevedet ja meri- ja rantaympäristön rakentaminen) takia. Näiden muutosten takia ennallistamistoimet on usein jossain vaiheessa uusittava, jotta haluttu kehitystila voidaan ylläpitää. Näin ollen merialueilla toimenpiteiden luokittelu selkeästi joko ennallistamiseksi tai luonnonhoidoksi ei aina ole mahdollista.

Merialueella ennallistamis- ja hoitotoimenpiteitä voidaan tarvita esimerkiksi hiekkapohjilla (etenkin jos niihin liittyviä hiekkarantoja raivataan), laguuneissa (fladat ja niiden esiasteet, kluuvi-fladat ja kluuvit) sekä kosteikoilla ja matalissa lahdissa (näistä osa on ns. lintuvesiä, joita on jo käsitelty edellä ja lisäksi luvussa 5.2.3). Ennen esim. laguunien ennallistamis- tai hoitotoimenpiteitä on selvitettävä kyseisen rannikkoalueen laguunien kehitysasteet sekä niiden tila ja tuleva kehitys. Toimenpiteet on tehtävä siten, että ne turvaavat luonnollisen sukcession fladojen esiasteista fladojen kautta kluuvifladoihin ja kluuveihin ja lopulta rannikon kosteikkoihin ja soihin.

5.2.3 Luonnonhoito

Luonnonhoitokohteiden laatu ja ominaisuudet vaihtelevat niin suuresti, että ei voida asettaa yleisiä määrällisiä tavoitteita niiden rakennepiirteiden tai muiden ominaisuuksien hoidolle. Lehdot, jalopuumetsät ja perinnebiotoopit ovat niin vaihtelevia, että hoidon tavoitteet joudutaan asettamaan erityyppisille alueille ja yleensä tapauskohtaisesti erikseen.

Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikutteisia, pääosin niitto- ja laiduntalouden muovaamia luontotyyppisiä. Niitä ovat erilaiset niityt, lehdesniityt ja hakamaat, metsälaitumet, kaskimetsät ja nummet. Perinnebiotooppi voi olla osa perinnemaisemaa. Perinnebiotooppien hoidon menetelmiä ovat peruskunnostus – eli puuston, pensaiden ja ongelmakasvien raivaus ja poisto – sekä laidunalueiden perustaminen, niitto, kulutus, lehdestys ja tulvitus. Peruskunnostuksen tavoitteena on avoimuuden lisääminen, valoa ja lämpöä vaativan niittykasvillisuuden elvyttäminen, varjostavan, korkeakasvuisen ja tyypeä suosivan kasvillisuuden vähentäminen sekä vanhan, järeän puuston ja lahopuiden säästäminen. Laidunalueiden perustamisen ja niiton tavoitteena on laidunniityn kasvillisuuden monimuotoisuuden ja rakenteen palauttaminen sekä luontaisen eliölajiston ja uhanalaisten lajien elvyttäminen. Kulutuksen, lehdestyksen ja tulvituksen tavoitteena on eri perinnemaisema- ja kasvillisuustyyppien ominaispiirteiden säilyttäminen sekä perinteisten maatalouden maankäyttötapojen ylläpito. Perinnebiotooppien hoito on yleensä jatkuvaa ja vuosittaista.

Luonnonhoitoon kuuluvat myös **lehtojen, jalopuumetsien, paahdeympäristöjen** sekä **uhanalaisen lajiston elinympäristöjen** hoito. Näihin kohdistuvan luonnonhoidon menetelmiä ovat mm. kuusten poisto, jalopuiden ja muun lehtipuuston vapauttaminen, istutettujen ja alueelle vieraiden lajien poistaminen sekä lehdon tai jalopuumetsän palauttaminen pellolle lehdon puustoa ja kasvillisuutta siirtämällä. Vaikka hoitotoimet kohdistuvat joissain tapauksissa ensisijaisesti vain yhden lajin (esim. valkoselkätikka) elinympäristöihin, auttavat tällaiset toimet yleensä samalla lukuisaa joukkoa muita samassa elinympäristössä eläviä uhanalaisia lajeja. (Lajiesiintymien hoitoa on käsitelty tarkemmin luvussa 5.3.3.) Hoitotoimet eivät yleensä ole vuosittaisia, vaan tarvittava hoitoväli voi olla jopa kymmeniä vuosia (vrt. edellä perinnebiotoopit). Toimenpiteiden tavoitteena on mm. lehtopuuston varjostuksen vähentäminen ja kuusetumisen estäminen, lehdolle luontaisen eliölajiston ja uhanalaisten lajien elvyttäminen, jalopuiden uudistumisen turvaaminen sekä lahopuun lisääminen ja lahopusukcession käynnistäminen.

Vuoden 2006 lopussa luontopalveluilla oli hoidossa perinnebiotooppeja 1 500 ha, ja hoidettavaa alaa kasvatetaan vuosittain muutamilla kymmenillä hehtaareilla. Perinnebiotoopit ja niiden hoito painottuvat eteläiseen Suomeen. Muihin luontotyyppisiin kohdistuvia hoitotoimia oli vuoden 2006 loppuun mennessä tehty noin 1 000 ha:n alalla, josta valtaosa sijoittuu eteläiseen Suomeen. Tehtyjen tarvearvioiden mukaan tätä hoitoalaa olisi tarpeen kasvattaa jatkossa noin 1 500 ha:lla, joka painottuu harjujen paahdealueisiin, lehtoihin, jalopuumetsiin ja tiettyihin uhanalaisten lajien elinympäristöihin.

Sekä ihmistoiminnan seurauksena että luontaisesti umpeenkasvavia arvokkaita **lintuvesiä** kunnostetaan ja hoidetaan, usein yhteistoiminnassa paikallisten asukkaiden ja muiden viranomaisten kanssa. Lintuvesien kunnostus- ja hoitotoimenpiteitä ovat ruoppaus, kasvillisuuden poisto, allikoiden ja kanavien kaivaminen ja aukipito sekä pesimäsaarten rakentaminen. Lintuvesien kunnostuksessa ja hoidossa on otettava huomioon myös muun vesieliöstön suojele- ja hoitotarpeet. Matallilla vesialueilla ruoppaukset voidaan tehdä talvella jään päältä. Sulan veden aikana ruoppaus tehdään lintujen pesimäkauden jälkeen. Järvien hoitoon voi kuulua särkikalakantojen vähentäminen. Vesikasvien poistossa pyritään poistamaan niin suuri määrä kasvustoa, että sen kasvu heikkenee. Vesisammalten kohdalla suositeltavin keino on koko kasvuston mekaaninen poisto pohjasedimentin pintaa myöten. Järviruo'on ja järvikaislan niitto tehoaa kasvustoon silloin, kun se tehdään mahdollisimman syvältä vesirajan alapuolelta ja toistetaan useana vuonna. Järviruo'olla juurien ja rönsyjen haraaminen, mekaaninen poisto tai hajotus tehostavat niiton vaikutusta. Vesikasvijäte kerätään pois alueelta. Rantaniittyjen hoidossa on tärkeää peruskunnostuksen jälkeen huolehtia riittävän voimakkaasta laidunnuksesta.

5.3 Lajien suojele ja hoito

5.3.1 Yleistä

Suurin osa lajistostamme ei vaadi aktiivisia suojeletoimia, koska ne ovat yleisiä ja tulevat hyvin toimeen myös talouskäytössä olevissa tai muissa ihmistoiminnan muuttamissa ympäristöissä. Lajikohtaiset suojeletoimet kohdistetaan pääosin uhanalaiseen tai muuten suojelelutarpeessa olevaan lajistoon. Suojeletoimet voidaan jakaa esiintymien säilyttämiseen sekä hoitoon ja ennallistamiseen. Suojeletoimien vaikuttavuutta arvioidaan seurannan avulla. Monien suojelelutarpeessa olevien lajien suojeletoimet ovat käytännössä mahdollisia melkein pä ainoastaan elinympäristöjen suojelelun ja hoidon kautta, sillä lajien tunnistaminen ja esiintymien paikallistaminen on usein hankalaa. Lajeilla on myös huomattava merkitys luonnon monimuotoisuuden kehityksen indikaattoreina, käytön kestävyuden varmistamisessa ja mm. hoitotoimien priorisoinnissa. Metsähallituksessa lajien ja elinympäristöjen suojeletoimet kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa.

Suojelealueiden hoidossa ja käytössä otetaan korostetusti huomioon erityisen suojelelun tarpeessa olevat lajit:

- erityisesti suojeleltavat ja uhanalaiset lajit (LsA 21 ja 22 §)
- luonto- ja lintudirektiivien lajit erityisesti Natura-alueilla
- luontodirektiivin liitteen IV lajit kaikilla luonnonsuojelelalueilla
- suojelelalueiden ulkopuolella harvinaiset lajit, joiden säilyttämisessä suojelelalueiden merkitys on poikkeuksellisen suuri
- helposti häiriintyvät tai keräilyvaarassa olevat lajit
- muista suojelelun kannalta merkittävistä lajeista etenkin sellaiset, jotka ovat vaarassa hävitä suojelelalueilta tai joiden kanta suojelelalueilla on pieni.

Lisäksi Metsähallituksella voidaan katsoa olevan erityisvastuu kaikista niistä lajeista, joiden esiintymistä valtaosa sijaitsee valtion mailla.

Luonnonsuojelulain edellyttämiin erityisesti suojeltavien lajien suojeluohjelmiin tai muihin suojelusuunnitelmiin kootaan tietoa yleensä yhden lajin biologiasta ja esiintymistä sekä sen tarvitsemista suojelutoimista. Suojelusuunnitelma kattaa kaikki kyseisen lajin tunnetut esiintymät. Siin on koottu esiintymäkohtaisia hoito- ja suojelusuosituksia sekä hoidettavien kohteiden priorisointiperusteita, ja siinä on esitetty tarvittavien toimien kiireellisyysjärjestys. Suojelusuunnitelmia on toistaiseksi laadittu lähinnä putkilokasveille, joillekin sienille, itiökasveille ja hyönteisille. Suojelutoimia voidaan kuitenkin toteuttaa ilman lajikohtaista suojelusuunnitelmaa, mikäli riittävät tiedot tarvittavien toimenpiteiden suunnittelemiseksi ovat muuten käytettävissä. Poikkeustapauksissa (esim. jos esiintymää uhkaa kaivostoiminta) erityisesti suojeltavien lajien esiintymiä voidaan suojelualueillakin turvata alueellisten ympäristökeskusten tekemin rajauspäätöksin (ks. luonnonsuojelulain 47 §).

5.3.2 Lajiesiintymien säilyttäminen

Yleisperiaatteena on, että luontopalvelujen oma toiminta ei saa vaarantaa suojelutarpeessa olevia lajeja. Lajien kannat eivät saa toiminnan – kuten rakentamisen, ennallistamisen ja luonnonhoidon – seurauksena merkittävästi heiketä. Myöskään suojelualan virkistyskäyttö tai mahdollinen metsästyksen tai kalastuksen salliminen eivät saa vaarantaa näiden lajien suojelua.

Lajiesiintymiä turvataan suojelualan hoidon ja käytön suunnittelun yhteydessä ohjaamalla retkeilyrakenteiden ja reittien sijoittamista sekä määrittelemällä rajoitusosia, joiden alueella kielletään liikkuminen esim. linnuston pesimäaikana. Kaavoituksella ja muulla maankäytön suunnittelulla ohjataan toimintoja laajempia alueita käyttävien lajien, kuten valkoselkätikan ja saimaannorpan, populaatioiden ja elinympäristöjen suojelemiseksi.

Rakennepiirteiltään suotuisien elinympäristöjen, esimerkiksi lahoppuustoisten metsien, säilyttäminen on usein riittävä suojelukeino lajin säilymisen kannalta. Jos seuranta-aineiston – tai muiden havaintojen – perusteella lajin kanta pysyy vakaana ja tavoitellulla vähimmäistasolla sekä elinympäristö lajille sopivana, ei erityisiä aktiivisia hoitotoimia tarvita. Valtaosa suojelualan kasvi- ja eläinlajeista tulee toimeen ilman erityisiä hoitotoimia. Suojelualan perustamisen tarkoituksena on yleensä ollut tietyille alueille tyypillisen metsä-, suo-, vesi- ja/tai tunturiluonnon sekä sen lajiston suojelu. Suojelualueilla luonnonprosessien annetaan pääsääntöisesti tapahtua ja hyväksytään se, että joitakin alkuvaiheen lajeja voi suksession myötä hävitä alueilta.

5.3.3 Lajien hoito

Jos suojelutarpeessa olevan lajin kannan havaitaan tai epäillään pienenevän tai kantaa pyritään entuudestaan kasvattamaan, voivat aktiiviset hoitotoimet olla tarpeen. Lajin ekologiaa on kuitenkin tällöin tunnettava riittävästi, jotta hoidolla ei aiheuteta kielteisiä vaikutuksia kohdelajin populaatioihin.

Toimenpidetarpeen arviointi joudutaan monesti tekemään asiantuntija-arviona ilman seurantaan perustuvaa tietoa. Toimenpiteet on ensin suunniteltava huolella, ja toteutettava varoen ja vähitellen nykyisen tietämyksen pohjalta. Seurannalla arvioidaan, saavutetaanko asetetut tavoitteet, ja seurantatulosten pohjalta tehdään mahdollisesti tarvittavat korjaavat toimenpiteet.

Hoidon tarpeessa olevien lajien esiintymien hoito pitää tehdä tärkeysjärjestyksessä. Hoitotoimien tärkeysjärjestykseen vaikuttavat mm. lajin uhanalaisuus, esiintymän tai suojelualan merkitys lajin kokonaispopulaatiolle, toimenpiteiden kiireellisyys ja alueen suojelutavoitteet.

Muu elinympäristöjen luonnonhoito ja ennallistaminen tulee toteuttaa siten, että toimet tukevat tehokkaimmin suojelutarpeessa olevien lajien kantojen säilymistä ja elpymistä. Toimenpiteitä kannattaa kohdentaa nykyisten lajiesiintymien läheisyyteen ja toteuttaa ne siellä erityisen huolellisesti. Yleisempi elinympäristöjen ennallistaminen ja hoito edistävät myös suojelutarpeessa olevien lajien pitemmän aikavälin säilymismahdollisuuksia sekä estävät tai hidastavat yleisempien lajien taantumista ja uhanalaistumista. Niiden ansiosta lajeille soveltuvien elinympäristöjen määrä lisääntyy ja laatu paranee, jolloin lajeille tarjoutuu mahdollisuuksia levittäytymiseen.

Lajiesiintymiin kohdistuvat toimenpiteet voivat olla pienimuotoista lajin populaation elinolojen parantamista (yksittäisten varjostavien kuusten poistoa, kanervan poistamista ajuruohokasvustojen läheltä) tai laaja-alaisempaa koko elinympäristön laadun parantamista (alikasvoskuusten poistamista lehdosta, niittoa, ojiin tukkimista). On välttämätöntä määritellä, mikä on kohteen hoidon ensisijainen tavoite, ettei yhtä lajia tai lajiryhmää suosimalla tahattomasti heikennetä toisen lajin tai lajiryhmän oloja.

Hoitokeinoina voidaan myös poistaa kilpailevaa lajistoa (esim. ketunpyynti naalialueilta), käsitellä maanpintaa siemenpankin herättämiseksi sekä lisätä kasviyksilöitä siementen tai pistokkaiden avulla. Petolinnuille voidaan tarvittaessa rakentaa tekopesiä, mutta keinoruokinta – kuten haaskojen pito – sallitaan vain luonnonsuojelullisin tai tutkimuksellisin perustein.

5.3.4 Lajien siirrot

Luonnonsuojelualueelle voidaan kotiuttaa siirtoistuttamalla alueella aiemmin esiintynyt, mutta sieltä hävinnyt uhanalainen laji. Poikkeuksellisesti alueelle voidaan kotiuttaa sellainen uhanalainen laji, jonka ei tiedetä siellä esiintyneen, mutta jonka säilymiseen suojelualue tarjoaa ainoan tai vaikeasti korvattavan ympäristön. Uhanalaisen lajin siirtoon ryhdytään, jos siirrolla on suojelubiologinen peruste: esim. lajin vaatiman elinympäristön häviämishuhta, perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen tai lajin esiintymisalueen taikka populaation elinvoimaisuuden palauttaminen. Ennen siirtoa arvioidaan näiden seikkojen lisäksi myös toimen vaikutus siirron lähtöalueella ja kohdealueella, kohdealueen sopivuus lajille sekä siirron tuloksena syntyvän tai vahvistuvan uuden populaation vaatimat hoito- ja seurantatoimet kohdealueella.

Joissakin tilanteissa voidaan siirtää (suojelualan sisälläkin) myös ei-uhanalaisia lajeja, esimerkiksi uhanalaisille lajeille tärkeitä ravintokasveja (esim. kangasajuruoho) tms. Perinnetilojen piha-alueille ja pelloille voidaan palauttaa myös ei-uhanalaisiksi luokiteltuja vanhoja viljely- ja rikkakasveja, jos ne eivät aiheuta uhkaa suojeltaville biotoopeille tai lajeille. Perinnetilojen ja perinnebiotooppien hoidossa suositaan perinteisiä kotieläinrotuja.

5.3.5 Vieraslajien poistaminen

Jos suojelualueelle ihmisen vaikutuksesta leviää tai on levinnyt alueelle vieras eliölaji, se vähentää alueen luonnontilaisuutta – sitä enemmän, mitä yleisemmäksi se käy ja mitä suurempi vaikutus sillä on eliöyhteisöön. Sellaista tulokaslajia ei pidetä vieraana, joka voi olla leviämässä alueelle luontaisestikin, vaikka ihmisen toiminta nopeuttaa sen leviämistä (esim. metsäkauris).

Periaatteessa vieraat lajit olisi pyrittävä poistamaan ainakin luonnontilaisiksi tarkoitetuilta alueilta. Vieraslajien torjuntaan ryhdytään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa; mutta vain siinä tapauksessa, että torjuntaa pidetään perusteltuna ja mahdollisena. Vieraslajin suunnitelmalliseen vähentämiseen on syytä ryhtyä, jos vieraslaji selkeästi uhkaa tai vähentää alueen suojeluarvoja.

Se, ryhdytäänkö vieraslajien hävittämiseen, on kuitenkin ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen, ja toimenpiteet on tehtävä suunnitelmallisesti ja riittävien selvitysten turvin. Esim. vieraan kasvilajin torjunta on yleensä perusteltu, jos laji on selvästi toiselta kasvillisuusvyöhykkeeltä hiltain tullut, sen poistaminen on käytännössä mahdollista, eikä laji itsestään ilman toimenpiteitä häviä (esim. istutettu kontortamäntymetsikkö). Lajin poistaminen on aina perusteltu, jos vieras laji selvästi uhkaa suojelun tarpeessa olevia kotimaisia lajeja tai alkuperäisiä elinympäristöjä. Tällaisia lajeja ovat esim. kanadanmajava euroopanmajavan alueella, minkki ja supikoira lintuvesi-alueilla, kurturuusu rantahietikoilla, lupiini tai haittarikat perinnebiotoopeilla ja jättiputki tai jättipalsami lehdoissa, rannoilla tai muissa luonnonympäristöissä.

Sen sijaan tapauksissa, jolloin tulokaslaji on jo peruuttamattomasti vakiintunut suomalaisen luonnon osaksi (esim. piisami, kanadanmajava, valkohäntäpeura ja useimmat ihmisen seuralaiskasvilajit), ei hävittämiseen ole syytä ryhtyä, ellei laji uhkaa erityisen suojelun tarpeessa olevia lajeja tai eliöyhteisöjä.

Luonnonsuojelualueilla, joilla metsästyks on sallittu (sekä perustamattomilla suojelukohteilla), metsästyksen piirissä olevien lajien kannansäätely toteutetaan metsästyksen (käsitelty luvussa 9.3) keinoin. Luonnonsuojelulaki mahdollistaa alueen suojelutavoitteiden kannalta liian runsaslukuisiksi tai muutoin vahingolliseksi käyneen eläinlajin (voi olla paitsi ”vieraslaji” niin muukin laji) yksilöiden vähentämisen luonnonsuojelualueilla. Tällainen luonnonsuojelulakiin perustuva kantojen säätely toteutetaan käytännössä useimmiten metsästyslaissa säädettyjä pyyntimenetelmiä ja -aikoja noudattaen, mutta tarvittaessa niistä voidaan myös poiketa (esim. koiran käyttö minkin pyyntiin keväällä). Luonnonsuojelulakiin perustuvaa kantojen säätelyä ohjataan erityisehdoin, jotka kirjataan ao. pyyntiä koskevaan hoitosopimukseen tai lupaan.

6 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito

Kulttuuriperintö on ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntynyttä henkistä ja aineellista perintöä. Henkisellä perinnöllä tarkoitetaan esimerkiksi eränkävynniin liittyvää tarinaperinnettä. Aineelliseen perintöön kuuluvat rakennukset, kiinteät muinaisjäännökset ja esineet. Luontopalvelut hoitaa kulttuuriympäristöjä siten, että niiden sisältämät jäljet ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta säilyvät.

Suojelualueiden kulttuuriarvoja hoidetaan tutkimukseen ja kokemukseen perustuvien parhaiden käytäntöjen mukaisesti. Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito edellyttävät, että alueen kulttuuriperintö tunnetaan ja että kiinteä kulttuuriperintö on arvotettu ja sen hoitotarve on määritelty.

Suojelualueilla on paljon ihmisen toiminnan muovaamia perinneympäristöjä ja pienmaisemia, jotka liittyvät mm. maatalouteen, metsätalouteen, luontaiselinkeinoihin tai liikenteeseen. Niillä voi olla arkeologista, kansatieteellistä, elinkeinohistoriallista, rakennussuojelullista tai maisemallista arvoa. Tällaiset kohteet lisäävät usein myös alueen luonnon monimuotoisuutta, sillä osa niistä on mm. uhanalaisten lajien elinympäristöjä. Suojelualueiden yhtenä tehtävänä on säilyttää ja ylläpitää myös tällaisia hävinneiden luonnonkäyttömuotojen luomia ympäristötyyppejä lajistoineen, rakennuksineen ja rakenteineen. Joillakin suojelualueilla (esim. Saaristomeren kansallispuisto ja Telkkämäen luonnonsuojelualue) tämä on ollut jopa keskeinen alueen perustamistavoite.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan alueiden käytössä on varmistettava valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri- ja luonnonperintöarvojen säilyminen. Alueiden käytössä ja sen suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevat kansainväliset sopimukset, valtioneuvoston päätökset sekä viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit koskien arvokkaita maisema-alueita, kulttuurihistoriallisia ympäristöjä ja esihistoriallisia suojelualuekokonaisuuksia. Maakunnallisesti merkittävät maisema- ja kulttuuriperintöalueet ja -kohteet osoitetaan ja määritetään maakuntakaavoituksessa.

Suojelualueiden kulttuuriarvojen ja niiden alueellisten erityispiirteiden suojelu ja hoito edistävät sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen kestävyuden saavuttamista. Suojelualueiden kulttuuriarvojen suojelu vahvistaa paikallista kulttuurista identiteettiä ja kytkee suojelualueet osaksi paikallisyhteisöä.

Hoidon piiriin otettavia suojelualueiden kulttuuriperintökohteita valittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota kuhunkin kohteeseen liittyvien erilaisten suojeluarvojen muodostamaan kokonaisuuteen. Useamman tyyppisiä suojeluarvoja sisältävät kohteet tulee tällöin asettaa valinnassa etusijalle.

Monet suojelualueiden kulttuuriperintökohteet ovat myös samalla tärkeitä matkailun vetovoimakohteita. Tällaiset kohteet luokitellaan joko perinnetiloiksi, perinnepaikoiksi tai nähtävyyksiksi. Perinnetiloilla ja -paikoilla vaalitaan arvokasta perinnemaisemaa ja rakennuskantaa. Tavoitteena on säilyttää kohteen aitous ja parantaa sen kuntoa. Nähtävyys voi olla hoidettu maisema, muinaisjäännös tai rakennus.

Valittaessa kohteita matkailukäyttöön tulee kiinnittää erityistä huomiota kohteen säilymis- edellytyksiin, aitouteen ja eettiseen käyttöön. Matkailukäyttö ei saa vaarantaa kohteen säilymistä ja matkailukäytössä olevien kohteiden kuntoa tulee seurata. Pyhiä paikkoja, esim. saamelaiden seitoja, tulee kunnioittaa.

Jos rakennus tai rakennelma puretaan suojelualueelta, siitä tulisi jäädä näkyvä muisto (esim. rakennuksen perustukset) todisteeksi maankäytön aiemmista vaiheista. Jos raunioitunutta, mutta historiallisesti merkittävää vanhaa rakennusta tai rakennelmaa (esim. II maailmansodan linnoitteet) ei kunnosteta, se voidaan purkamisen sijasta myös jättää maatumaan rauniona ja tarvittaessa suojata. Tällaiset kohteet merkitään Reiska-tietojärjestelmään kuten lakisääteiset kiinteät muinaisjäännökset. Raunioituvien rakennusten ja rakenteiden turvallisuudesta tulee aina huolehtia.

Kulttuuriperinnön suojelussa on tärkeää hoidon pitkäjänteisyys ja jatkuvuus sekä töiden kunnollinen suunnittelu, toteutus ja dokumentointi. Perinteisellä tekniikalla tehtävät työt voivat palvella samalla kävijöitä työnäytöksinä, ja niitä voidaan tehdä myös talkoo- ja muiden yleisötapahtumien muodossa. Jos perinnebiotooppien hoidossa ei voi käyttää perinteisiä työtapoja, menetelmät tulee valita siten, että hoidon biologinen lopputulos on sama.

6.1 Maiseman suojelu ja hoito

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöä voidaan kuvata tarkemmin käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Perinnemaisemat ovat perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaamia alueita, joiden historialliset piirteet ovat säilyneet. Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja hakamaat sekä niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat. Kulttuuri- ja perinnemaisema-käsitteet ovat osin päällekkäiset, mutta perinnemaisema on usein melko pienialainen ja osa laajempaa kulttuurimaisemaa. Kulttuuri- ja perinnemaisemat sisältävät hyvin usein perinnebiotooppeja ja niillä sijaitsee usein myös kiinteitä muinaisjäännöksiä. Perinnebiotoopeiksi nimitetään pääosin niitty- ja laiduntalouden monilajisia luontotyyppisiä, esimerkiksi kuivat ja kosteat niityt, hakamaat ja metsälaitumet.

Eurooppalainen maisema(yleis)sopimus on ensimmäinen yksinomaan maisemaa koskeva kansainvälinen sopimus. Suomessa sen päämääriä toteutetaan useiden lakien avulla. Luonnonsuojelulain perusteella ympäristöministeriö tai alueellinen ympäristökeskus voi perustaa maisema-alueita (toistaiseksi perustettu vain muutamia). Etenkin eteläisessä Suomessa suojelualueilla sijaitsee kuitenkin pirstaleita arvokkaista maisemakokonaisuuksista. Tällaisten maisemakokonaisuuksien hoidossa luontopalvelut pyrkii yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa.

Luonnonkauneus on yksi luonnonsuojelualueiden perustamisen syy. Luonnonmaiseman suojelemiseksi suojelualueiden luonnonkauniit alueet säilytetään rakentamattomina. Joitakin suojelualueita on hoidettu vanhastaan puistomaisina nähtävyyks- ja virkistyskohteina, jolloin tavoitteena on voinut olla esimerkiksi maisemallinen komeus, puuston järeys tai kasvillisuuden pieni-piirteisyys (esim. Vehoniemenharju ja Langinkoski).

Suojelualueiden kulttuurimaisemat ovat yleensä erämaiden käyttöön ja syrjäseutujen historiaan liittyviä ympäristöjä – kuten erä- ja kalatalouden, poronhoidon, erämaatorppien, kaukoniittytalouden, kaskitalouden, tervanpolton ja savottakauden taikka nuorempia luonnon virkistyskäytön luomia pienmaisemia. Suojelualueilla on keskeinen tehtävä tällaisten luonnonympäristönsä tiiviisti liittyvien kulttuurimaisemien ja niihin liittyvän perinteen (kaski, lehdesniityt, nummet) säilyttäjinä.

Hoidon piiriin otettavat perinnemaisemakohteet tulisi valita siten, että niistä muodostuu suoje-alueverkon puitteissa monipuolinen ja edustava kokonaisuus. Perinnemaisemat, joissa perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaamat historialliset piirteet ovat säilyneet, ovat usein osa laajaa kulttuurimaisemaa. Tämän vuoksi on tarpeen selvittää hoidon perustaksi maiseman tärkeimmät historialliset piirteet (esim. asutus, kulkuväylät ja elinkeinot).

Uudisrakennukset ja -rakenteet, joita tarvitaan alueen huoltoon, opastukseen ja retkeily-palveluihin, suunnitellaan ja sijoitetaan siten, että ne eivät häiritse perinnemaisema-kokonaisuuksia. Rakennettavat kohteet tulee suunnitella ympäristöön ja maisemaan sopiviksi.

Hoidon lisäksi voi joskus olla tarpeen turvautua maiseman ennallistamiseen. Maisemallisista syistä voidaan esimerkiksi sulkea turhia teitä ja joko ennallistaa ne tai jättää ne kasvamaan umpeen. Suojelualueiden entiset laajat sorakuopat maisemoidaan tarvittaessa, mutta ns. kotitarve-sorakuopille ei useinkaan tarvitse tehdä mitään.

Perinnetiloille voidaan palauttaa siellä muinoin viljeltyjä viljakasveja tai kulttuurin seuralaislajeja. Niitä voidaan myös käyttää vanhojen viljelykasvilajikkeiden ja kotieläinrotujen geenipankkeina. Perinnetilojen lisäksi alueella esiintyneitä kulttuurin seuralaislajeja voidaan siirtää muidenkin vanhojen rakennusten pihapiireihin.

6.2 Muinaisjäännösten suojele ja hoito

Suojelualueilla on runsaasti sekä esihistoriallisen että historiallisen ajan kiinteitä muinais-jäännöksiä, jotka ovat alueita koskevien perustamissäädösten lisäksi rauhoitettuja muinaismuisto-lain nojalla. Näitä kohteita valvoo Museovirasto.

Suojelualueilla kiinteiden muinaisjäännösten säilymiseen riittää usein tieto kohteen olemassa-olosta. Kiinteät muinaisjäännökset on merkitty Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin ja Metsä-hallituksen paikkatietojärjestelmiin (Reiska, SutiGis). Muinaisjäännöksiä koskevat tiedot ovat toistaiseksi kuitenkin hyvin puutteellisia, minkä takia tietoja täydennetään vähitellen inventoin-nein.

Suojelualueiden luonnonhoito- ja ennallistamistoimet sekä palveluvarustuksen rakentaminen tulee tehdä siten, että muinaisjäännöksille ei aiheudu siitä haittaa. Metsien tai soiden ennallistamis-toimia ei tehdä kuvioilla, joille on merkitty muinaisjäännös. Muinaisjäännöksiä koskevan perus-tiedon puutteellisuuden takia esim. luonnonhoito- ja ennallistamisalueilla on yleensä tehtävä en-nen toimenpiteitä muinaisjäännösten inventointi. Luontopalvelut toimittaa Museovirastolle tiedot inventoinneissa löytyneistä muinaisjäännöksistä – myös tiedot tuhoutuneista kohteista.

Osa muinaisjäännöksistä (esim. monet pyyntihaudat sekä kalliokaiverrukset ja -maalaukset) sopii nähtävyysskohteiksi, mikäli niiden säilyminen voidaan turvata nähtävyysskäytöstä huolimatta. Täl-laisten kohteiden merkintä suunnitellaan yhdessä Museoviraston kanssa. Nähtävyysskohteiksi vali-tut kiinteät muinaisjäännökset edellyttävät merkinnän lisäksi usein hoitoa ja seurantaa. Nähtävyysskohteiden ohella kiinteitä muinaisjäännöksiä hoidetaan usein osana perinnemaisemaa.

Suojelualueiden kiinteät muinaisjäännökset ovat ensi sijassa suojelekohteita, ja niihin kajoaminen – myös tutkimusmielessä – tulee kysymykseen vain hyvin perustellusta tieteellisestä syystä. Täl-löin tutkijan tulee hankkia Metsähallituksen myöntämän tutkimusluvan lisäksi myös Museo-viraston tutkimuslupa.

6.3 Rakennetun ympäristön ja rakennusten suojelu ja hoito

Suurin osa suojelualueiden vanhasta rakennuskannasta on yksittäisiä rakennuksia tai rakennusryhmiä taikka erillisiä latoja. Tavallisesti rakennukset ja niihin liittyvät rakenteet ovat keskeinen osa ympäröivää pientä viljelymaisemaa tai esim. niittyaukeaa, kausiasuinkenttää, kalastustukikohtaa tai erotuspaikkaa.

Suojelualueilla rakennetun ympäristön ja rakennusten suojelussa tavoitteena on säilyttää valitut kohteet esimerkkeinä paikallisesta kulttuurista ja alueen vanhasta käytöstä (esim. Perämeren kansallispuiston kalakentät). Ensisijaisesti pyritään turvaamaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti tärkeiksi arvetut kohteet sekä kohteet, joilla on ollut erityistä merkitystä Metsähallituksen oman historian ja toiminnan kannalta. Suurin osa suojelualueiden rakennuskannasta on vielä kuitenkin arvottomatta, minkä takia kunnostus- ja hoitokohteita valitessa ei voida rajoittaa vain jo suojeltuun rakennuskantaan.

Suojelualueiden rakennusperintökohteita säilytetään ja hoidetaan siten, että niiden avulla voidaan myös välittää tietoa esimerkillisistä käyttö-, korjaus- ja kunnostustavoista. Hoidon piiriin valituissa perinnemaisemakohteissa entistetään ja ylläpidetään yleensä myös rakennukset ja rakenteet alkuperäisinä tai huolellisesti alkuperäisenlaisiksi kunnostettuina. Sellaiset arvokkaat rakennukset ja rakenteet, joille ei löydetä sopivaa käyttöä, tulee suojata siten, että niiden säilyminen on turvattu.

Vanhaakin rakennuskantaa koskevat perustiedot kootaan Reiska-tietojärjestelmään, jonne tallennetaan myös tiedot viranomaisten tekemistä suojelupäätöksistä. Vanhaa rakennuskantaa koskevia tietoja täydennetään vähitellen inventoinnein. Perustietojen kokoamisen lisäksi tavoitteena on saada kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta arvoitettua. Arvokkaimman rakennuskannan kuntoa seurataan määräväleihin tehtävin tarkastuksin.

Mikäli luontopalvelujen hallinnassa oleva arvokas rakennus vuokrataan, tulee vuokrasopimuksessa turvata kohteen suojeluarvojen säilyminen.

6.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jolla on oma historia, kieli, kulttuuri, elinkeinot, elämäntapa ja identiteetti. Suomessa elää noin 8 000 saamelaista, joista hieman alle puolet asuu saamelaisten kotiseutualueella (jäljempänä saamelaisalue). Saamelaisalue (35 000 km²) käsittää Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueen sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueen. Saamelaiset ovat kotiseutualueellaan vähemmistönä (kolmasosa 11 000 asukkaasta); enemmistönä saamelaiset ovat vain Utsjoen kunnassa.

Saamelaisten perinteinen kulttuuri perustuu oman alueen ja sen luonnon tuoton monipuoliseen ja kestävään käyttöön saamelaisväestön perustarpeiden tyydyttämiseksi. Saamelaisen luonnonkäytön edellytyksenä on ollut luonnon ja eläinten käyttäytymisen hyvä tuntemus. Saamelaisalueen luonto on herkkää, niukkatuottoista ja hitaasti uudistuvaa tunturi- ja metsäraja-alueita, joka soveltuu huonosti luonnonvarojen teollisuuteen hyödyntämiseen.

Poronhoito, kalastus, metsästys ja pienimuotoinen maatalous sekä käsityöt ja luonnonvaraisten tuotteiden keräily ovat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, joiden harjoittaminen on monille saamelaisille elämäntapa. Niitä harjoitetaan myös yhdistelmäelinkeinona – toisinaan ns. uudenaikaisten elinkeinojen, kuten matkailun ja muiden palveluelinkeinojen, ohella. Saamelaisalueen saamelaiselle perheelle onkin tyypillistä toimeentulon koostuminen monista eri tulolähteistä. Vaikka suuri osa saamelaisista saa nykyisin toimeentulonsa pelkästään uudenaikaisista elinkeinoista, poronhoidolla on silti edelleen saamelaisille paitsi suuri kulttuurinen merkitys, myös huomattava merkitys itsenäisenä elinkeinona. Saamelaiset omistavat 85 % saamelaisalueen 85 000 porosta (Lapin maakuntaohjelma 2007–2010: saamelaiskulttuuriosio).

Saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamista suojaa YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan ihmisoikeussopimuksen 27. artikla (ns. YK:n KP-sopimus). Suomen perustuslain mukaan saamelaisilla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskulttuurilla tarkoitetaan laajalti saamelaisten kulttuurimuotoa siihen kuuluvine elinkeinoineen. Saamelaisten kulttuuri perustuu oman alueen ja sen luonnon tuoton monipuoliseen ja kestävään käyttöön. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta sisältää saamelaisten oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Esityksessä todetaan, että säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

Saamelaisten kulttuurin harjoittamisen turvaamisesta on säädetty myös laissa Metsähallituksesta, maankäyttö- ja rakennuslain mukaisissa valtakunnallisissa alueiden käytön tavoitteissa, kolttalaissa, porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaissa sekä saamen kielilaissa. Erämaalain yhtenä päätavoitteena on saamelaiskulttuurin turvaaminen. Saamelaiskäräjistä annetun lain mukaisesti Metsähallitus neuvottelee saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä – erityisesti valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta koskevista asioista – saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma valmistui vuonna 1998 ja se päivitettiin vuonna 2006. Ohjelman laati saamelaiskäräjät yhdessä ympäristöministeriön kanssa. Ohjelman keskeisin tavoite on saamelaisalueen luonnonvarojen käyttö ekologiselta, taloudelliselta, sosiaaliselta ja kulttuuriselta kannalta kestävästi saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseksi. Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelmassa esitetyillä toimenpiteillä on tarkoitus turvata saamelaisten asema maankäytössä ja perinteisten ja uusien elinkeinojen harjoittamisessa saamelaisista lähtökohdista sekä edistää saamelaisen perinteisen tietämyksen asemaa ja saamelaisten sosiaalista hyvinvointia. Ohjelma on otettu huomioon vuonna 2006 hyväksytyssä kansallisessa kestävä kehityksen strategiassa.

Saamelaisväestön oikeuksiin harjoittaa kulttuuriaan saamelaisten kotiseutualueella kiinnitetään Metsähallituksen toimissa ja suunnitelmissa erityistä huomiota. Luontopalvelut vaalii hallussaan olevia saamelaisia kulttuurimaisema- ja rakennusperintökohteita yhteistyössä saamelaiskulttuurin toimijoiden kanssa. Saamelaisia rakennusperintökohteita on suojeltu toistaiseksi erittäin vähän, joten Metsähallituksen kohteiden suojelulla on myös valtakunnallista merkitystä (esim. Kaapin Jounin tila Lemmenjoen kansallispuistossa, kolttakentät Urho Kekkosen kansallispuistossa). Luontopalvelut pyrkii tunnistamaan ja ymmärtämään hallinnassaan olevien saamelaisten pyhien paikkojen arvon ja merkityksen. Luontopalvelut huolehtii kohteisiin liittyvän tiedon eettisesti oikeasta käytöstä ja tunnettujen kohteiden säilymisestä. Luontopalvelut tukee myös saamelaisten kotiseutualueella tehtävää tutkimusta. Saamelaisen kulttuuriperinnön suojelemisessa tärkeimpiä yhteistyötahoja ovat saamelaismuseo, saamelaiskäräjät, kolttien kyläkokous, Museovirasto sekä tutkimusorganisaatiot.

Metsähallituksen henkilöstöä koulutetaan saamenkielentaitoiseksi. Saamelaisten kotiseutualueella kokouksissa ja neuvotteluissa on mahdollisuus käyttää saamenkieltä. Utsjoella lähes poikkeuksetta kaikissa tilaisuuksissa on tulkkaukset. Saamelaisten kotiseutualueella kaikki erämaa-alueiden ja kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat käännetään pohjoissaameksi sekä kolttaja inarinsaamelaisten alueilla myös näille kielille. Opastusmateriaalia tuotetaan kaikilla kolmella saamenkielellä. Pohjoissaame on opastuksessa yhtenä pääkielenä suomen, englannin ja saksan rinnalla. Luontopalvelut ylläpitää saamenkielistä verkkosivustoa www.lundui.fi. Luontopalvelut tallentaa ja vaalii aktiivisesti saamenkielistä nimistöperinnettä.

6.5 Saaristokulttuurin elinvoimaisuuden turvaaminen

Suomen rannikko ja saaristot (myös suurilla sisävesillä) ovat olleet asuttuja myöhäisestä kivikaudesta lähtien. Rannikolla on ollut maanviljelyä rautakaudelta nykypäivään saakka. Saariston peruselinkeinojen lisäksi jo varhain harjoitettiin kauppaa ja merenkulkua, joiden merkit näkyvät kaikkialla maamme rannikolla. Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa (VAT) mainitaan Saaristomeri, maankohoamisrannikko ja Vuoksen vesistöalue erityisinä aluekokonaisuuksina, joilla tulee turvata luonto- ja kulttuuriarvot siten, että asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset samalla säilyvät.

Metsähallituksen tehtävänä on edistää vielä jäljellä olevan saaristolaiskulttuurin säilymis-edellytyksiä hallinnassaan olevilla alueilla. Laki saariston kehityksen edistämisestä velvoittaa turvaamaan saariston elinvoimaisuutta, luontoa ja maisemakuvaa. Meri- ja rannikkoalueen sekä sisävesien suojelualueilla hoidon ja käytön suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon rannikon ja saariston kulttuuriympäristöt sekä saaristokulttuurin säilymisedellytykset. Nämä tavoitteet sisältyvät luontopalvelujen laatimaan ”meristrategiaan” (Metsähallituksen luonnonsuojelun tehtävät ja toiminta merialueilla) sekä vuonna 2005 valmistuneeseen Suomen rannikkostrategiaan.

Luontopalvelujen hallinnassa on rannikkoalueella neljä ja Vuoksen vesistöalueella kaksi kansallispuistoa. Niiden hoidon ja käytön ratkaisut ovat muotoutuneet yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa aikanaan laadittujen suunnitelmien pohjalta. Suomen Natura-verkoston sisältyy kaikkiaan noin 150 merellistä Natura-alueita, joista ainakin satakunta sisältää valtion maita. Suuri osa näistä on vielä perustamattomia suojeluohjelmakohteita. Metsähallituksella on koordinoitivastuu Merenkurkun saariston maailmanperintöalueen hallinnosta, suunnittelusta ja kehittämisestä.

Rannikon ja saariston sekä suurten vesistöjen suojelualueilla hoidon ja käytön suunnittelun tulee perustua ekosysteemilähtöiseen kokonaistarkasteluun. Saariston suojelualueiden pituus ja vyöhykemäisyys edellyttävät, että niiden opastus, virkistykseen ja matkailun ohjaus sekä palveluvarustus suunnitellaan yhtenäisesti maakunnittain. Sen sijaan alueen asukkaiden ja maanomistajien osallistaminen edellyttää suunnittelua kunta- ja kylätasolla. Yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa pyritään löytämään sellaiset alueiden hoidon ja käytön ratkaisut, jotka mahdollistavat sekä luonnon- ja kulttuuriympäristön säilymisen että paikallisen toimeentulon. Mm. kalastus ja metsästyks kuuluvat saariston perinteiseen maankäyttöön. Kalastuksella on edelleen merkitystä myös toimeentulolle rannikko- ja saaristokunnissa.

Saaristokulttuurin elinvoimaisuutta tuetaan monin tavoin. Esimerkiksi Saaristomeren kansallispuiston ja Merenkurkun perinnemaisemia hoidetaan aktiivisesti. Vanhoja kalastaja-asumuksia sekä entisiä luotsi-, merivartiosto- ja armeijan kiinteistöjä on kunnostettu opastuskäyttöön. Luontotuissa kerrotaan kävijöille saariston elämästä ja luonnosta. Useille saarille on tehty luontopolkuja, jotka vievät tutustumaan saarten mielenkiintoisimpiin luonto- ja kulttuuri-kohteisiin. Veneilijöille ja retkeilijöille on rakennettu rantautumis-, tulenteko- ja telttailupaikkoja. Matkailuun liittyviä palveluita kehitetään ja ylläpidetään yhteistyössä paikallisten yrittäjien kanssa. Palvelut tarjoavat monille saaristolaisille toimeentulon, ja luontomatkailla onkin merkittävä vaikutus saaristokuntien talouteen.

Ruotsinkielisillä rannikko- ja saaristoalueilla otetaan erityisesti huomioon kaksikielisyyden vaatimukset.

7 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

7.1 Kestävyyden ehdoilla ja kysynnän mukaisesti

Kaiken virkistyskäytön edellytyksenä on, että se ei ole ristiriidassa alueen suojelutavoitteiden kanssa. Käytön kestävyys pyritään noudattamalla luontopalvelujen laatimia **kestävän luontomatkailun periaatteita**. (Vaikka niissä puhutaan luontomatkailusta, koskevat ne kaikkea virkistyskäyttöä; luonnon virkistyskäyttö on luontomatkailua ja lähivirkistystä.) Kestävän luontomatkailun periaatteet koskevat sekä Metsähallitusta että matkailuyrityksiä, kävijöitä ja sidosryhmiä.

Kestävää luontomatkailua harjoitetaan luontopalvelujen hallinnassa olevilla suojelualueilla siten, että

- luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnon suojelua
- kunnioitetaan paikallista kulttuuria ja perinteitä
- ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän
- asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät
- asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistymiseen paranevat
- asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat
- vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen
- viestintä ja markkinointi ovat laadukasta ja vastuullista
- yhteistyöllä saavutetaan parhaat tulokset.

Kestävyyden toteutumista seurataan erikseen valittujen mittareiden avulla (ks. luku 8.1.2).

Suojelualueiden tarjoamien virkistyskäyttömahdollisuuksien ja niitä tukevien palvelurakenteiden tulee olla kaikkien kävijöiden saatavilla. Kaikilla alueilla ei kuitenkaan tarjota kaikkia mahdollisuuksia tai palveluja, ja osa palveluista voi olla maksullisia. Luontopalveluiden suojelualueillaan tarjoamia palveluja ovat luonnossa liikkumista tukevat, helpottavat ja ohjaavat rakenteet sekä palvelujen tunnettuuteen, alueella liikkumiseen, luonnon ja kulttuuriperinnön ymmärrykseen ja niiden suojeluun liittyvä opastusviestintä.

Monipuolisimpia palveluita tarjotaan niillä kohteilla, joilla on koko suojelualueverkosto huomiota ottaen suurin ja monipuolisin kysyntä sekä edellytykset siihen vastaamiseen. Nämä ovat yleensä useamman suojelualueen muodostamia aluekokonaisuuksia ja luontomatkailun valtakunnallisia painopistealueita. Usein tällaiset kohteet ovat osa laajempaa matkailualueita. Muilla kohteilla, joilla on virkistyskäytön merkittävää kysyntää, tarjotaan palveluja lähinnä oma-toimiseen virkistyskäyttöön. Lukumääräisesti suurella osalla suojelualueita ei tuoteta palveluja lainkaan, eikä niihin ohjata kävijöitä. Näissä käyttö perustuu jokamiehenoikeuksiin alueelle mahdollisesti säädetyin rajoituksin.

Niille kansallispuistoille ja muille alueille, joilla on merkittävää luontomatkailukäyttöä, laaditaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyihin linjauksiin perustuva **kestävän luontomatkailun suunnitelma**, jossa määritellään alueen tavoitteet, kestävyiden periaatteista johdetut käyttötavat ja kehittämistoimenpiteet. Muilla alueilla virkistyskäytön palvelut ja matkailun yritystoiminta perustuvat hoito- ja käyttösuunnitelmaan ja opastusviestintäsuunnitelmaan, jos sellaiset on alueelle laadittu, sekä näihin hoidon ja käytön periaatteisiin.

Suojelualueiden hoidossa ja käytössä otetaan huomioon luontopalvelujen ns. **palvelumielikuvalinjaukset**. Alueilla oleva palveluvarustus, opastusviestintä ja henkilöstön toimintatavat vaikuttavat merkittävästi kävijöille alueesta muodostuvaan mielikuvaan. Tavoitteemme on vakuuttaa kävijät siitä, että suojelualueita hoidetaan asiantuntevasti ja joustavasti. Suojelualueita tuodaan esille houkuttelevina ja kiinnostavia mahdollisuuksia tarjoavina kohteina, joissa on mahdollisuus aidon luonnon kokemiseen.

Luontopalvelujen suojelualueilla tarjoamat palvelut ovat julkisia palveluja ja niiden tulee olla kaikkien saatavilla. Pääosa palveluista on maksuttomia, mutta osa voi olla myös maksullisia. Maksullisuudesta säädetään maksuperustelaisissa ja ministeriöiden sen nojalla antamissa maksuasetuksissa. Jotta palvelut olisivat kaikkien saatavilla, tulee niiden olla myös esteettömiä (liikkuminen, kuulo, näkö jne.). Tämä koskee sekä opastusta että palvelurakenteita. Esteettömien palvelujen tarjonta keskitetään alueille, joissa kysyntä on suurta ja jotka sijaitsevat matkailukeskuksen tai ison taajaman läheisyydessä. Tällaisille alueille voidaan luoda monipuolinen palvelutarjonta, jossa esteettömyys on otettu huomioon sekä meidän että muiden tarjoamissa palveluissa.

7.2 Jokamiehen oikeudet

Jokamiehen oikeudet ovat yksityisen ihmisen luonnon käytön oikeuksia, joita ei ole rajoitettu säädöksillä tai jotka eivät edellytä viranomaisen tai maanomistajan lupaa. Tällaisia ovat esimerkiksi liikkuminen jalkaisin tms. (ilman konevoimaa), tilapäinen leiriytyminen sekä marjojen ja sienten poiminta. Jokamiehen oikeuksien käyttö ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä esim. alueen muille käyttäjille tai alueen luonnolle. Metsähallitus on maanhaltijana oikeutettu ja velvollinen puuttumaan jokamiesoikeuksien väärinkäyttöön, vaikka alueen rauhoitusmääräykset eivät sitä nimenomaan edellyttäisikään.

Perustetuilla luonnonsuojelualueilla on mahdollista rajoittaa jokamiehen oikeuksia, kuten liikkumista, leiriytymistä tai mairinnousua. Luonnonpuistossa liikkuminen on ilman aluetta hallinnoivan viranomaisen lupaa kokonaan kielletty muualla kuin siihen osoitetuilla reiteillä. Kansallispuistossa ja muulla luonnonsuojelualueella voidaan joko alueen perustamispäätökseen tai järjestyssääntöön otettavalla määräyksellä kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä ja mairinnousua, jos alueen elämistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii.

Luonnonsuojelualueilla pääperiaatteena on, että liikkuminen omin voimin on yleensä sallittu luonnon ottamatta luonnonpuistoja ja muiden suojelualueiden rajoitusosia. Järjestyssäännöllä määrätty liikkumisrajoitus voi koskea koko vuotta, kesäkautta tai eläinten lisääntymiskautta, tai liikkuminen voi olla rajoitettu tietyille reiteille. Omin voimin liikkuminen käsittää paljon muitakin liikkumismuotoja kuin perinteisen liikkumisen jalkaisin, hiihtäen, soutaen tai meloen. Sellaiset jokamiehen oikeuksiin kuuluvat liikkumismuodot, kuten pyöräily, ratsastus ja ajaminen koira- valjakolla tai porolla, saattavat kuitenkin aiheuttaa alueen luonnolle tai muille käyttäjille haittaa tai häiriötä.

Jokamiehenoikeuksiin kuuluvasta tilapäisestä leiriytymisestä (enintään 3 vrk samassa paikassa) voi olla aluekohtaisia määräyksiä riippuen alueen koosta, kulumisherkkyydestä, käyntimäärästä ja huoltomahdollisuuksista. Luonnonpuistoissa ja pienillä luonnonsuojelualueilla leiriytyminen on yleensä rauhoitusmääräyksissä kokonaan kielletty. Useimmissa kansallispuistoissa ja eräillä muilla suurehkoilla luonnonsuojelualueilla se on sallittu erikseen osoitetuilla, huolletuilla telttailualueilla. Suurimpien kansallispuistojen erämaaosissa/syrjävyöhykkeillä ja syrjäisillä soidensuojelualueilla tilapäinen leiriytyminen on yleensä sallittu.

Marjojen ja ruokasienten poimiminen on tavallisesti sallittu siellä missä liikkuminenkin. Kasvillisuuden vahingoittaminen on kuitenkin kielletty. Myös onkiminen ja pilkkiminen ovat luonnonsuojelulain mukaan sallittuja, ja ne voidaan rinnastaa jokamiehenoikeuksiin.

Tulenteko vaatii maanomistajan luvan, eli se ei kuulu jokamiehenoikeuksiin. Eräillä perustetuilla suojelualueilla (esim. vanhojen metsien suojelualueet ja lehtojensuojelualueet) tulenteke on kielletty tai sitä on rajoitettu perustamissääöksissä. Jos suojelu- ym. alueelle on laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma ja/tai on annettu järjestyssääntö, noudatetaan näillä alueilla tulenteossa hoito- ja käyttösuunnitelman ja järjestyssäännön kirjauksia. Suuressa osassa maata tulenteke on niissä sallittu vain rakennetuilla tulipaikoilla, käyttäen sitä varten paikalle tuotua polttopuuta. (Yritystoimintaan liittyvänä tämäkin on luvanvaraista; tämä oikeus tulee sisällyttää ao. yrittäjä-sopimukseen.) Pohjois-Suomen laajojen suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa tulenteke-oikeus on kuitenkin usein määritelty vapaammin: Esim. erämaa-alueilla tulenteke on pääosin sallittua käyttäen oksia ja risuja.

Muilla suojelualueilla (joilla siis ei ole hoito- ja käyttösuunnitelmaa tai järjestyssääntöä) tulenteossa tulee ensisijaisesti käyttää rakennettuja tulipaikkoja, jos niitä on tarjolla. Lapin ja Oulun läänissä ja Pohjois-Karjalan maakunnassa luontopalvelut sallii näillä suojelualueilla tulenteon oksista, risuista ja pienistä juurakoista myös muualla kuin rakennetuilla tulipaikoilla, ei kuitenkaan alle puolen kilometrin etäisyydellä rakennetusta tulipaikasta, eikä alueilla, jotka on mahdollisesti aluejohtajan erillisellä päätöksellä rajattu tämän tulenteke-oikeuden ulkopuolelle. Etelä-Suomessa (Pohjois-Karjalan maakuntaa lukuun ottamatta) vastaavaan tulipaikkojen ulkopuolella tapahtuvaan tulenteeseen voidaan myöntää maksuton tulentekeolupa. Retkikeittimen käyttö ei edellytä lupaa. Avotulenteke on kielletty pelastusviranomaisten antaman metsäpalovaroituksen aikana.

Luonnonsuojelualueiden palveluvarustuksen – kuten tulipaikkojen, autiotupien ym. – käyttö ei kuulu jokamiehenoikeuksiin, vaan niiden käytöstä luontopalvelut voi päättää erikseen. Esimerkiksi autiotupien käyttö on maksutonta lukuun ottamatta yritystoimintaa, jolloin käyttö edellyttää Metsähallituksen lupaa tai sopimusta. (Yritystoimintaan voi sovittaessa käyttää myös varaus- ja vuokratupia.)

7.3 Virkistyskäyttö

Suojelualueilla voidaan harjoittaa jokamiehenoikeuksien mukaista virkistyskäyttöä ottaen huomioon alueille mahdollisesti säädetyt rajoitukset. Retkeily lihasvoimin eri muodoissaan – hiihtämällä, lumikenkäilemällä, luistelemalla, patikoimalla, melomalla ja veneilemällä – sekä niihin liittyvät toiminnot – kuten lintujen ja luonnon tarkkailu, leiriytyminen, marjojen ja sienten poiminta, kalastus jne. – ovat sallittuja suurimmalla osalla alueita.

Luontopalvelut ohjaa suojelualueiden virkistyskäyttöä kysynnän, alueiden vetovoimatekijöiden ja suojelutavoitteiden asettamien rajoitusten pohjalta. Virkistyskäyttö ja sitä tukeva palveluvarustus ja opastus keskitetään alueille, jotka luontonsa ja sijaintinsa puolesta soveltuvat siihen. Runsaassa

virkestyskäytössä olevat alueet, kuten kansallispuistot, voidaan jakaa hoito- ja käyttösuunnitelmassa virkestys-, syrjä-, kulttuuri- ja rajoitusvyöhykkeisiin. Kävijät ohjataan virkestysvyöhykkeelle ensisijaisesti merkityillä reiteillä, muilla palvelurakenteilla ja opastuksella. Rajoitusvyöhykkeitä perustetaan, mikäli se on lajien ja luontotyyppien suojelemiseksi välttämätöntä. Luontoa kuluttavia tai häiritseviä käyttömuotoja – kuten pyöräilyä, ratsastusta, koiravaljakkoajoa jne. – voidaan rajoittaa ja ohjata omille reiteilleen. Mahdollisuuksien mukaan eri käyttömuodot ohjataan samoille reiteille. Reittien ja palvelurakenteiden mitoitus perustetaan niiden kysyntään sekä rakentamisen ja käytön alueen luonnolle aiheuttamaan haittaan.

Virkestyskäyttö voi olla myös järjestettyä toimintaa, kuten ohjattuja retkiä tai tapahtumia. Niiden tulee perustua alueella sallittuun toimintaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kuntotapahtumat, luontoretket, partiotoiminta jne. Jokamiehen oikeudet ylittävä toiminta ja järjestetyt tapahtumat edellyttävät alueen haltijan lupaa. Luvan myöntäminen harkitaan tapauskohtaisesti, ottaen huomioon tapahtuman vaikutus alueen luontoon ja muihin kävijöihin.

Moottoriajoneuvojen käyttöön perustuvaa virkestyskäyttöä ei sallita suojelualueilla kuin poikkeustapauksissa. Järjestetyn toiminnan ja tapahtumien huoltoon on kuitenkin mahdollista saada maastoliikennelupia. Joillakin suojelualueilla on lisäksi mahdollisuus moottorikelkkailuun merkityillä reiteillä tai Metsähallituksen maastoliikenneluvalla (ks. tarkemmin luku 9.4).

7.4 Matkailun yritystoiminta

Luontomatkailu on monilla suojelualueilla tärkeä taloudellisen hyödyntämisen muoto. Se edistää aluetaloutta ja työllisyyttä, ja vaikuttaa sitä kautta myönteisesti asenteisiin luonnonsuojelua kohtaan. Luontopalvelut suhtautuu myönteisesti luontomatkailun edistämiseen suojelualueilla, ja sen tavoitteena on tarjota alan yrityksille toiminnan harjoittamiseen hyvät mahdollisuudet. Asiakkaiden kannalta luontopalvelujen tarjoamat palvelut (palveluvarustus, opastus) yhdessä yritysten tarjoamien palvelujen (majoitus-, ravitsemus- sekä opastus- ja muut ohjelmopalvelut) kanssa muodostavat yhden palvelukokonaisuuden.

Luonnonsuojelu- ja erämaa-alueille sopivat sellaiset kaupalliset palvelut, jotka eivät edellytä merkittävää rakentamista eivätkä muuta alueen luonnontilaa tai aiheuta häiriötä suojelualueen muille kävijöille.

Matkailutarkoituksiin ei vuokrata maata suojelualueelta. Luontopalvelut voi kuitenkin vuokrata tiloja luontomatkailua palvelemaan liiketoimintaan, kuten kahvilapalvelujen tarjoamiseen. Luontopalvelujen ylläpitämien avoimien huollettujen levähdyspaikkojen (esim. autiotuvat ja huolletut tulipaikat) käyttö liiketoimintaan on mahdollista, mikäli se ei rajoita alueiden ja palvelurakenteiden yleistä käyttöä. Tällaisten palvelujen käyttö edellyttää lupaa tai sopimusta ja on maksullista. Palvelujen käytöstä peritään luontopalvelujen määrittelemä korvaus. Yrityksen/yrittäjän on sitouduttava noudattamaan Metsähallituksen ympäristöjärjestelmän velvoitteita toimiessaan suojelualueella. Matkailuyrittäjille voidaan harkinnan mukaan myöntää maastoliikennelupia huoltokuljetuksiin.

Suojelualueilla vakinaisesti toimivien matkailuyritysten kanssa pyritään tekemään **yhteistyösopimus**, jossa määritellään Metsähallituksen ja yrityksen velvollisuudet ja oikeudet sekä yhteistyö toiminnan kehittämisessä ja markkinoinnissa. Yhteistyösopimuksessa yritykset sitoutuvat mm. noudattamaan toiminnassaan suojelualueiden kestävän luontomatkailun periaatteita ja raportoitmaan toiminnastaan vuosittain. Metsähallitus sitoutuu mm. laittamaan linkin yrityksen www-sivuille tai yrityksen yhteystiedot luontoon.fi-sivuille.

7.5 Opastus- ja markkinointiviestintä

Opastusviestintä on osa alueiden palveluita ja yleistä luonnonsuojelutyötä. Opastusviestintä ohjaa kestävään, luontoa säästävään ja toisia kävijöitä huomioonottavaan retkeilyyn ja vastuulliseen käyttäytymiseen. Opastusviestinnän tavoitteena on

- parantaa kohteiden saavutettavuutta ja turvallisuutta (fyysinen ja tiedollinen)
- edistää luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelua
- syventää kävijöiden luonto- ja kulttuurielämyksiä
- antaa aineksia ympäristövastuulliseen ja aktiiviseen kansalaiskäyttäytymiseen.

Opastusviestinnällä on kolme tasoa: perustiedon tarjonta, herättelevä opastus ja syventävä opastus. Opastusviestintämme sisältää aina perustiedon tarjonnan, jotta kävijä voi liikkua turvallisesti ja kestävyuden periaatteet huomioiden alueillamme. Herättelevän opastuksen avulla pyritään lisäämään kävijöiden kiinnostusta luontoon, kulttuuriperintöön ja luonnonsuojeluun. Syventävän opastuksen (ympäristökasvatus) tavoitteena on syventää luontotietämystä ja saada kävijät myös toimimaan luonnon puolesta.

Suojelualueiden opastusviestintää kehitetään alueiden luonteen, sijainnin, suojelutavoitteiden ja opastuksen kysynnän mukaisesti ottaen huomioon suojelun asettamat rajoitukset. Kaikilla suojelualueilla annetaan tietoja alueen rajoista ja rauhoitusmääräyksistä. Pääasiallisia opastusviestinnän kehittämiskohteita ovat luontomatkailun ja virkistyskäytön kannalta tärkeimmät kohteet, mutta niissäkin opastusviestintää tarjotaan kysynnän mukaisesti.

Opastusviestintä kuuluu luontopalvelujen perustehtäviin, minkä takia luontopalvelujen järjestämä yleinen neuvonta, opastus ja tiedotus ovat maksuttomia silloin, kun niistä aiheutuu vain vähäisiä kustannuksia. Sen sijaan luontopalveluilta erikseen tilatut opastustoiminnan tuotteet ja palvelut ovat maksullisia.

Opastusviestinnän keskeiset kohderyhmät ovat vapaa-ajan kävijät ja oppimaan tulevat ryhmät. Merkittävin ero näiden kahden ryhmän välillä on motiiveissa. Ensimmäinen ryhmä liikkuu suojelualueilla vapaa-ajallaan ja tulee alueille yleensä viihtymään. Tähän ryhmään lukeutuu enemmistö suojelualueiden kävijöistä. Toinen ryhmä taas tulee alueelle oppimaan omaehtoisesti tai osana opetussuunnitelmaan kuuluvaa opetusta.

Vapaa-ajan kävijöihin kuuluvat kotimaiset omatoimiset ja ryhmämatkailijat (esim. retkeilijät, ulkoilijat, eläkeläiset, perheet, kokemattomat luonnossa liikkujat sekä kalastajat ja metsästäjät), ulkomaiset omatoimiset ja ryhmämatkailijat sekä paikalliset lähivirkistäytyjät (mm. retkeilijät, ulkoilijat, harrastajat, vapaa-ajan asukkaat). Oppimaan tulevia ryhmiä puolestaan ovat esi- ja perusopetusryhmät, leirikoulut, opettajat ja varhaiskasvattajat, luonnonvara- ja matkailualan oppilasryhmät, muut oppimaan tulevat ryhmät (esim. vapaaehtoistyöntekijät ja harrastajaryhmät) sekä matkailuyritysten oppaat.

Opastusviestinnän kanavat ja välineet valitaan aina kohderyhmän ja tavoitteen mukaisesti. Suojelualueilla näitä ovat mm. maastossa sijaitsevat luontorakenteet, opastusrakennukset (luontokeskukset ja -tuvat sekä muiden rakennusten yhteyteen sijoitetut opastustilat), opastustoiminta (esim. päivystävä opas, ryhmien opastus ja opastetut retket), tapahtuma- ja kurssitoiminta (esim. talkooleirit ja Junior Ranger -toiminta), näyttelytoiminta (pysyvä näyttelyaineisto ja vaihtuvat näyttelyt), av-ohjelmat, opetusaineisto ja -varustus, suojelualueiden maasto-opetukseen varatut ja varustetut alueet sekä muu viestintä (esim. www-sivut, ilmaisesitteet, myytävät painotuotteet sekä osallistuminen näyttelyihin, messuille ym.).

Luontopalvelujen lisäksi opastustoimintaa voi olla alueella toimivilla yrityksillä. Nämä eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan toisiaan täydentäviä. Luontopalvelut pyrkii tarjoamaan omia opastuspalveluja ainakin luontomatkailun kannalta tärkeimmissä kohteissa.

Suojelualueisiin liittyvä **markkinointiviestintä** on toimintaa, jonka tavoitteena on lisätä alueiden tunnettuutta ja saada aikaan joko suoraan tai välillisesti suojelualueisiin liittyvää kysyntää. Tunnettuudella ja kysynnällä on yhteys opastusviestinnän vaikuttavuuteen, suojelualueilla tarjottavien palvelujen kustannustehokkuuteen sekä suojelualueisiin liittyvään matkailun yritystoimintaan ja edelleen paikallistalouteen.

Suojelualueisiin liittyviä markkinointiviestinnän muotoja ovat luontokeskuksissa ja muissa asiakaspalvelupisteissä tapahtuva suojelualueiden tarjoamien mahdollisuuksien esittely, suojelualueita esittelevät verkkopalvelut ja muu tuotettu alueita esittelevä viestintäaineisto.

Kansallispuistoille, valtion retkeilyalueille ja eräille muillekin suojelualueille on laadittu puistojen tunnukset, jotka ovat myös rekisteröityjä tuotemerkkejä. Suojelualueisiin liittyvässä markkinointiviestinnässä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan puistojen tunnuksia. Tunnusten käytölle laaditaan yhteiset periaatteet.

7.6 Palveluvarustus ja sen huolto

Suojelualueiden palveluvarustuksen tavoitteena on parantaa alueiden virkistyskäytön edellytyksiä sekä ohjata alueiden käyttöä luonnonsuojelu- ja muiden käyttötavoitteiden mukaisesti. Palveluvarustuksen määrä ja laatu mitoitetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa kysynnän ja suojelutavoitteiden mukaisesti. Runsaassa virkistyskäytössä olevilla alueilla palveluvarustus keskitetään virkistysvyöhykkeelle.

Palveluvarustus suunnitellaan ja rakennetaan alueen käyttötarkoitusten ja kysynnän mukaiseksi. Palveluvarustukseen kuuluvat erityyppiset merkityt ja rakennetut reitit, sillat, taukopaikat, autio- ja varaustuvat, rantautumispaikat, lintutornit, latukahvilat, leiriytymispaikat, paikoitusalueet jne. Maastohiihtoa varten voidaan rakentaa huollettavia latuja. Reittien ja taukopaikkojen kulutuskestävyyttä voidaan parantaa esim. rakentamalla pitkoksia ja portaita, sorastamalla ja vastaavilla ratkaisuilla. Retkeilijöitä palvelevien kahvilatilojen ja leirintäalueiden rakentaminen on myös mahdollista, mutta ensisijaisesti tällaiset rakenteet sijoitetaan suojelualueiden ulkopuolelle. Rakentamisessa noudatetaan Metsähallituksen luontorakentamisen periaatteita ja palveluvarustuksen rakentamisen toimenpidesuunnitteluojetta.

Reiteillä otetaan käyttöön vaativuusluokitus. Pääsääntöisesti kaikki kesäreitit luokitellaan yleisen vaativuusluokituksen mukaisesti. Vaativuusluokka auttaa kävijää valitsemaan kunnolleen ja taidoilleen parhaiten sopivan reitin.

Palvelurakenteet ovat kaikkien kävijöiden käytössä. Palvelurakenteiden käyttö on pääsääntöisesti maksutonta. Varaus- ja vuokratupien, varattavien levähdyspaikkojen ja vastaavien palvelujen käytöstä voidaan periä luontopalvelujen määrittelemä korvaus. Yleisölle avoimien taukopaikkojen käyttö yritystoimintaan edellyttää lupaa tai sopimusta, ja käyttö on maksullista (ks. edellä luku 7.4). Varattavien taukopaikkojen määrää pyritään lisäämään kysynnän mukaisesti.

Suojelualueiden huolto järjestetään niin, että se rasittaa mahdollisimman vähän alueen luontoa. Jätehuolto järjestetään ympäristöä säästävän ja ns. roskattoman retkeilyn periaatteilla. Kävijät

tuovat itse pois jätteensä lajittelupisteisiin. Yritykset/yritykset vastaavat asiakkaidensa osalta jätehuollosta. Kävijöiden opastuksella ehkäistään ennalta sekajätteen syntyä. Käymäläjäte kompostoidaan ja sille voidaan tehdä maastoon väliavarastointipisteitä.

Rakennettujen taukopaikkojen ja kämppien käyttö levähdyspaikkoina perustuu nyt pääosin järjestettyyn polttopuu- ja osin kaasuhuoltoon. Tähän liittyviä ympäristövaikutuksia pyritään pienentämään vaikuttamalla asiakkaiden käyttäytymiseen, arvioimalla palvelujen todellista tarvetta sekä kehittämällä menetelmiä.

Perinteiseen eräretkeilyyn kuuluu tulenteko. Retkeilyn luonteen muuttuessa ja keskittyessä tulenteikomahdollisuutta ei aina tule järjestää. Asiakkaille suositellaan ensisijaisesti omien retkeilykohteiden käyttöä, ja heitä kehoitetaan säästämään polttopuuta ja kaasua. Asiakkaille kerrotaan energian käytön ja huollon ympäristövaikutuksista. Huolletuilla taukopaikoilla voidaan järjestää keittomahdollisuus, mutta sen tarve ratkaistaan tapauskohtaisesti. Yöpymistä varten tarkoitettujen sisätilojen tulee useimmiten olla lämmitettäviä. Polttopuu tuodaan suojelualueille yleensä alueen ulkopuolelta ja erityisesti silloin, kun puun kulutus on suurta. Polttopuuna voidaan käyttää myös suojelualueilta luonnon- tai maisemanhoidollisista syistä poistettua puuta. Eräillä laajimmilla alueilla polttopuuta on aiemmin otettu suojelualueen sisäältä erillisen suunnitelman mukaisesti; mutta tästä käytännöstä pyritään pääosin luopumaan, koska pitkään jatkuessaan tällainen puunotto saattaa mm. näkyä haitallisesti maisemassa. Tulentekoa on käsitelty myös edellä luvussa 7.2.

Alueiden huoltoa ja valvontaa varten joudutaan rakentamaan työmaamajoitustiloja, huoltotukikohtia ja valvontatupia. Myös luontopalvelujen omassa toiminnassa pyritään luonnon ja ympäristön mahdollisimman vähäiseen kuormitukseen mm. siten, että rakentamista suojelualueiden sisälle – varsinkin niiden arvokkaimpiin osiin – vältetään.

Pääperiaatteena suojelualueilla tapahtuvassa rakentamisessa on, että korjataan mieluummin vanhaa kuin rakennetaan uutta. Suojelualueille rakennetaan pitkäikäisiä, elinkaarikustannuksiltaan edullisia rakennuksia ja rakennelmia. Kohteiden tulee olla käytön suhteen oikein mitoitettuja ja muunneltavia. Rakennettujen kohteiden tulee olla tarkoituksenmukaisia, kestäviä ja turvallisia sekä helppohoitaisia. Talotekniikkaratkaisuisissa suositaan uusiutuvan energian käyttöratkaisuja (esim. maalämpö ja aurinkosähkö). Uudisrakentamisessa edellytetään ainakin luontokeskuksissa ja -taloissa korkeatasoista arkkitehti-, rakenne- ja talotekniikkasuunnittelua. Kullekin rakennuskiinteistölle määritellään vastuuhenkilö ja kiinteistön hoitaja. Rakennuskannan kunto selvitetään kuntotarkastuksilla ja sitä seurataan kuntoarvioinneilla. Tärkeimmille rakennuksille laaditaan huoltokirjat. Suurempien rakennusten ja erikoisrakenteiden kuntotarkastukset voidaan ostaa asian- tuntijapalveluina, mutta tarkastusten tason ja tietosisällön tulee vastata luontopalvelujen asettamia tavoitteita.

Luontopalvelut vastaa suojelualueiden palveluvarustuksen ylläpidosta; sitä säätelee mm. laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta. Kävijöille osoitetun palveluvarustuksen pitää olla turvallista, eikä siitä saa aiheutua vaaraa henkilön terveydelle tai omaisuudelle. Asiakkaille on annettava riittävät ja oikeat tiedot palveluista sekä niiden käyttöön liittyvistä vaatimuksista (esim. reittien vaativuusluokitus) ja riskeistä.

Hätätilanteisiin varaudutaan laatimalla kaikille luontokeskuksille pelastussuunnitelmat. Maastossa voidaan käyttää pelastuspalvelukoodeja. Luontopalveluilla on toiminnan vastuuvakuutus, joka koskee luonnonsuojelu- ja retkeilyalueiden hoitoa, erävalvontaa sekä luonnonsuojelu- ja virkistyskäytön edistämistä valtion mailla ja vesillä.

8 Tutkimus ja seuranta

Luonnonsuojelulain mukaan luonnonsuojelualueiden ja niiden perustamisen yhtenä tavoitteena on luonnontutkimuksen edistäminen. Luonnonsuojelualueilla on mahdollista tutkia lähes luonnontilaisten ekosysteemien rakennetta ja toimintaa. Koska suojelualueet ovat pysyviä, ne tarjoavat hyvät mahdollisuudet luonnon kehityksen ja ympäristömuutosten pitkäaikaiseen seurantaan. Ympäristömuutosten nopeutuessa suojelualueiden kaltaisten mahdollisimman luonnontilaisten alueiden merkitys vertailualueina kasvaa entisestään.

8.1 Alueiden hoitoon liittyvät selvitykset ja seurannat

8.1.1 Perusselvitykset ja inventoinnit

Luontopalvelujen toiminta-ajatuksen mukaan suojelualueita hoidetaan tutkimukseen ja kokemukseen perustuvien parhaiden käytäntöjen mukaan. Toiminnan pohjana tulee siten olla riittävästi tietoa. Tarvittavaa tietopohjaa täydennetään jatkuvasti erilaisin perusselvityksin ja inventoinnein, joita luontopalvelut sekä tekee itse että tilaa ja teettää. Alueiden hoidon ja käytön ohjauksen edellyttämän tiedon taso vaihtelee alueen luonteesta riippuen. Tietotarpeet ovat keskimääräistä suurempia esimerkiksi ennallistamisen ja luonnonhoidon tai virkistyskäytön kannalta tärkeissä kohteissa. Pitkän aikavälin tavoitteena on saada riittävät tiedot kaikkien suojelualueiden luonnosta (mm. geologiasta, geomorfologiasta, kasvillisuudesta, kasvistosta ja eläimistöä), kulttuuriperinnöstä sekä alueiden käytöstä (esim. maankäytön historia ja virkistyskäyttö). Luontopalvelut ylläpitää tietokantaa (LALLU) suojelualueilla tehdyistä tutkimuksista ja selvityksistä, ja luontopalvelujen tekemät tai teettämät selvitykset ja tutkimukset tallennetaan asianhallintajärjestelmään. Perusselvityksissä ja inventoinneissa kootut tiedot tallennetaan käytössä oleviin paikkatieto- ja muihin tietojärjestelmiin mahdollisimman laajassa mitassa.

Suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen edellytyksenä on, että suunnittelun kohteena olevasta alueesta on käytettävissä riittävät perustiedot. Suunnittelua varten tietoja joudutaan usein täydentämään selvityksin ja inventoinnein. Suunnitelman laadintavaiheessa on oltava selvillä vähintään uhanalaisten lajien esiintymät sekä esim. kasvillisuuden ja linnuston suojelun kannalta arvokkaimmat kohteet. Alueen luonteesta riippuen voidaan tarvita tarkempia tietoja esimerkiksi tietyistä luontotyypeistä ja lajeista tai alueen historiasta ja entisestä maankäytöstä sekä virkistyskäytöstä. Hoito- ja käyttösuunnitelmaan pohjautuvassa toimenpidesuunnittelussa tarvitaan usein vielä tarkempia ja yksityiskohtaisempia tietoja alueesta.

Suojelualueiden perustietojen keruu tuottaa tietoa myös suojelualueverkon kattavuuden, laadun, edustavuuden ja aluetaloudellisen vaikuttavuuden sekä yksittäisten alueiden tilan arviointiin, luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien seurantaan, luontotyyppien ja lajien uhanalaisuusarviointeihin sekä suojelualueiden ja talousmetsien välisiin vertailuihin. Koottua aineistoa käytetään myös hyväksi esimerkiksi opastusviestinnässä sekä tutkimuksen kohdentamisessa ja sen tausta-aineistona.

Suojelualueilta kerätään tietoa mm. luontotyyppien rakenteesta, edustavuudesta ja luonnon-tilaisuudesta. Luontotyyppitietoa kootaan ja täydennetään luontotyyppi-inventoinnissa, joka tehdään maan eteläosissa lähes yksinomaan maastoinventointina, mutta Pohjois-Suomessa käytetään apuna myös ilmakuvatulkintoja. Luontotyyppi-inventoinnissa kerätään kuvioittaiset tiedot mm. alueen kasvupaikoista, puustosta, lahopuumääristä ja luonnontilaisuudesta. Inventointitiedot tallennetaan Metsähallituksen SutiGis-paikkatietojärjestelmään (yksityismaiden tiedot YSAGis-tietokantaan). METSO-toimintaohjelmaan liittyen eteläisen Suomen luontopalvelujen hallinnassa olevien nykyisten suojelualueiden luontotyyppi-inventointi saatiin päätökseen vuoden 2006 lopussa. Tulevina vuosina luontotyyppitiedon keruu painottuu Lappiin. Tavoitteena ovat ajantasaiset ja kattavat luontotyyppitiedot kaikilta suojelualueilta.

Maaluontotyyppien inventoinnilla on jo pitkät perinteet. Sen sijaan tiedot vesien luontotyypeistä ovat olleet hyvin niukkoja. Etenkin mereisten alueiden hoidon ja käytön suunnittelu edellyttää tietoja mm. vedenalaisista luontotyypeistä ja lajeista. Luontopalvelut toteuttaa merialueella omaa monivuotista MERLIN-inventointiohjelmaa (Metsähallituksen hallinnoimien merialueiden inventointiohjelma), osana valtakunnallista vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelmaa VELMUa. MERLINin avulla merialueelta saadaan vähitellen koottua tarvittavia lajisto- ja luontotyyppitietoja. Vastaavia tietoja tarvittaisiin myös sisävesiltä, mutta niillä vastaavankaltaista vesiluonnon peruskartoitusta ei ole vielä aloitettu. Vesiluontotiedon täydentämistarpeiden takia SutiGis-paikkatietojärjestelmän tietosisältöön on vastikään lisätty vesiluontoa kuvaavia ominaisuustietoja.

Kattaviin suojelukohteiden lajistoinventointeihin ei ole käytännön mahdollisuuksia. Niukkojen resurssien vuoksi inventoinnit kohdennetaan vain tärkeimpiin lajeihin, eliöryhmiin ja kohteisiin. Erityishuomio on uhanalaisissa ja muissa suojelun kannalta merkittävissä lajeissa. Tärkeimpiä kohteita ovat olemassa olevan elinympäristö- tai lajistotiedon pohjalta lajistollisesti tärkeiksi arvioidut alueet, joille suunnitellaan esim. virkistyskäyttöä tai ennallistamis- tai luonnonhoitotoimenpiteitä. Näistä tulisi selvittää erityisesti sellaista lajistoa, jonka suojelussa kyseisellä elinympäristöllä on suuri merkitys.

Uhanalaisten ja luontodirektiivin lajien tiedot tallennetaan ympäristöhallinnon Hertta Eliölajit-tietojärjestelmään tai joidenkin erityissuojausta vaativien lajien osalta erillisiin tietokantoihin. Vanhan tiedon kokoamiseen ja tallentamiseen on panostettu viime vuosina, ja lähivuosina keskitytään erityisesti maastotarkistuksiin tietojen ajantasaistamiseksi. Uhanalaisten lajien tiedonhallinnasta on oma ohjeensa.

Tehtyjen lajistoinventointien (tässä tarkoitetaan muita kuin uhanalaiseen lajistoon liittyviä inventointeja) tietojen hyödyntäminen on hankalaa: Inventointeja on tehty vähän, käytetyt menetelmät ovat yleensä olleet hyvin erilaisia, eikä inventointitietojen hallintaan ole olemassa tietojärjestelmää. Lajistoinventoinneissa tulee käyttää yleisesti käytössä olevia vakioituja menetelmiä, silloin harvoin kun niitä on olemassa (esim. linnut, perhoset). Tietojärjestelmän puuttumisen vuoksi tiedot säilytetään erillisissä tiedostoissa. Pitemmän aikavälin tavoitteena on yhtenäisten menetelmien kehittäminen keskeisille inventoitaville lajiryhmille sekä lajistotiedonhallinnan kehittäminen. Tämän edellyttämä työ on osin jo aloitettu ympäristöministeriön erillisrahoituksella vuosina 2007–08 toteutettavassa inventointihankkeessa.

SutiGis-paikkatietojärjestelmää käytetään vuodesta 2007 alkaen myös esim. kalastoa koskevien tietojen kokoamiseen ja tallennukseen. Järjestelmään tullaan kokoamaan keskitetysti tietoja sekä suojele- että muiden alueiden kalalajien ja -kantojen esiintymistä ja tilasta. Koottava tieto perustuu pääasiassa alueilla aiemmin tehtyihin koekalastuksiin, esim. purojen ja jokien sähkökoekalastuksiin. Tehtävät uudet perusselvitykset tulevat keskittymään pääasiassa arvokkaiden lohikalakantojen kartoituksiin.

Hoito- ja käyttösuunnitelmaa laadittaessa tulisi olla käytettävissä myös riittävät tiedot alueen kulttuuriperinnöstä. Tarvittaessa tehdään kulttuuriperinnön inventointi, jossa kootaan perustiedot mm. alueen maisemasta, muinaisjäännöksistä ja vanhasta rakennuskannasta. Lähivuosina tällaisia inventointeja pyritään tekemään erityisesti luontomatkailun painopistealueilla sekä kulttuuri-perinnön suojelun kannalta tärkeillä alueilla.

Myös tiedot luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun määrästä ja laadusta ovat tärkeitä suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnittelun perustietoja. Kansallispuistoissa sekä muilla alueilla, joilla luontomatkailu- ja virkistyskäyttö on merkittävää, seurataan vuosittaisia käyntimääriä. Lisäksi näillä alueilla tehdään alueiden virkistyskäyttöä selvittävä kävijätutkimus ja yrityskäyttöä selvittävä yritystutkimus aina hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisvaiheessa. Nämä tutkimukset suositellaan uusittaviksi viiden vuoden välein. Käyntimäärät ja kyselytutkimusten vastaukset tallennetaan ASTA-tietojärjestelmään.

8.1.2 Seurannat

Ennallistamiseen ja hoitoon liittyvät seurannat

Viime vuosina voimakkaasti laajentuneet elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito ovat lisänneet niihin liittyvää seurantarvetta. Ennallistamisen ja luonnonhoidon toteutuksen ja vaikutusten seuranta ja arviointi edellyttävät mm. yhtenäistettyjä seurantamenetelmiä ja kattavaa seuranta-alaverkostoa.

Suojelualueiden perusselvitykset pyritään tekemään sellaisilla toistamiskelpoisilla menetelmillä, että kerättävän tiedon avulla voidaan seurata myös aktiivisten hoitotoimien pitkän aikavälin vaikutuksia. Tämän lisäksi ennallistamisen ja hoidon vaikutuksia tarkkaillaan seurantakohteille perustettavien seuranta-alojen avulla. Seurannat toteutetaan yhtenäisin menetelmin. Seurannan tarkkuus ja taajuus vaihtelevat. Esimerkiksi hoidon kohteena olevien uhanalaisten ja muiden erityis-suojelua tarvitsevien lajien esiintymillä seuranta on tiivistä ja jatkuvaa.

Ennallistamis- ja luonnonhoitotoimenpiteiden toteutuksen seurannalla varmistetaan, että toimenpiteet on toteutettu teknisesti oikein, esimerkiksi että suo-ojia tukkivat padot estävät tehokkaasti veden virtauksen. Toteutuksen seurannassa selvitetään myös ennallistamiseen ja hoitoon liittyvät määrätiedot, esimerkiksi pinta-alat ja lahupuuston määrän lisäys.

Ennallistamisen ja hoidon tuloksellisuuden ja vaikutusten seuraamiseksi tarkkaillaan toimenpiteiden vaikutuksia esimerkiksi kovakuoriaisiin, perhosiin, putkilokasveihin, sammaliin ja käävääksiin. Soiden ennallistamisessa on tärkeää tutkia hydrologisin seurannoin toimenpiteiden vaikutuksia soiden vesitalouteen ja niiden alapuolisiin vesistöihin. Ennallistamisen ja hoidon seurantatuloksia käytetään myös ennallistamis- ja hoitomenetelmien kehittämiseen sekä suuntaamaan tutkimusta seurannoissa esille nousseisiin ongelmiin.

Laji- ja luontotyyppiseurannat

EU:n luontodirektiivi velvoittaa jäsenvaltioita seuraamaan direktiivin liitteissä lueteltujen luontotyyppien ja lajien suojelun tasoa ja raportoimaan tästä joka kuudes vuosi komissiolle. Ympäristöministeriön tehtävänä on järjestää luonnonvaraisten eliölajien ja luontotyyppien seuranta siten, että sen pohjalta on arvioitavissa eliölajien ja luontotyyppien suojelun taso. Arvioinnin kohteena voivat tällöin olla luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien ohella myös kokonaiset Natura-alueet. Käytännössä Suomen ympäristökeskus vastaa luontodirektiivin edellyttämästä seurannasta, mutta luontopalveluilla on tärkeä rooli seurannan toteuttamisessa hallinnoimillaan alueilla.

Uhanalaisten lajien seuranta tehdään suojelualueilla osana valtakunnallista kokonaisuutta. Suomen ympäristökeskuksella on keskeinen rooli seurantojen kehittämisessä. Useimmilla lajeilla seuranta aloitetaan esiintymätarkistuksin ja -inventoinnein. Hoidetuilla lajiesiintymillä tarvitaan tarkempia ja intensiivisempiä seurantoja, jotta voidaan arvioida hoitotoimien riittävyttä. Lajistoinventoinnit tulisi tehdä sellaisilla menetelmillä, että niitä voitaisiin hyödyntää osana valtakunnallista biodiversiteetin seuranta.

Luontopalveluille on määritelty valtakunnallinen erityisvastuu joidenkin uhanalaisten tai luontodirektiivin lajien seurannasta. Nämä lajit esiintyvät pääosin Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla. Vuonna 2007 tällaisia lajeja oli 37 kpl, joista tunnetuimpia ovat ehkä saimaannorppa, maakotka ja valkoselkätikka. Vastuulajien seurantojen intensiteetti ja menetelmät on määritelty lajikohtaisesti. Joidenkin lajien osalta seurantoja ollaan vasta aloittamassa.

Vesipuidedirektiivi ja valmisteilla oleva meristrategiadirektiivi lisäävät vesiluontoon liittyviä seurantarpeita. Myös HELCOM:in toimintaohjelmat ja suositukset edellyttävät merialueiden inventointien ja seurantojen tehostamista.

Suojelualueiden kalakantojen seurantaan tullaan ottamaan kantaa laadittavissa kalavesien käyttö- ja hoitosuunnitelmissa. Suojelualueilla kalastoon liittyvät selvitykset ja seurannat kohdennetaan erityisesti alkuperäisiin sekä taloudellisesti ja biologisesti arvokkaisiin lohikalalajeihin ja -kantoihin. Kalastoseurannat muodostuvat erilaisista toistettavista koekalastuksista. Seurantatiedot tallennetaan SutiGis-järjestelmään, ja niitä tullaan käyttämään pohjatietoina kehitteillä olevassa kalatalouden suunnittelu- ja seurantajärjestelmässä, johon tullaan kokoamaan kalastajilta mm. suojelualueiden saalistietoja.

Riistalajeja koskevia tietoja voidaan parantaa suojelualueillakin lisäämällä niissä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ylläpitämiin seurantoihin kuuluvia laskentoja (esim. riistakolmio- ja vesilintulaskennat). Eräasioiden hoitoon liittyen jatkossa tullaan erityisesti kehittämään metsäkanalintukantojen seuranta. Niillä suojelualueilla, joilla metsästyks on sallittua, tavoitteena on kehittää saalistilastointia ja -seuranta, jotta jatkossa saadaan mm. suunnittelun pohjaksi suojelualuekohtaisia saalistietoja. Riistakantoihin ja -saaliisiin liittyviä seurantatietoja käytetään hyväksi mm. riistasuunnittelujärjestelmällä tapahtuvassa suunnittelussa.

Luonnon virkistyskäyttöön liittyvät seurannat

Suojelualueilla sovitetaan yhteen suojelutavoitteet ja alueen muut käyttömuodot. Seurantatulosten avulla voidaan tehdä sellaisia alueiden hoitoon ja käyttöön liittyviä johtopäätöksiä ja ratkaisuja, että virkistys- ja luontomatkailukäyttö ovat kestäväällä pohjalla ja tukevat luonnonsuojelutavoitteita.

Luonnon virkistyskäytön seurannassa käytetään kestäväen luontomatkailun mittareita, jotka ovat osa alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun liittyvää seurantaa, sekä alueiden matkailu- ja virkistyskäytön kestävyysmittaamisen, arvioinnin ja seurannan tietoja. Mittareilla seurataan kaikkia kestävyysmittareita (ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset), ja ne pohjautuvat Metsähallituksen suojelualueiden kestäväen luontomatkailun periaatteisiin. Alueilla, joilla luonnon virkistyskäyttö on merkittävää, seurataan vähintään kaikille alueille yhteisiksi sovittuja mittareita. Lisäksi voidaan tarpeen mukaan seurata erilaisia aluekohtaisesti vaihtuvia mittareita. Seurantaa toteutetaan **hyväksyttävän muutoksen rajat** (Limits of Acceptable Change, LAC) -lähestymistavan avulla. Siinä määritellään seurattavan asian tavoitetilä ja verrataan sitä nykytilaan. Suunnittelussa etsitään tarvittaessa keinot toivotun tilan saavuttamiseksi ja säilyttämiseksi.

Luonnon virkistyskäytön kestävyysmittaritiedoista suurin osa on sellaisia, joita tarvitaan ja kerätään osana suojelualueiden hoitoa. Tiedot on tallennettu tietojärjestelmiin: Virkistyskäyttötiedot saadaan ASTA-järjestelmästä, luontorakenteiden kuntotiedot Reiska-järjestelmästä, jätehuoltotiedot Metsähallituksen ympäristö- ja laatu-järjestelmästä ja yritysten kanssa tehtyjen yhteistyösopimusten määrä Vuokra-järjestelmästä ja asianhallinnasta. Näiden lisäksi luonnon virkistyskäytön kestävyyttä seurataan mm. maaston kulumis- ja roskaantuneisuustutkimuksilla.

Kävijäseurantojen ja asiakastutkimusten avulla saadaan kävijöiden motiiveista, rahankäytöstä ja asiakastyytyväisyydestä arvokasta tietoa, jonka avulla voidaan puuttua ongelmiin, kehittää palveluita ja arvioida virkistyskäytön aluetaloudellista vaikutusta. Rakenteiden kuntoseurannalla ja mahdollisimman välittömällä korjauksella varmistetaan, että niiden käyttö turvallista. Yhteistyö- ja käyttöoikeussopimusten, lupamäärien sekä kulumistutkimusten avulla arvioidaan suojelualueisiin kohdistuvaa käyttöpainetta ja sen säätelyn tarvetta.

8.2 Alueiden tutkimus- ja seurantakäyttö

8.2.1 Alueiden hoitoa tukeva tutkimus

Luontopalvelut ei ole tutkimusorganisaatio, joten suojelualueilla tutkimus tapahtuu yhteistyössä ulkopuolisten tutkimustahojen kanssa. Näillä tutkimusorganisaatioilla on merkittävä rooli myös suojelualueilla tapahtuvissa perusinventoinneissa ja seurannoissa, joita luontopalvelut toteuttaa itsekin.

Osa suojelualueilla tehtävästä tutkimuksesta ja seurannasta palvelee luontopalvelujen omaa toimintaa ja sen kehittämistä. Luontopalvelut tukee tällaista tutkimusta ja seurantaa tarjoamalla mm. tausta-aineistoja ja palveluja (esim. tiloja ja kuljetusapua). Luontopalvelut voi myös itse osallistua sellaisiin tutkimuksiin, jotka suoraan palvelevat alueiden hoitoa.

Luontopalvelut pitää aktiivisesti yhteyttä alan tutkimuslaitoksiin, jotta suojelualueille saataisiin mm. hoidon ja käytön ohjauksen ja sen kehittämisen kaipaamaa tutkimusta. Tutkimusyhteistyön periaatteet on kuvattu luontopalvelujen tutkimusstrategiassa. Metsähallitus on solminut yhteistyön puitesopimuksia ja hankesopimuksia mm. Geologian tutkimuskeskuksen, Metsäntutkimuslaitoksen, Museoviraston, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen sekä Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Vastaavia sopimuksia on laadittu myös yliopistojen, korkeakoulujen sekä meri- ja rannikotutkimusta tekevien laitosten kanssa.

Suojelualueiden hoidon ja käytön ohjauksen kehittämiseksi tarvittaisiin tutkimusta mm. seuraavista aiheista:

- alueiden ekologinen toimivuus: suojelualueiden tarvittava koko, laajuus ja tiheys; rajojen tarkoituksenmukaisuus, suojavyöhykkeiden tarve ja pienten populaatioiden häviämisaara
- metsien, soiden ja pienvesien ennallistamisen sekä perinnebiotooppien ja muun luonnonhoidon vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen; haitallisten vieraslajien säätely, riista- ja kalakantojen hoito
- erityistoimia vaativa lajisto (esim. uhanalaiset ja harvinaiset lajit sekä sukkessiovaiheisiin sitoutunut lajisto) ja niiden ekologia (esim. häiriöalttius)
- perinnemaisemien ja -biotooppien hoitomenetelmät; kulttuuriperintökohteiden restaurointi, viljely- ja maankäyttömenetelmät; niitty-, laidun- ja kaskibiotoopit ja niiden myöhemmät kehitysvaiheet, vanhat viljelykasvit, maatiaisrodut ja -lajikkeet, kulttuurin seuralaislajisto, maisemanhoito jne.
- kävijöihin kohdistuva tutkimus: kävijöiden määrä, tottumukset ja odotukset; opastuksen vaikuttavuus, suojelualueiden matkailumerkitys ja niiden aluetaloudelliset vaikutukset
- suojelualueen käytön vaikutukset ja haitat: kuluminen, jätteet ja roskaantuminen, häirintä, porojen laidunnus, kalastus, metsästys
- suojelualueiden käytön kestävyys ja hoidon vaikuttavuus.

8.2.2 Alueiden muu tutkimus- ja seurantakäyttö

Luontopalvelut tarjoaa alueitaan myös sellaisen tutkimuksen käyttöön, joka ei hyödytä suojelualueiden hoitoa, mutta ei myöskään aiheuta haittaa alueiden luonto- tai kulttuuriarvoille taikka alueiden opetus- ja virkistyskäytölle.

Suojelualueet soveltuvat hyvin yleiseen luonnon ja ympäristön tilan muutosten seurantaan ja vertailuun (esim. metsänrajaseuranta, metsien tilan seuranta, ympäristön tilan yhdennetty seuranta) silloin, kun tästä ei koidu vahinkoa alueen suojeluarvoille. Luontopalvelut avustaa tällaisten pitkäaikaistutkimusten ja -seurantojen järjestelyissä mahdollisuuksiensa mukaan, tapauskohtaisesti sopien.

Luonnonsuojelualueilla tehtävä tutkimus edellyttää kirjallisen tutkimusluvan. Lupa myönnetään silloin, kun tutkimuksesta ei ole haittaa lajeille, elinympäristöille, suojelualueen hoidolle ja muulle käytölle. Sellaiset menetelmätutkimukset ja kokeilut, jotka saattavat aiheuttaa haitallisia tai ennalta arvaamattomia muutoksia luonnossa, on tehtävä suojelualueiden ulkopuolella. Tutkimuslupa haetaan suojelualueelta hallinnoivalta luontopalveluyksiköltä kirjallisesti. Rauhoitettujen lajien keräämiseen tarvitaan lisäksi alueellisen ympäristökeskuksen lupa. Tutkimusluvassa edellytetään raportointia Metsähallitukselle.

9 Alueiden muu käyttö

9.1 Paikalliset asukkaat

Paikallisten asukkaiden oikeuksia on kirjattu lukuisiin eri säädöksiin, mm. metsästyslakiin ja kalastuslakiin, mutta myös moniin luonnonsuojelualueiden perustamissäädöksiin. Suojelualueilla pyritään yleensä turvaamaan paikallisen väestön perinteiset alueen käyttömuodot. Varsinkin Lapissa ja saaristossa paikallisella väestöllä on säilytetty perinteistä alueen käyttöä turvaavia erityisiä oikeuksia liittyen lähinnä kalastukseen, metsästykseseen, maastoliikenteeseen sekä polttopuun ottoon (esim. kolttaja- ja poronhoitolain sallima poltto- ym. puun otto). Kullakin suojelualueella olosuhteet ovat erilaiset, joten erioikeuksia nauttivat paikalliset asukkaat ja heidän luonnonkäyttö-oikeutensa on yleensä määritelty perustamissäädöksissä aluekohtaisesti erikseen, ja näitä oikeuksia on vielä voitu tarkentaa mahdollisessa hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Paikallisen väestön luonnonkäyttömuodot eivät saa vaarantaa suojelualan perustamistarkoitusta. Luontaiselinkeinojen luonteen muuttuminen (mm. lisääntyvä maastoliikenne ja elinkeinon liittyvä rakentaminen sekä ylilaidunnus) sekä paikallisen väestön kalastukseen ja metsästykseseen liittyvä maastoliikenne voivat aiheuttaa suojelualan luonnolle haittoja, joita tulee koettaa vähentää.

Vaikka monissa suojelualan perustamissäädöksissä on kirjauksia paikallisten asukkaiden oikeuksista, ei niissä ole kuitenkaan otettu kantaa siihen, miten ”paikallinen asukas” tulisi rajata ja määritellä. Tällöin tämä määrittely jää alueen hallintaviranomaisen eli luontopalvelujen harkinnan varaan. Pohjois-Suomessa määrittelyssä voidaan yleensä käyttää hyväksi metsästyslain 8 §:n mukaista määritelmää (kuntalainen kotikuntansa valtion mailla), mutta Etelä-Suomessa paikallisen asukkaan määrittely on tehtävä kylätasolla.

Saamelaiskulttuurin ja saaristolaiskulttuurin edellytysten turvaamista on käsitelty yksityiskohtaisemmin edellä luvuissa 6.4 ja 6.5.

9.2 Poronhoito

Porojen laiduntaminen on sallittu erämaa-alueilla ja Pohjois-Suomen luonnonsuojelualueilla Mallan luonnonpuistoa lukuun ottamatta. Erämaa- ja luonnonsuojelualueet ovat usein erittäin tärkeitä porojen laidun- ja vasoma-alueita. Porotalouden kannalta tarpeellisia rakennelmia ja rakennuksia, esimerkiksi poroaitoja ja paimennuskämppejä, voidaan rakentaa myös erämaa- ja luonnonsuojelualueille. Poronhoitotyössä voidaan käyttää apuna maastoajoneuvoja. Lumettomana aikana maastoliikenteeseen tarvitaan poroisännän kirjallinen lupa välttämättömiin poronhoitotöihin. Poronhoitajilla on oikeus kotapuiden ottoon sekä tulentekoon maastossa.

Porot vaikuttavat suojelualan luontoon ja eliöyhteisöihin monin tavoin. Laidunnus mm. vaikeuttaa tai estää lehtipuuston uudistumista sekä muuttaa kasvillisuuden rakennetta ja lajiston koostumusta, sekä sitä kautta koko ekosysteemin rakennetta ja toimintaa. Suomen luonnonsuojelualan tilasta vuosina 1994 ja 2004 tehdyissä kansainvälisissä arvioinneissa porojen ylilaidunnus todettiin mm. laajuutensa takia vakavaksi suojelualan haittatekijäksi ja tulevaisuuden uhkaksi.

Suojelualueiden matkailukäyttö ja retkeily voivat häiritä porojen laidunnusta, kuljetusta tai vasomista. Tämän takia poronhoidon kannalta tärkeimmät alueet pyritään selvittämään, jotta retkeily- ja matkailukäyttöä voidaan ohjata siten, että porojen rauha turvataan erityisesti vasoma-aikana. Erityisellä poronhoitoalueella hankkeiden toteuttamista tai sopimuksen teon tai luvan myöntämisen edellytyksiä harkittaessa pyydetään paliskunnan lausunto mm. kaikista merkittävistä suunnitelluista rakennushankkeista, mahdollisista matkailuyrittäjien safarireiteistä sekä merkittävistä joukkotapahtumista.

Porojen maastoruokinnasta ei ole säännöksiä poronhoitolaissa, joten sen suhteen toimitaan luonnonsuojelulain, jätelain roskaamiskiellon ja Natura-säännösten mukaan. Vieraslajeja ei saa päästää rehun mukana maastoon, eikä maastoa tai vesistöjä saa roskata tai rehevöittää tähteenä jäävällä rehulla ja ruokintapaikoille kertyvillä ulosteilla. Luonnonsuojelualueilla mahdollisista talvisista ruokintapaikoista sovitaan paliskuntien kanssa.

Porojen laiduntamiseen liittyvien vaikutusten arvioimiseksi ja seuraamiseksi poronhoitoalueen luonnonsuojelualueille on tarpeen perustaa tutkimus- ja seurantatarkoituksiin riittävä määrä poroilta suljettuja alueita. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä paliskuntien kanssa.

9.3 Kalastus ja metsästys

9.3.1 Yleistä

Luonnonsuojelualueiden keskeisenä tavoitteena on luonnon biologisen monimuotoisuuden sekä luontotyyppien ja luonnonvaraisten eliölajien suotuisan suojelutason turvaaminen. Tämä on sekä luonnonsuojelun että metsästyksen yhteinen tavoite. Suojelualueverkon tärkeänä tavoitteena on myös mahdollisimman luonnontilaisten alueiden säilyttäminen. Tällaisilla alueilla ihmisen vaikutuksen luontoon tulisi olla mahdollisimman vähäinen, jolloin lajien välisiä suhteita ja eliölajien kantojen runsautta säätelisivät ensisijaisesti vain luonnon omat prosessit.

Metsästys ja kalastus ovat luonnon käyttömuotoja, jotka hyvin suunniteltuina ja toteutettuina eivät välttämättä ole ristiriidassa suojelualan suojelutavoitteiden kanssa. Suojelualueilla tapahtuvan metsästyksen ja kalastuksen arvioinnissa on otettava huomioon se, mitkä kulloinkin ovat juuri kyseisen suojelualan suojelutavoitteet. Joissakin tilanteissa hoidon tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan nimenomaisesti käyttää metsästystä tai sen keinoja (ks. 5.3.5 vieraslajien poistaminen).

Jos luonnonsuojelualan suojelun tavoitteena on koko eliöyhteisön ja luonnontilaisuuden suojeleminen, kuten luonnonpuistossa ja kansallispuistossa, luonnonsuojelulain ja suojelualan perustamissäästöjen yleislinjauksena on selkärankaisten eläinten pyydystys-, tappamis- ja häirintäkielto. Silti onkiminen ja pilkkiminen on yleensä sallittu. Lisäksi tällaisilla alueilla voidaan alueen hallintaviranomaisen luvalla tarvittaessa vähentää liiaksi runsastuneiden tai muutoin vahingolliseksi käyneiden eläinlajien yksilömäärää (ks. luku 5.3.5), sekä kalastaa muutoinkin kuin onkimalla ja pilkkimällä.

Riista- ja kalakantojen luontaisen tuoton kestäväseen käyttöön perustuva metsästys ja kalastus eivät aina ole ristiriidassa suojelualan suojelutavoitteen kanssa. Ratkaisevaa tässä suhteessa on, mitkä ovat kyseisen suojelualan suojelutavoitteet.

Suojelualueilla, joilla metsästys ja kalastus ovat sallittuja, metsästystä ja kalastusta voidaan tarvittaessa rajoittaa esim. alueellisesti, ajallisesti tai lajikohtaisesti. Suojelualueet tai niiden osat voivat toimia riistaeläinten rauhoitusalueina, usein osana laajempaa aluekokonaisuutta. Metsästysrajoitusten suunnittelussa otetaan huomioon sekä suojelutavoitteet että riistaeläinkantojen hoito ja säätely, sekä metsästyksen mahdollisesti aiheuttama häiriö luonnolle tai alueen virkistyskäytölle. Metsästystä ja kalastusta sekä niiden mahdollisia rajoittamistarpeita tarkastellaan mm. hoito- ja käyttösuunnitelman ja järjestyssäännön laatimisen yhteydessä.

Metsähallituksella tulee olla tiedossa suojelualueilla metsästävät ja kalastavat henkilöt (poikkeuksena onkijat ja pilkkijat sekä viehekalastus siltä osin, kuin se on mahdollista pelkällä lääni-kohtaisella viehekortilla eli ei edellytä lisäksi Metsähallituksen lupaa). Myös suojelualueilta saadun saaliin seurantajärjestelmiä kehitetään niin, että toiminnan valvonta ja luontoon kohdistuvien vaikutusten seuranta on mahdollista. Tämä tavoite koskee myös metsästyslain 8 §:n tarkoittamaa aluetta ja niitä meren saariston suojelualueita, joilla metsästys on sallittu paikallisille asukkaille. Saalistilastoinnin tavoitteena on, että jatkossa pyynnin tehokkuutta ja sen suhdetta kantokykyyn voitaisiin arvioida myös aluekohtaisesti.

9.3.2 Kalastus

Onkiminen ja pilkkiminen on uuden luonnonsuojelulain mukaan luonnonsuojelualueilla sallittua ja Metsähallituksen luvalla muukin kalastus – esim. viehe- ja verkkokalastus – on mahdollista. (Vanhan luonnonsuojelulain nojalla perustetuilla alueilla kalastusta koskevat säädökset vaihtelevat.) Kalastus ei kuitenkaan ole mahdollista luonnonpuistoissa ja muillakaan alueilla, joilla liikuminen on kielletty. Kalastus ei saa suojelualueilla välittömästi tai välillisesti vaarantaa minkään lajin olemassaoloa tai tulevaisuutta, vierasperäisiä kalalajeja lukuun ottamatta.

Kalastuslupa-alueiden ja niihin kuuluvien vesien rajaamisessa otetaan huomioon luonnonsuojelualueiden suojelutarpeet sekä hoidon ja käytön suunnittelussa tehdyt ratkaisut. Kalastukseen liittyvät tarpeelliset alueittaiset, ajalliset tai lajikohtaiset rajoitukset kirjataan lupaehtoihin taikka vuokrasopimukseen. Kalastusoikeuksien vuokrausehdoissa mainitaan, että yleiskalastusoikeudet (onkiminen ja pilkkiminen) ovat vuokra-alueella voimassa.

Alueen luonnontilaa heikentävinä kalanistutukset ovat perustetuilla suojelualueilla pääsääntöisesti kiellettyjä. Yhtenä poikkeuksena tästä ovat alueet, joiden perustamissäädöksissä istutukset on sallittu (esim. eräät Salamajärven ja Pallas–Yllästunturin kansallispuistojen järvet). Toisena poikkeuksena voivat olla uhanalaisten kalalajien ja -kantojen suojelun edellyttämät istutukset. (Uhanalaisten kalakantojen tila pyritään kuitenkin turvaamaan ensisijaisesti kalastusrajoituksin.) Kolmanneksi istutuksia voidaan poikkeustapauksissa jatkaa kotimaisilla kalalajeilla ja -kannoilla vesissä, joita on aikaisemminkin aktiivisesti hoidettu istutuksin ja saatu aikaan paikallisesti arvokkaat kalakannat. Istutuksia voidaan jatkaa, jos suojelualue kuuluu laajempaan yhtenäiseen vesistöön (reittivesistöt, merialue), tai jos istutuksilla on merkitystä paikalliselle ammattimaiselle kalastukselle. Istutuksissa käytetään vain alkuperäisiä tai kalastusviranomaisten hyväksymiä kalakantoja, eikä suojelualueille istuteta täplärapuja. Kalakantoja ei vahvisteta istutuksin luontaista vahvemmiksi, eikä istutuksia sallita uusiin vesiin. Periaatteiden vastaisista istutuksista ja vuokrasopimuksista pyritään eroon kohtuullisten siirtymäaikojen puitteissa. Periaatteita sovelletaan myös vielä perustamattomilla suojeluohjelmakohteilla.

9.3.3 Metsästys

Luonnonsuojelualueiden metsästystä koskevat säädökset vaihtelevat huomattavasti. Luonnonsuojelualueissa metsästys on kielletty. Myös kansallispuistoissa metsästys on pääsääntöisesti kielletty. Pohjois-Suomen kansallispuistoissa metsästys on kuitenkin pääsääntöisesti sallittu paikallisille asukkaille. Lisäksi useimmissa kansallispuistoissa on mahdollista ajaa hirveä ja käyttää hirven karkottamiseen koiraa. Muilla luonnonsuojelualueilla metsästyksen sallittavuus on ratkaistu perustamissäädöksissä tapauskohtaisesti. Pohjois-Suomen luonnonsuojelualueilla perustamissäädökset ovat metsästyksen suhteen varsin sallivia, toisin kuin eteläisen Suomen vastaavilla alueilla. Esimerkiksi Etelä-Suomen vanhojen metsien ja lehtojen suojelualueilla metsästys on kielletty. Etelä-Suomen soidensuojelualueilla metsästys on sallittu, jos siitä on järjestyssäännössä näin määrätty. (Ympäristöministeriön kirjeen perusteella metsästyksen ei kuitenkaan ole puututtu alueilla, joille järjestyssääntöä ei vielä ole laadittu.)

Metsästyksen ollessa luonnonsuojelualan perustamissäädöksissä sallittua sen säätely tapahtuu metsästyslain nojalla. Metsästyslain perusteella metsästystä voidaan esimerkiksi rajoittaa yleisen turvallisuuden vuoksi lääninhallituksen päätöksellä tietyllä alueella, tai jonkin riistaeläimen kannan säilymisen vaarantuessa riistanhoitopiirin päätöksellä kyseisen riistanhoitopiirin alueella. Suojelualueilla, joilla metsästys on sallittu, oikeus määrätä metsästyksestä kuuluu eräitä poikkeuksia – esim. yleiset vesialueet ja metsästyslain 8 §:n mukainen kuntalaisten vapaa metsästys-oikeus – lukuun ottamatta viime kädessä Metsähallitukselle, jossa sen ohjaus tapahtuu erätalouspäällikön antamin valtuuksin. (Luvussa 5.3.5 käsitelty luonnonsuojelulakiin perustuva kantojen säätely metsästyksen avulla kuuluu kuitenkin luontopalvelujohtajan toimivaltaan.)

Metsähallitus-lain perusteella Metsähallitus säätelee alueillaan tapahtuvaa metsästystä kiintiöpäätöksin, joilla taataan metsästyksen ekologinen ja sosiaalinen kestävyys sekä toisaalta turvataan paikallisten asukkaiden oikeudet. Jos metsästyslupia ei riitä kaikille, etusija on annettava ensisijaisesti niille kansalaisille, joilla ei ole muutoin kohtuullisia mahdollisuuksia metsästyksen. Näitä mahdollisuuksia on kuitenkin jaettava niin, että metsästyslain 8 §:n mukainen oikeus (kuntalaisten vapaa metsästys-oikeus valtion mailla) on reunaehtona otettu huomioon.

Metsästys-oikeus voidaan luovuttaa joko metsästysvuokrasopimuksella tai sisällyttämällä alue lupametsästysalueeseen. Metsästys-oikeus voidaan luovuttaa joko ilman rajoituksia, tai Metsähallitus voi maanomistajana ja metsästys-oikeuden haltijana asettaa siihen liittyviä ajallisia, alueellisia tai lajikohtaisia (esim. paikallisesti vähentyneet/harvinaiset lajit) rajoituksia. Sopimusten ja lupien ehdoista neuvotellaan luontopalvelujen eri prosessien kesken. Metsästysvuokrasopimuksilla pyritään yhtenäistämään käytännön metsästysjärjestelyitä samantyyppisillä suojelualueilla. Luonnonsuojelualueille ja suojeluohjelmakohteille laadittavilla metsästysvuokrasopimuksilla ei anneta oikeuksia näillä alueilla tehtäviin riistanhoidollisiin töihin (esim. riistan ruokinta). Perustetuille suojelualueille ei myönnetä oikeuksia rakentaa metsästyksen liittyviä rakenteita, mutta perustamattomille suojeluohjelmakohteille tällainen oikeus voidaan harkinnan mukaan myöntää määräaikaisena sellaisille rakenteille, jotka eivät edellytä rakennuslautakunnan tai -tarkastajan lupaa.

Metsästyksen kieltäminen tai rajoittaminen on usein tarpeen esimerkiksi Etelä-Suomen pienillä, vilkkaassa virkistyskäytössä olevilla suojelualueilla ja arvokkailla linnustonsuojelualueilla. Kiellet ja rajoitukset ratkaistaan tapauskohtaisesti, ellei niihin ole otettu kantaa jo perustamis-säädöksissä. Arvokkailla linnustonsuojelualueilla riittäviä ratkaisuja voivat olla ajalliset tai alueelliset vesilintujen metsästysrajoitukset, mutta esim. hirvieläinten ja pienpetojen pyynti voi olla sallittua. Linnustonsuojelualueilla vierasperäisten pienpetojen pyynnillä voi olla suuri merkitys, jolloin se yleensä sallitaan paikallisille metsästykselle tai jopa velvoitetaan seurat siihen. Jos pyynti ei aiheuta valtiolle kustannuksia ja se elvyttää alueen vesilinnustoa, voidaan pienpetopyyntiin osallistuville sallia luvanvaraisesti tai sopimukseen pohjautuen metsäkanalintujen ja/tai jäniseläinten pyyntiä (elleivät rauhoitussäännökset tätä estä). Nämä ratkaisut harkitaan aina tapauskohtaisesti.

Metsästyksen suunnittelussa, kuten muussakin alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa, pyritään jatkossa yhä useammin tarkastelemaan yksittäisten suojelualueiden sijasta laajempia maankäyttö-alueita. Usein on eduksi valita suunnittelukohteeksi useamman alueen muodostama kokonaisuus. Tavoitteena on etsiä metsästyksen liittyviä yhteisesti hyväksyttäviä ratkaisuja yhteistyössä luontopalvelujen eri prosessien, paikallisen väestön sekä keskeisten sidosryhmien kanssa.

Vastaavaa useampien alueiden muodostamien kokonaisuuksien samanaikaista tarkastelua voidaan käyttää hyväksi myös säädosvalmistelussa. Näin metsästyskäytäntöjä voidaan pohtia joustavammin kuin yksittäisillä alueilla. Tarkastelussa otetaan huomioon aluekokonaisuuteen kuuluvien alueiden mahdolliset erot. Niiden pohjalta metsästyskäytännöissä voidaan tehdä aluekohtaisia ratkaisuja (metsästyskieltoissa olevat alueet tai osa-alueet, lupa- ja sopimuskäytäntöihin perustuvat metsästysalueet jne.). Aluekokonaisuuksien tarkastelu edellyttää karttatyöskentelyä ja luontopalveluiden prosessien yhteistyötä.

Vielä perustamattomien suojeluohjelmakohteiden metsästyskäytäntöjä suunniteltaessa otetaan huomioon kohteen suojelutavoitteet ja se, mihin suojeluohjelmaan kohde kuuluu. Jos tämän suojeluohjelman muita kohteita on jo perustettu suojelualueiksi, perustamattomia ohjelmakohteita koskevan tapauskohtaisen harkinnan tukena voidaan käyttää näiden perustettujen suojelualueiden rauhoitussäädöksiä.

Suojeluohjelmakohteiden voimassaolevia metsästysvuokrasopimuksia voidaan jatkaa, ellei metsästys vaaranna alueen suojelutavoitteita. Toisaalta jos valtiolle hankitun suojeluohjelmakohteen aiempi maanomistaja ei ole myöntänyt ulkopuolisille metsästysoikeuksia kohteelle, tällaista aluetta ei sen valtiolle siirtymisen jälkeen yleensä oteta metsästyksen piiriin.

Suojeluohjelmakohteille tehdään joko toistaiseksi voimassaolevia metsästysvuokrasopimuksia, joiden ehdot harkitaan Metsähallituksessa, tai niistä muodostetaan lupametsästysalueita, kunnes niitä koskeva lainsäädäntö valmistuu ja ohjaa toimintaa. Tämä harkinta tehdään tapauskohtaisesti.

Suojeluohjelmakohteilla metsästyksen piirissä olevia ja suojelunäkökulmasta haitallisia lajeja (esim. vierasperäisiä pienpetoja) voidaan vähentää jo ennen kuin niiden voidaan osoittaa ”lisään-tyneen liikaa tai käyneen muutoin vahingollisiksi” (vrt. perustetut luonnonsuojelualueet, joilla metsästys on kielletty).

Myös suojeluohjelmakohteiden metsästysjärjestelyjä pohdittaessa on tärkeää pyrkiä ottamaan huomioon paikallisia näkökohtia, jotta suojelualueiden perustaminen etenisi jatkossa toivotulla tavalla.

9.3.4 Suurpedot

Suurpedot kuuluvat riistaeläimiin, joista säädetään metsästyslaissa ja -asetuksessa. Suurpedot ovat lähtökohtaisesti rauhoitettuja, poikkeuksena vain susi poronhoitoalueella. Suurpedot on luokiteltu uhanalaisiksi, ja ne on mainittu luontodirektiivin liitteissä. Suurpetokannat ovat kuitenkin vahvistuneet viime vuosina ahmaa lukuun ottamatta. Maa- ja metsätalousministeriön johdolla laadittu suden kannanhoitosuunnitelma valmistui vuonna 2005, ja ilveksen ja karhun kannanhoitosuunnitelmat vuonna 2006.

Suurpetojen esiintyminen on erityisen suotavaa suojelualueilla, joilla halutaan pitää ja vaalia luontaisia eliöyhteisöjä. Suurpedot eivät ole kuitenkaan Suomessa riippuvaisia yksinomaan suojelualueiden tarjoamista elinympäristöistä. Tässä suhteessa poikkeuksena on lähinnä ahma, jonka lisääntymiselle Lapissa erämaa-alueet ja laajat luonnonsuojelualueet ovat tärkeitä.

Luvanvarainen, tiettyyn paikkaan tai yksilöön kohdistuva metsästys on suden, karhun ja ilveksen kantojen hoidossa muodostunut yhdeksi kannan hoidon muodoksi. Metsästyksen perusteena voi tällöin olla vahinkojen esto, yleinen turvallisuus tai tihentymäalueilla myös kannan säätely (ks. metsästysasetuksen 28 §). Tähän liittyvistä linjauksista vastaa maa- ja metsätalousministeriö, mutta pyyntiluvat myöntää riistanhoitopiiri.

Metsähallituksen alueilla suurpetojen metsästys edellyttää riistanhoitopiirin myöntämän suurpedon pyyntiluvan (ks. edellinen kappale) tai maa- ja metsätalousministeriön myöntämän suurpedon tappoluvan (ks. metsästyslain 41 §) lisäksi Metsähallituksen myöntämän luvan (ks. myös Erätalouspäällikön ohje suurpetojen pyynnissä tarvittavista luvista ML:n 8 §:n alueella). Metsästyslain 8 §:n alueella paikalliset asukkaat eivät kuitenkaan tarvitse Metsähallituksen lupaa kotikunnassaan tapahtuvaan metsästykseseen (ulkopuoliset tarvitsevat). Jos lupa-alue kattaa useamman kunnan ja metsästykseseen osallistuva on pyynnissä myös naapurikunnan puolella, joutuu hän lunastamaan Metsähallituksen maille tarvittavan suurpedon (lähinnä ilves ja susi) metsästyslupan. Esimerkiksi paliskuntien rajat eivät noudata kuntarajoja, jolloin paliskunnan ollessa lupa-alueena pyyntiin osallistuvat tarvitsevat yleensä myös Metsähallituksen luvan. Lupamenettelyn ohella Metsähallitus voi myöntää metsästysoikeuden sovituksi ajaksi tarvittavalle alueelle vuokrasopimuksella.

Maa- ja metsätalousministeriö voi myöntää suurpetojen tappolupia metsästysajoista riippumatta, ja tällaisissa luvissa voidaan sallia muutoin kiellettyjä pyyntimenetelmiä. Kaadettu eläin määrätään kuulumaan yleensä valtiolle. Tappoluvassa voidaan sallia moottorikelkan käyttö pyynnissä, mutta tällöin on kuitenkin lisäksi hankittava Metsähallitukselta erillinen maastoliikennelupa.

Suojelualueilla niiden perustamissäädökset määrittelevät mahdollisen suurpetojen metsästyksen. Jos suurpetojen metsästys alueella on mahdollista, sen järjestelyt tapahtuvat yleensä Metsähallituksen antamin luvuin tai sopimuksin. Mahdolliset luvat tai sopimukset laatii eräsuunnittelija suojeluprosessia kuullen. Poronhoitoalueen ulkopuolisilla suojelualueilla pyritään suosimaan suurpetokannan olemassaoloa. Erityisesti susi ja ilves säätelevät tehokkaasti sekä pienpetokantoja että hirvieläinkantoja, ja niiden esiintyminen vaikuttaa monimuotoisuuteen suotuisasti tätäkin kautta.

Maa- ja metsätalousministeriö tai poliisiviranomainen voi ihmisten turvallisuuden takia antaa suurpedon tappoluvan tai -määräyksen myös sellaiselle luonnonsuojelualueelle, jossa metsästys on kielletty. Tällöinkin eläinyksilön poistamisen edellytyksenä on myös Metsähallituksen myöntämä lupa. Tappoluvat ja -määräykset ovat mahdollisia esimerkiksi taajama-alueiden tuntumassa, kun on kyse kolarissa tai pyynnissä vahingoittuneesta petoeläimestä. Tällöin alueesta vastaavan Metsähallituksen henkilöstön tulee avustaa viranomaisia pyynnin käytännön järjestelyissä. Viranomainen määrittelee antamansa luvan ehdoissa käytettävissä olevat pyyntikeinot ja menettelytavat. Tällöin otetaan myös huomioon mm. eläinsuojelulain määräykset ja yleinen turvallisuus.

9.4 Maastoliikenne

9.4.1 Maastoliikenteen säätely ja ohjaus

Luonnonsuojelulaissa, erämaalaisissa ja suojelualueiden perustamissäädöksissä ei viitata suoraan maastoliikenteeseen, joten sen säätely perustuu suojelu- ja erämaa-alueillakin maastoliikennelakiin, jota sovelletaan moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttämiseen maastossa (maa-alueet ja jääpeitteiset vesialueet) ja moottorikelkkailureiteillä. Maastoliikennelain mukaan maa-alueilla tapahtuva maastoliikenne edellyttää pääsääntöisesti maanomistajan luvan (moottorikelkkailureiteillä lupaa ei tarvita). Maastoliikennelain tavoitteena on maastoliikenteestä mm. luonnolle ja muulle ympäristölle, luontaiselinkeinoille ja yleiselle virkistyskäytölle aiheutuvien haittojen minimointi. Näiden tavoitteiden merkitys korostuu suojelu- ja erämaa-alueilla.

Luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa sekä luonnonsuojelualueiden järjestyssäännöissä maastoliikennettä voidaan maa-alueilla rajoittaa tai kieltää se kokonaan maastoliikennelain nojalla. Jääpeitteisellä alueella tapahtuvan maastoliikenteen rajoittaminen on mahdollista vain ympäristökeskuksen päätöksellä. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa ja järjestyssäännöissä maastoliikennettä tulee kuitenkin rajoittaa harkitusti, koska niiden avulla tapahtuva säätely on ”jäykkää” ja voi aiheuttaa ongelmia, jos olosuhteet ja tarpeet nopeasti muuttuvat. Usein riittää, että hoito- ja käyttösuunnitelmassa todetaan, että maastoliikenteen säätelyssä noudatetaan luontopalvelujohtajan vahvistamia maastoliikenneperiaatteita. Maastoliikenteen mitoitusta Metsähallituksen alueilla säätelevät yleisellä tasolla myös Metsähallituksen tekemät päätökset moottorikelkkauralupien ja maastoliikennelupien alueellisista kiintiöistä.

9.4.2 Moottorikelkkailureitit ja -urat

Maastoliikenteen haittojen takia se pyritään kaikilla Metsähallituksen alueilla ohjaamaan moottorikelkkailureiteille ja Metsähallituksen moottorikelkkaurille. Myönnettäessä lupia maastoliikenteeseen tulee aina harkita, voidaanko kulku ohjata ensisijaisesti reiteille tai urille.

Luonnonsuojelualueille ja suojeluohjelmakohteille ei pääsääntöisesti ohjata vapaa-ajan moottorikelkkailua eikä niihin rakenneta kelkkailureittejä tai -uria. Poikkeuksena ovat eräät Pohjois-Suomen laajat suojelualueet ja erämaa-alueet, joihin on ollut niiden laajuuden takia tarpeen rakentaa kelkkailureittejä tai -uria. Uusia reittejä tai uria näille alueille ei juuri enää perusteta. Jos tämä kuitenkin on tarpeen, niin reittien ja urien linjaamisessa tulee käyttää mahdollisuuksien mukaan hyväksi olemassa olevia vakiintuneita uria, voimajohtolinjoja ja tarkoitukseen soveltuvia avomaastoja. Suojelu- ja erämaa-alueilla reittien tai urien rakentamisen sekä urien muuttamisen reiteiksi tulee perustua hoito- ja käyttösuunnitelmaan.

9.4.3 Moottorikelkkailureittien ja -urien ulkopuolinen maastoliikenne

Metsähallitus myöntää maastoliikennelupia kelkkailureittien ja -urien ulkopuolelle vain perustelusta syystä. Kesäaikaisen maastoliikenteen aiheuttamat haitat ovat usein pitkäkestoisia, joten kesäaikaisia maastoliikennelupia myönnetään vain erityisen painavasta syystä. Lupaharkinnassa noudatetaan Metsähallituksen maastoliikenneperiaatteita sekä hoito- ja käyttösuunnitelman ja järjestyssäännön mahdollisia maastoliikenne-rajauksia.

Luonnonsuojelualueille ei pääsääntöisesti myönnetä lupia reittien ja urien ulkopuoliseen maastoliikenteeseen, ja tätä periaatetta noudatetaan myös perustamattomilla suojeluohjelmakohteilla. Maastoliikennelupaa ei kuitenkaan tarvita viranomaisen toiminnan – kuten suojelualueiden huollon, poliisitoimen ja rajavartiointin – tehtävissä eikä poronhoitoon liittyvissä tehtävissä. Kesäaikainen kalastukseen ja marjastukseen liittyvä paikallisten maastoajoneuvoliikenne ohjataan tietyille urille. Alueilla, joilla metsästys on sallittu, voidaan sallia esim. kaadetun riistaeläimen noutaminen moottorikelkalla tai mönkijällä. Matkailun yritystoimintaan liittyviin huoltokuljetuksiin voidaan myöntää lupia harkinnan mukaan.

Vaikeasti liikuntavammaisen henkilö ja hänen saattajansa eivät maastoliikennelain perusteella tarvitse maastoliikennelupaa, joten he voivat liikkua maastossa moottorikäyttöisellä ajoneuvolla kaikilla sellaisilla alueilla, joilla liikkuminen jalkaisin on sallittu. Tämä oikeus ei siis koske esim. luonnonpuistojen rajoitusosia tai järjestyssäännöllä annettuja liikkumisrajoitusalueita.

Erämaa-alueille maastoliikennelupia myönnetään vastaavin periaatein kuin saman alueen valtionmaille yleensäkin. Muusta maasta poiketen Utsjoen, Enontekiön ja Inarin kuntien vakinaisille asukkaille myönnetään kotikuntansa valtionmaille lumipeitteen ajaksi maastoliikennelupa, joka ei kuitenkaan koske kansallis- ja luonnonpuistoja. Näiden kuntien asukkaille myönnetään myös rajoitetusti kesäaikaisia lupia tietyille urille, ja tätä käytäntöä noudatetaan myös erämaa- ja suojelualueilla.

Luontopalvelujen työntekijät joutuvat huolto- ja rakennustehtävissä liikkumaan suojelu- ja erämaa-alueilla myös maastoajoneuvoilla. Alueiden hoitoon liittyvä liikenne pyritään maastovaurioiden välttämiseksi keskittämään talviaikaan.

9.5 Muu liikenne

Suojelualueilla voi sijaita yleisiä ja yksityisiä teitä sekä laiva- ym. vesiväyliä. Näistä liikenne- ja kulkuväylijstä aiheutuvia maisema-, melu- ym. haittoja vähennetään yhteistyössä niistä vastaavien viranomaisten, laitosten ja tiekuntien kanssa.

Moottoriveneily ja muu motorisoitu vesiliikenne voi aiheuttaa suojelualueilla meluhaittaa tai muuta häiriötä. Perustettuihin luonnonsuojelualueisiin kuuluvilla vesillä (vedet eivät aina kuulu suojelualueeseen) vesillä liikkumista voidaan rajoittaa järjestyssäännöllä, jos siihen on selvät luonnonsuojelulliset perusteet. Perustamattomien suojeluohjelmakohteiden vesialueita koskien luontopalvelut voi tehdä alueelliselle ympäristökeskukselle (yleisten väylien osalta merenkululaitokselle) esityksen alueellisen tai tiettyä vesikulkuneuvotyyppiä koskevan kiellon asettamiseksi. Ympäristökeskus voi esimerkiksi antaa aluekohtaisia kieltoja ja rajoituksia mm. ympäristön tai yleisen luonnon virkistyskäytön tai muun yleisen edun vuoksi (ks. vesiliikennelain 15–17 §).

Uuden luonnonsuojelulain mukaan teiden rakentaminen luonnonsuojelualueille on pääsääntöisesti kielletty. Poikkeuksena ovat tiet, jotka ovat tarpeen alueen opastustoiminnan kannalta. Lisäksi luonnonsuojelualueilla on sallittua käyttää ja kunnossapitää olemassa olevia teitä, kunnostaa merenkulun turvalaitteita ja vesistön kulkuväyliä sekä tehdä vähäisiä turvalaitteiden edellyttämiä raivauksia. Monilla vanhan luonnonsuojelulain nojalla perustetuilla luonnonsuojelualueilla rakentamiseen liittyvät määräykset voivat poiketa edellä todetusta esim. siten, että teiden ja kulkuväylien kunnossapito sekä merenkulun turvalaitteiden rakentaminen ja kunnossapito ovat luvanvaraisia. Erämaa-alueille ei saa rakentaa pysyviä teitä, mutta valtioneuvosto voi antaa luvan sellaisen pysyvän tien rakentamiseen, jolla on yleisen edun tai luontaiselinkeinojen harjoittamisen kannalta huomattava merkitys.

Vilkkaat yleistä liikennettä palvelevat tiet pyritään siirtämään ja muuttamaan tielaitoksen hoidossa oleviksi yleisiksi teiksi.

Luontopalvelut on osakkaana sadoissa yksityisteissä. Niihin liittyvissä tieyksiköinneissä luontopalveluille kuuluvat yksiköt tulee määrittää suojelualueiden todellisen käytön (erityiskäytön) mukaisesti, eikä esimerkiksi pinta-alaperusteisesti metsätalousskäytön mukaan (ks. tarkemmin Käsikirja yksityisteiden tienpidon osittelusta, Maanmittauslaitoksen julkaisu n:o 92, 2007). Edellä todettu periaate koskee perustettujen suojelualueiden lisäksi perustamattomia suojeluohjelmakohteita ja muitakin luonnonsuojelutarkoituksiin hankittuja kohteita.

Tienpitäjä voi poistaa suojelualueeseen kuuluvalta tiealueelta liikenteelle vaaralliset puut. Tarvittaessa luontopalvelut antaa luvan myös tiealueen ulkopuolella olevien puiden kaatamiseen, jos niistä on vaaraa liikenneturvallisuudelle.

Suojelualueiden hoidon kannalta tarpeettomat omat tiet voidaan sulkea tai ennallistaa.

Suojelualueiden naapurikiinteistöjen omistajilla voi olla rasiteoikeutena kulku suojelualueen läpi. Vielä perustamattomilla suojeluohjelmakohteilla tällaiset oikeudet tulee selvittää ja mahdollisuuksien mukaan poistaa esim. esisuojelukiinteistöä muodostettaessa.

Ilmailulaitoksen määräysten mukaisesti ilma-aluksen lento-oloihin ja laskuun saa tilapäisesti käyttää avointa vesialuetta ilman alueen omistajan tai haltijan suostumusta. Uuden luonnonsuojelulain mukaan ilma-aluksella laskeutuminen edellyttää kuitenkin luonnonsuojelualueilla aina alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen lupaa. Vanhan luonnonsuojelulain nojalla perustetuilla suojelualueilla ilma-alusten laskeutumista koskevat määräykset voivat poiketa uudessa luonnonsuojelulaissa todetusta.

9.6 Malminetsintä ja kaivostoiminta

Luonnonsuojelualueilla tapahtuva malminetsintä ja geologinen tutkimus edellyttävät lupaa, jonka myöntää joko luontopalvelut tai – monilla vanhan luonnonsuojelulain nojalla perustetuilla suojelualueilla – ympäristöministeriö. Luontopalvelujen suojelualueelle myöntämä lupa on valituskelpoinen ”viranomaislupa”. Jos kyse on taloudelliseen hyödyntämiseen liittyvästä geologisesta tutkimuksesta, luontopalvelujen siihen myöntämään maksulliseen lupaan voidaan sisällyttää oikeus maastoajoneuvon käyttöön. Jos kyse on geologiseen perustutkimukseen liittyvästä maksuttomasta luvasta, oikeus maastoajoneuvon käyttöön annetaan erillisellä maastoliikenneluvalla.

Erämaa-alueille ja vielä perustamattomille suojeluohjelmakohteille myönnettävät luvat malminetsintään ja geologiseen tutkimukseen ovat ns. maanomistajalupia (ks. ohje Eräät alueiden käyttöön liittyvät luvat ja niiden hinnoittelu). Näillä alueilla malminetsinnän ja geologisen tutkimuksen edellyttämä maastoliikenne vaatii aina erillisen maastoliikenneluvan.

Malminetsintää tai geologista tutkimusta koskevasta lupahakemuksesta tulee käydä ilmi mm. yhteystiedot, tutkimusalue (karttarajaus ja yksittäiset tutkimuspisteet), tutkimusajankohta ja tutkimuksen laatu (geofysikaalinen mittaus, kairaus ym.), tutkimuksessa käytettävä kalusto (mittauslaitteisto, näytteenottokalusto), arvio toimenpiteiden vaikutuksesta alueelle (millaisia jälkiä tutkimuksesta jää maastoon ja heikentääkö tutkimustyö niitä luontoarvoja, joiden takia alue on sisällytetty Natura 2000 -verkostoon) ja liikkuminen alueella (käytettävä kulkuneuvo ja reitit). Hakemuksessa tulee olla mukana alueellisen ympäristökeskuksen lausunto siitä, edellyttääkö tutkimustyön suorittaminen luonnonsuojelulain 65 §:n mukaista Natura-arviointia vai voidaanko lupa tutkimuksiin myöntää ilman sitä.

Lupa tutkimuksen edellyttämään maastoliikenteeseen voidaan yleensä myöntää, jos maastossa liikutaan vain lumipeitteisenä aikana eikä ajoneuvojen reitiltä tarvitse kaataa puita. Joskus suunniteltuihin ajoreitteihin joudutaan tekemään muutoksia esimerkiksi aran kasvillisuuden tai erityistä suojelua vaativien eliölajien takia (esim. suurten petolintujen pesät).

Kaivostoiminta ja maa-ainesten otto eivät sovi luonnonsuojelualueille, minkä takia ne on luonnonsuojelulaissa ja useimmissa alueiden perustamissäädöksissä kielletty. Myös koelouhokset, tiet ja muut vastaavat luontoa suuresti muuttavat toimenpiteet edellyttäisivät suojelusäädösten muuttamista. Kaivoslain mukaista kaivospiiriä ei saa määrätä erämaa-alueelle, ellei valtioneuvosto ole antanut siihen lupaa.

Luonnonsuojelualueiden perustamissäädöksissä on kuitenkin joitakin poikkeuksia edellä todetusta. Torrnsuon kansallispuiston perustamisen yhteydessä on varattu mahdollisuus pienehkön kivennäisesiintymän hyödyntämiseen. Lemmenjoen kansallispuistossa koneellinen kullankaivu on kielletty asetuksella, mutta muunlainen kullan huuhtonta on sallittu. Asetus ei koske ennen sen voimaantuloa saavutettuja valtausoikeuksia ja niiden nojalla perustettuja kaivospiirejä, minkä takia Lemmenjoen kansallispuistossa on useita kaivospiirejä, joilla edelleen kaivetaan kultaa koneellisesti. Urho Kekkosen kansallispuistossa on sallittu perinteisin menetelmin tapahtuva kullanhuuhtonta, ja sielläkin on yksi kaivospiiri osittain puiston alueella. Syötteen kansallispuistossa voidaan järjestyssäännössä osoitetulta alueelta kerätä korukiviä vähäisessä määrin, ja lisäksi Metsähallituksen luvalla voidaan kerätä ja kuljettaa korukiviä koko puiston alueelta korujen valmistusta varten. Pyhä-Luoston kansallispuistossa voidaan perustamislain nojalla hyödyntää taloudellisesti ammetisteja ja muita korukiviä Luoston Natura-alueen ulkopuolella.

Kullankaivu muuttaa melkoisesti luontoa. Perinteinen kullanhuuhtonta vanhoine menetelmineen ja rakenteineen on toisaalta säilyttämisen arvoista kansanperinnettä ja elävää kulttuurimaisemaa. Kaivoslain muutoksen (589/1997) jälkeen valtaajalla ei ole enää oikeutta saada määrätyksi maa-lajeista huuhtottavan kullan valtausaluetta kaivospiiriksi.

Valtausten ja kaivospiirien huoltokuljetukset tulee tehdä ensisijaisesti talvella moottorikelkalla.

9.7 Vuokraus ja käyttöoikeuden luovutus

Käyttöoikeuden luovutuksessa käytetään vuokrausta tai käyttöoikeussopimusta silloin, kun tarve käyttöoikeuteen on pitkäaikainen (yli vuosi), toistuva tai säännöllinen. Muuten käyttöoikeudet (esim. lyhytaikaiset) luovutetaan pääsääntöisesti luvilla. Maanvuokrauksien ja niihin rinnastettavien käyttöoikeussopimusten hoitaminen tapahtuu Vuokra-sovelluksella.

Erämaa-alueilla on kielletty maa-alueen tai siihen kohdistuvan käyttöoikeuden luovuttaminen tai vuokraaminen ilman valtioneuvoston (ympäristöministeriön) lupaa. Käyttöoikeuksien luovutus luontaiselinkeinotarkoituksiin hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti tai puolustusvalmiuden tai rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta tarpeellisiin hankkeisiin ei kuitenkaan vaadi tällaista lupaa, kuten eivät myöskään esim. palveluvarustuksen käyttöä koskevat sopimukset.

9.7.1 Lomarakentamiseen vuokratut alueet

Suojelualueilla sijaitsee jonkin verran aikanaan lomarakentamiseen vuokrattuja alueita (tontteja). Näitä on erityisesti rantojen suojeluohjelman kohteilla, mutta myös perustetuilla luonnonsuojelualueilla, esim. kansallispuistoissa. Tällaisten tonttien vuokrasopimusten osalta on käytettävissä erilaisia toimintavaihtoehtoja: Vuokrasopimuksista voidaan pyrkiä aktiivisesti eroon, sopimuksia voidaan jatkaa tai joissakin poikkeustapauksissa niitä voidaan jopa suosia. Pääperiaatteena on, että sopimuksista pyritään eroon, mutta toimintatapa ratkaistaan viime kädessä tapauskohtaisesti. Suojelualueilta ei vuokrata uusia maa-alueita lomarakentamiseen eikä muuhunkaan rakentamiseen (esim. tuulivoimalat).

Pohdittaessa suhtautumista vanhoihin lomarakennustontteihin ratkaisevia ovat suojelualan tavoitteet ja erityisesti ne luontoarvot, jotka ovat perusteena alueen suojeluun. Perustettujen luonnonsuojelualan perustamissääädöksissä tai niiden perusteluissa on voitu ottaa kantaa tällaisiin vuokrauksiin, ja nämä kannanotot on otettava huomioon vuokratonttien tulevaisuudesta päätettäessä.

Vuokratonteista pyritään aktiivisesti eroon esim. tietyillä suojelualueilla ja suojelualuetyypeillä. Kansallispuistot ovat yleisiä luonnonnähtävyyksiä ja niiden palveluvarustusta kehitetään yleisökäyttöä varten, jolloin niiden yksityinen lomakäyttö ei ole suotavaa. Sama koskee muitakin suojelualueita, joita kehitetään erityisesti virkistyskäyttöä ja vierailijoita silmällä pitäen. Myös suojelualueilla, joilla on erityismerkitystä alkuperäisen ja erämaisen luonnon säilyttäjinä, yksityiskäytössä olevat lomarakennukset eivät ole hyväksyttäviä.

Vuokratonteista pyritään aktiivisesti eroon myös suojelualueilla, joilla on erityistä arvoa eläin- tai kasvilajien (esim. uhanalaisen lajiston) tai luontotyyppien (esim. huonosti kulutusta kestävä alue) suojelun kannalta. Esimerkiksi saimaannorpan elinalueilla, joilla on runsaasti myös lunastettu rakennusoikeuksia valtiolle, voimassa olevat vuokrasopimukset sanotaan irti kohtuullisia siirtymäaikoja käyttäen. Myös luontotyyppien ja lajiesiintymisen ennallistaminen ja aktiivinen hoito voivat olla syynä siihen, ettei vuokrasopimuksia jatketa.

Suuri osa vuokratuista tonteista sijoittuu vielä perustamattomille rantojensuojeluohjelman kohteille. Rantojensuojeluohjelmaa koskeva valtioneuvoston periaatepäätös ei velvoita tonttialueiden vuokrasopimusten irtisanomiseen, vaikka suojeluohjelman yleistavoitteena on rantojen rakentamattomuus. Vuokrasopimuksia voidaan tällöin näillä kohteilla jatkaa, jos tapauskohtaisessa tarkastelussa ei ilmene syytä niiden lakkauttamiseen. Jos vuokraaja luopuu alueesta, ei uutta vuokraajaa yleensä oteta tilalle. Vuokrauksella ei myöskään saa olla vaikutuksia vuokrattua aluetta laajemmalle alueelle. Esimerkiksi teiden ja sähkölinjojen rakentamista alueelle ei sallita, eikä tontin käytöstä saa aiheutua häiriötä suojelluille luontotyypeille tai lajeille.

Joissakin erityistapauksissa voidaan myös kannustaa vuokrauksen jatkamiseen. Näissä tapauksissa vuokraaja voi hoitaa ja käyttää aluetta sen perinteiseen käyttöön liittyvällä tavalla ja ylläpitää siten alueen luonto- tai kulttuuriarvoja.

Suojelualueilta on aiemmin vuokrattu jonkin verran alueita myös kalastustukikohtia varten. Näiden vuokrasopimuksista päätettäessä noudatetaan osin samoja harkintakriteerejä, kuin mitä edellä on todettu lomarakentamisen yhteydessä, mutta toisaalta näihin liittyy myös omia erikoispiirteitään (esim. ammattikalastajille vuokratut alueet).

Vuokratonttien sopimuksia uusittaessa sopimukseen tulee kirjata tarpeelliset ympäristöasiat, esim. jätehuollon järjestäminen. Vuokraehdoissa voidaan tällöin myös estää vuokraoikeuden siirto ja edelleenvuokraus, rakennusten laajentaminen ja uudelleenrakentaminen sekä sähköistys, vesijohtot, tienteko jne.

9.7.2 Rakennusten vuokraus ja muut vuokraukset

Suojelualueilla on jonkin verran luontopalvelujen omistuksessa olevia rakennuksia, esimerkiksi maanhankinnan mukana tulleita kesämökkejä, kalastustukikohtia, entisten maatilojen talousrakennuksia, metsäkämppejä jne. Jos tällaisilla rakennuksilla ei ole arvoa suojelun alueen hoidon ja käytön kannalta, niitä koskevia vuokrasopimuksia ei uusita. Sopimukset päätetään kohtuullisten siirtymäaikaisten sisällä ja rakennukset puretaan.

Luonnonsuojelualueilla voi olla sähkö-, puhelin- ja vesijohtoja, joita voidaan ylläpitää rauhoitus-säännösten estämättä. Näiden edellyttämän maapohjan/alueen luovutukset hoidetaan vuokrasopimuksin. Aktiivisella yhteistyöllä linjayhtiöiden kanssa vähennetään linjoista aiheutuvia maisema- ym. haittoja. Uusia linjoja ym. ei perustetuille luonnonsuojelualueille voida rakentaa, eikä tällaiseen ole syytä yleensä mennä myöskään vielä perustamattomilla suojeluohjelma-kohteilla. (Pyritään linjojen sijoittamiseen suojeluohjelmakohteiden ulkopuolelle, ja suositaan ilmajohtojen sijasta maakaapelointia.)

Matkailun yritystoimintaan liittyviä sopimuksia on käsitelty luvussa 7.4 ja metsästys- ja kalastus-alueiden vuokrausta luvussa 9.3.

9.8 Luontokuvaus

Valokuvaus on suojelualueilla liikkumisrajoitusten puitteissa sallittua edellyttäen, että siitä ei aiheudu haittaa tai häiriötä alueen eläimistölle ja kasvillisuudelle. Rauhoitettujen eläinlajien yksilöiden tahallinen häirintä erityisesti niiden lisääntymisaikana on luonnonsuojelulain mukaan kielletty, minkä takia mm. kuvaaminen pesällä on kielletty.

Luonnonsuojelualueille ei myönnetä lupia piilokojujen tai muiden rakenteiden avulla tapahtuvaan luontokuvaukseen, mutta perustamattomille suojeluohjelmakohteille tällaisia lupia voidaan myöntää. Keveiden, teltan tapaisten piilokojujen avulla tapahtuva luontokuvaus rinnastetaan jokamiesleiriytymiseen eikä se siten edellytä lupaa.

Haaskan pitoa vain luontokuvausta varten ei suojelualueilla sallita. Luonnonsuojelu- tai tutkimusperusteisilla haaskoilla (ks. luku 5.3.3) luvan saanut haaskanpitäjä voi itse kuvata. Jos on tarpeen säädellä muiden luontokuvaajien käynnejä tällaisella haaskalla, sitä koskevat rajoitteet tulee sisällyttää samaan lupaan tai sopimukseen. Luvan/sopimuksen sallimissa rajoissa muiden luontokuvaajien käynnin haaskalla ratkaisee haaskanpitäjä.

9.9 Suojelualueiden ulkopuolinen maankäyttö

Suojelualueiden ulkopuolinen maankäyttö ja sen mahdolliset muutokset voivat vaikuttaa suojelualueiden tilaan. Ulkopuolelta tulevat vaikutukset näkyvät etenkin vesistöissä ja soiden ojitushankkeissa. Luonnonsuojelualueiden rauhoitusmääräykset ovat voimassa ainoastaan ao. alueilla, eikä niillä ole vaikutuksia alueen rajojen ulkopuolella tehtäviin toimenpiteisiin. Natura 2000 -alueilla tilanne on toinen, sillä Natura 2000 -alueiden suojeluarvojen heikentämiskielto ulottuu myös alueiden ulkopuolella toteutettaviin hankkeisiin.

Suojelualueiden lähialueiden maankäytön pääpiirteet määritellään maakunta- ja yleiskaavoissa. Kaavoitusprosesseihin osallistuminen ja kaavoihin vaikuttaminen ovat keskeisiä keinoja suojelualueiden ulkopuoliseen maankäyttöön vaikuttaessa. Kaavoihin tulee vaikuttaa jo laadintavaiheessa, sillä lausuntovaiheessa muutosten aikaansaaminen on usein jo vaikeampaa. Tavoitteena on myös saada vietyä kaavoihin Metsähallituksen omia tavoitteita ja linjauksia, jotka voivat liittyä esimerkiksi matkailun yritystoiminnan kehittämiseen suojelualueilla. Kaavaluonnoksia arvioitaessa tulee käydä läpi myös luonnonsuojelualueita koskevat kaavamääräykset ja tarkistaa niiden tarkoituksenmukaisuus.

Myös tehokas edunvalvonta (esimerkiksi lausunnon) on tärkeä keino puuttua suojelualueisiin mahdollisesti haitallisesti vaikuttaviin hankkeisiin. Edunvalvonnalla pyritään vaikuttamaan suojelualueiden ympäristössä tapahtuviin hankkeisiin niin, että niiden vaikutukset suojelualueisiin jäävät mahdollisimman vähäisiksi.

Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelussa voidaan puuttua suojelualueen ulkopuoliseen maankäyttöön niillä alueilla, jotka rajautuvat Metsähallituksen liiketoimintojen alueisiin. Luonnonvarasuunnittelun avulla pyritään tukemaan suojelualueiden suojelutavoitteita, alueiden kytkeytyneisyyttä sekä hoitoa ja käyttöä. Metsähallituksen liiketoimintojen mahdollisia haitallisia vaikutuksia suojelualueisiin pyritään vähentämään myös neuvotteluilla ja tulosalueiden välisellä hyvällä tiedonkululla.

Suojelualueiden hoitoon ja käyttöön liittyviä periaatteita, oppaita, ohjeita ja päätöksiä

Alueiden hoidon ja käytön suunnittelu ja seuranta

Asunta, A., Hiltunen, V. & Väisänen, M. (toim.) 2004: Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu. – Suunnitteluohje. Metsähallitus, Vantaa. 75 s.

Hoito- ja käyttösuunnittelun ohje. Versio 2.0. – 11.1.2007, 246/623/2007.

Loikkanen, T., Simojoki, T., & Wallenius, P. 1997: Osallistavan suunnittelun opas. – Metsähallitus, Vantaa. 96 s.

Metsähallituksen luonnonsuojelun tehtävät ja toiminta merialueilla. – 2.4.2001, 3536/410/2000.

Luontotyyppien ja lajien suojelu ja hoito

Alanen, A., Leivo, A., Lindgren, L. & Piri, E. 1995: Lehtojen hoito-opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 26. 128 s.

Elinympäristöjen hoidon toimenpidesuunnittelun ohje. – 1.6.2005, 1134/623/2005.

Ennallistamisen toimenpidesuunnittelun ohje. – 1.6.2005, 1133/623/2005.

Heikkilä, H., Lindholm T. & Jaakkola, S. 2004: Soiden ennallistamisopas. 2. painos. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 66. 125 s.

Mikkola-Roos, M. 1995: Lintuvesien kunnostus ja hoito. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 45. 100 s.

Tukia H. ym. 2003: Metsien ennallistamisopas. 2. korjattu painos. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 58. 87 s.

Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito

Luontopalvelujen kulttuuriperintöstrategia 2007–2015. – 13.10.2006, 2367/40/2006.

Metsähallitus 2002: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. 3. uudistettu painos. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 64. 40 s.

Vauramo, A. 1995: Kämpiltä kelokyliin. Metsähallituksen suojellut rakennukset. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 44. 97 s.

LIITE 1. 2(3)

Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

Isokääntä, O. (toim.) 1997: Luonto-oppaan opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 35. 96 s.

Kestävän luontomatkailun periaatteet. – 23.10.2003, 4257/530/2003.

Luontomatkailun yhteistyöohje. – 1024/530/2007.

Luontomatkailusuunnitelman suunnitteluohje. – 8.8.2007, 2668/530/2007.

Luonto-opastuksen periaatteet. – 4.5.2000, 1952/210/2000. Uusitaan; ks. asianshallinta 3862/50/2006.

Luontorakentamisen periaatteet. – 8.11.2006, ympäristökäsikirja.

Nykänen, R. 1996: Oppimaan luonnonsuojelualueille. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 30. 76 s.

Palveluvarustuksen rakentaminen. – Toimenpidesuunnitteluohje. 30.11. 2006, 3615/72/2006.

Rakentamisen ja rakennuttamisen ohje. – 10.3.2006, ympäristökäsikirja.

Tutkimus ja seuranta

Erkkonen, J. & Sievänen, T. 2001: Kävijätutkimusopas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 62. 73 s.

Hokkanen, M. ym. (toim.) 2005: Ennallistamisen ja luonnonhoidon seurantasuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 76. 85 s.

Horne, P., Sievänen, T., Alenius, V., Iisalo, H. & Friman, T. 1998: Kävijälaskentaopas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 45. 68 s.

Kurikka, T., Eisto, K., Kalpio, S. & Kuokkanen, P. 2002: Luontotyyppi-inventoinnin periaatteita. – Hyväksytty luonnonsuojelun johtoryhmässä 15.5.2002.

Luontomatkailun ympäristövaikutusten arviointiohje. – 24.3.2005, 1132/623/2005.

Metsähallituksen luonnonsuojelututkimusstrategia 2003–2007. – 13.2.2003, 1074/40/2003.

Päivinen, J. & Aapala, K. 2007: Metsien ja soiden ennallistamisen seurantaohje. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 83. 98 s.

Alueiden muu käyttö

Erätalouspäällikön ohje suurpetojen pyynnissä tarvittavista luvista ML:n 8 §:n alueella. – 2.4.2007, 3356/540/2007.

Eräät alueiden käyttöön liittyvät luvat ja niiden hinnoittelu. – Ohje 8.3.2007, 1026/660/2007.

Maastoliikenneperiaatteet. – 1.1.2007, 420/01/2007.

Maksuttomien metsästys- ja kalastuslupien myöntäminen. – Ohje 18.2.2005, 582/540/2005.

Metsähallituksen eräasioiden hoidon periaatteet. – 14.2.2005, 640/01/2005.

Metsähallituksen päätös maastoliikennelupia koskevista alueellisista kiintiöistä. – 17.11.2006, 3516/55/2006.

Metsähallituksen päätös moottorikelkkauralupia koskevista alueellisista kiintiöistä. – 29.9.2006, 3024/55/2006.

Suojelualueiden hallintaan, hoitoon ja käyttöön liittyvä lainsäädäntöä – lagstiftning som gäller förvaltning och skötsel av naturskyddsområden

LAIN TAI ASETUKSEN NIMI	NAMN PÅ LAG ELLER FÖRORDNING	NO/NR
Metsähallitus	Forststyrelsen	
Laki Metsähallituksesta	Lag om Forststyrelsen	1378/2004
Valtioneuvoston asetus Metsähallituksesta	Statsrådets förordning om Forststyrelsen	1380/2004
Laki valtion liikelaitoksista	Lag om statliga affärsverk	1185/2002
Hallinto	Förvaltning	
Hallintolaki	Förvaltningslag	434/2003
Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta	Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet	621/1999
Asetus viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta	Förordning om offentlighet och god informationshantering i myndigheternas verksamhet	1030/1999
Laki sähköisestä asioinnista hallinnossa	Lag om elektronisk kommunikation i förvaltningsärenden	1318/1999
Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa	Lag om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet	13/2003
Arkistolaki	Arkivlag	831/1994
Laki julkisista hankinnoista	Lag om offentlig upphandling	1505/1992
Laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta	Lag om konsumtionsvarors och konsumenttjänsters säkerhet	75/2004
Valtion maksuperustelaki	Lag om grunderna för avgifter till staten	150/1992
Ympäristöministeriön asetus Metsähallituksen eräiden julkisten hallinto-tehtävien suoritteiden maksuista	Miljöministeriets förordning om avgifter för vissa prestationer som hänför sig till Forststyrelsens offentliga förvaltningsuppgifter	1188/2005
Maa- ja metsätalousministeriön asetus Metsähallituksen eräiden julkisten hallintotehtävien suoritteiden maksuista	Jord- och skogsbruksministeriets förordning om avgifter för vissa prestationer som hänför sig till Forststyrelsens offentliga förvaltningsuppgifter	1276/2005
Luonnonsuojelu ja alueet	Naturvärden och områden	
Luonnonsuojelulaki	Naturvårdslag	1096/1996
Luonnonsuojeluasetus	Naturvårdsförordning	160/1997
Erämaalaki	Ödemarkslag	62/1991
Ulkoilulaki	Lag om friluftsliv	606/1973
Laki oikeudesta yleisiin vesialueisiin	Lag om rätt till allmänna vattenområden	204/1966
Euroopan unionin luontodirektiivi	EU:s habitatdirektiv	92/43/ETY
Euroopan unionin lintudirektiivi	EU:s fågeldirektiv	79/409/ETY
Saamelais- ja saaristoalueet	Sami- och skärgårdsområden	
Laki saamelaiskäräjistä	Sametingslag	974/1995
Asetus saamelaiskäräjistä	Förordning om sametinget	1727/1995
Kielilaki	Språklag	148/1922
Saamen kielilaki	Samisk språklag	1086/2003
Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa	Lag om användning av samiska hos myndigheter	516/1991
Euroopan ihmisoikeussopimus	Avtal om mänskliga rättigheter	63/1999
Sopimus liittymisestä Euroopan unioniin (alkuperäinen nimi pitempi)	Avtal om tillträde till Europeiska unionen	103/1994
Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta		HE 309/1993
Kolttalaki	Skolttlag	253/1995

(jatkuu)

LAIN TAI ASETUKSEN NIMI	NAMN PÅ LAG ELLER FÖRORDNING	NO/NR
Saamelais- ja saaristoalueet (jatkoa)	Sami- och skärgårdsområden	
Poronhoitolaki	Renskötellag	848/1990
Porotalouden ja luontais- elinkeinojen rahoituslaki	Lag om finansiering av ren- hushållning och naturnäringar	45/2000
Laki saariston kehityksen edistämisestä	Lag om främjande av skärgårdens utveckling	494/1981
Kulttuuriarvot	Kulturvärden	
Muinaismuistolaki	Lag om fornminnen	295/1963
Rakennussuojelulaki	Byggnadsskyddslag	60/1985
Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta	Förordning om skydd för staten tillhöriga byggnader	480/1985
Maankäyttö ja suunnittelu	Markanvändning och planering	
Maankäyttö- ja rakennuslaki	Markanvändnings- och bygglag	132/1999
Maankäyttö- ja rakennusasetus	Markanvändnings- och byggförordning	895/1999
Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä	Lag om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning	468/1994
Kiinteistönmuodostamislaki	Fastighetsbildningslag	554/1995
Valtioneuvoston asetus valtion kiinteistövarallisuuden hankinnasta, hallinnasta ja hoitamisesta	Statsrådets förordning om förvärv, besittning och skötsel av statlig fastighetsförmögenhet	1070/2002
Laki oikeudesta luovuttaa valtion kiinteistövarallisuutta	Lag om rätt att överlåta statlig fastighetsförmögenhet	973/2002
Maa-aineslaki	Marktäktslag	555/1981
Maa-ainesasetus	Marktäktsförordning	91/1982
Kaivoslaki	Gruvlag	503/1965
Vesilaki	Vattenlag	264/1961
Kalastuslaki	Lag om fiske	286/1982
Kalastusasetus	Förordning om fiske	1116/1982
Metsästyslaki	Jaktlag	615/1993
Metsästysasetus	Jaktförordning	666/1993
Maastoliikennelaki	Terrängtrafiklag	1710/1995
Maastoliikenneasetus	Terrängtrafikförordning	10/1996
Vesiliikennelaki	Sjötrafiklag	463/1996
Vesiliikenneasetus	Sjötrafikförordning	124/1997
Maantielaki	Landsvägslag	503/2005
Laki yksityisistä teistä	Lag om enskilda vägar	358/1962
Ilmailulaki	Luffartslag	1242/2005
Huolto ja valvonta	Underhåll och övervakning	
Laki Metsähallituksen erävalvonnasta	Lag om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning	1157/2005
Valtioneuvoston asetus Metsähallituksen erävalvonnasta	Statsrådets förordning om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning	1273/2005
Ympäristönsuojelulaki	Miljöskyddslag	86/2000
Ympäristönsuojeluasetus	Miljöskyddsforordning	169/2000
Jätelaki	Avfallslag	1072/1993
Jäteasetus	Avfallsförordning	1390/1993
Metsäasetus	Skogsförordning	1200/1996
Laki metsän hyönteis- ja sienituhojen torjunnasta	Lag om bekämpning av insekt- och svampskador i skog	263/1991
Aluevalvontalaki	Territorialövervakningslag	755/2000
Valtioneuvoston asetus aluevalvonnasta	Statsrådets förordning om territorialövervakning	971/2000
Rajavartiolaki	Gränsbevakningslag	578/2005
Pelastuslaki	Räddningslag	468/2003
Rikoslaki	Strafflag	39/1889

IUCN:n suojelualueluokitus: luokkien määritelmät

Luokka Ia

Luonnonpuisto: pääosin tieteellistä tutkimusta varten varattu suojelualue.

Maa- tai merialue, johon sisältyy ekosysteemiltään, lajistoltaan, geologialtaan tai pinnanmuodoiltaan erityisen merkittäviä tai edustavia ominaisuuksia ja jota saa käyttää ensisijaisesti tieteelliseen tutkimukseen tai ympäristön seurantaan.

Luokka Ib

Erämainen alue: suojelualue, jota hoidetaan ensisijaisesti sen luonnontilaisuuden ja erämaaluonteen suojelemiseksi.

Suuri koskematon tai lähes koskematon maa- tai merialue, jonka luontaiset ominaisuudet ja merkitys luonnon tasapainolle säilytetään. Alueella ei ole lainkaan tai siellä on vain vähäistä asutusta. Erämaista aluetta hoidetaan niin, että sen luonnontila säilyy.

Luokka II

Kansallispuisto: suojelualue, jonka hoidossa keskitytään ekosysteemien suojeluun ja virkistyskäytön turvaamiseen.

Luonnontilainen, suojeltu maa- tai merialue, joka on perustettu

- a) yhden tai useamman ekosysteemin ekologisen koskemattomuuden turvaamiseksi nykyisille ja tuleville sukupolville
- b) alueen suojelutavoitteen kanssa ristiriidassa olevan elinkeinon harjoittamisen tai muun käytön estämiseksi
- c) ympäristön ja kulttuurin kanssa sopusoinnussa olevien henkisen hyvinvoinnin, tutkimuksen, luonto-opastuksen, virkistyskäytön ja asiakaspalvelun mahdollisuuksien luomiseksi.

Luokka III

Luonnonmuistomerkki: pääosin yksittäisen luontokohteen tai luonnon ominaisuuden suojelemiseksi perustettu suojelualue.

Alue, jolla on yksi tai useampia sellaisia huomattavan arvokkaita tai ainutlaatuisia luonto- tai kulttuurikohteita, jotka ovat harvinaisia, edustavia tai esteettisesti tai kulttuurisesti merkittäviä.

Luokka IV

Luontotyyppien tai lajien hoitoalue: suojelualue, jota hoidetaan pääosin luonnonhoidollisin toimenpitein.

Maa- tai merialue, jota hoidetaan luonnonhoidollisin toimenpitein, jotta saataisiin taattua luontotyyppin tai tietyn lajin säilyminen.

Luokka V

Suojeltu maisema-alue: suojelualue, jolla hoidetaan maa- tai merimaisemaa ja turvataan alueen virkistyskäyttö.

Suojeltu maa-alue ja siihen mahdollisesti liittyvät vesialueet, joilla ihmisen toimet ja luonto ovat aikojen kuluessa muodostaneet esteettisesti, ekologisesti tai kulttuurisesti erityisen merkittävän kokonaisuuden, jonka luonnon monimuotoisuus on usein suuri. Ihmisen ja luonnon perinteisen vuorovaikutuksen säilyttäminen on elintärkeää alueen suojelulle, ylläpidolle ja tulevaisuudelle.

Luokka VI

Luonnonvarojen hoito- ja suojelualue: suojelualue, jonka hoidossa keskitytään luonnon ekosysteemien kestävään käyttöön.

Alue, jolla on ainakin lähes koskemattomia luonnon ekosysteemejä, joita hoidetaan niiden pitkäaikaisen suojelun turvaamiseksi ja biologisen monimuotoisuuden ylläpitämiseksi niin, että samalla taataan asukkaille luonnontuotteiden ja muiden hyötyjen saannin kestävyys.

Suojelualueiden IUCN-luokka ja määritelmän mukaiset hoidon ja käytön tavoitteet

Koodit: 1 = ensisijainen tavoite, 2 = toissijainen tavoite, 3 = mahdollinen tavoite, – = ei sovelleta. Lyhenteet: LP = luonnonpuistot, KP = kansallispuistot, LSA = muut luonnonsuojelualueet, EM = erämaa-alueet, SSA = soiden-suojelualueet, VM = vanhat metsät, LV = lintuvedet. (Suluissa luontopalveluissa tehty tulkinta, joka perustuu suojelualueluokan maankäyttöön ja hoidon tarpeeseen.)

	Suojelualueluokka						
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
	Tutkimukselle varatut suojelu-alueet	Erämaiset suojelualueet	Suojelualueet ekosysteemien suojeluun ja virkistyskäyttöön	Pienialaiset suojeltavat luontokohteet	Hoidettavat suojelukohteet	Maiseman-suojelualueet	Luonnonvarojen suojelun ja kestävän käytön alueet
Hoidon ja käytön tavoite	LP	(EM, SSA, VM)	KP	(LSA)	(LV)		EM (LP, KP, SSA, VM)
Tieteellinen tutkimus	1	3	2	2	2	2	3 (2)
Erämaisen luonnon suojelu	2	1	2	3	3	–	2 (1)
Lajien ja geneettisen monimuotoisuuden säilyttäminen	1	2 (1)	1	1	1	2	1
Ekosysteemi-toimintojen ylläpito	2 (1)	1	1	–	1 (2)	2	1
Määrättyjen luonto- tai kulttuurikohteiden suojelu	–	–	2	1	3	1	1
Virkistys ja matkailu	–	2	1	1	3	1	3
Opetus ja kasvatus	–	–	2	2	2	2	3
Ekosysteemien luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen	–	3	3 (2)	1	2	2	1
Perinteisten tai kulttuuristen piirteiden ylläpito	–	–	– (2)	– (2)	– (2)	1	2 (1)

Eräiden aluetyyppien kuvaukset

Valtion retkeilyalueet

Maassamme on seitsemän ulkoilulain nojalla perustettua valtion retkeilyaluetta, jotka ovat retkeilyyn ja muuhun luonnon virkistyskäyttöön tarkoitettuja alueita. Alueilla on merkittäviä kävely- ja hiihtoreittejä, luontopolkuja ja telttailualueita. Lisäksi alueilla voi yleensä kalastaa ja metsästää. Kaikki alueet ovat Metsähallituksen hallinnassa. Inarin ja Napapiirin alueelle on ehdotettu retkeilyalueen perustamista.

Maisema-alueet

Maisema-alueella tarkoitetaan luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai muiden erityisten maisema-arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi luonnonsuojelulain nojalla perustettavaa aluetta. Suomessa on 156 maisema-aluetta (yhteensä 730 000 ha), jotka ovat valtioneuvoston vuoden 1995 periaatepäätöksen mukaan valtakunnallisesti arvokkaita. Suurin osa maisema-alueista sijaitsee Etelä- ja Länsi-Suomen viljelyseuduilla. Luonnonsuojelulain mukaisia maisemansuojelualueita on perustettu vasta kaksi, joista toinen on osittain Metsähallituksen hallinnassa.

Itämeren suojelualueet (Baltic Sea Protected Areas, BSPA)

Osana Helsinki-komission (HELCOM) työtä vuonna 1994 nimettiin 62 pääosin jo jollain tasolla suojeltua rannikkoaluetta osaksi Itämeren suojelualueverkostoa. Vuonna 1998 verkostoon liitettiin 24 uutta merialuetta. Suomesta mukana ovat kaikki merialueen kansallispuistot sekä Merenkurkun ja Rauman saaristot, jotka ovat pääosin Metsähallituksen hallinnassa.

RAMSAR-alueet

Ramsarin sopimus vuodelta 1975 velvoittaa valtioita edistämään kansainvälisesti merkittävien kosteikkojen ja vesilintujen suojelua perustamalla luonnonsuojelualueita vesiperäisille maille. Sopimuksen on allekirjoittanut 138 valtiota. Suomen 49 Ramsar-alueen yhteispinta-ala on 786 000 ha. Alueista 21 on kokonaan tai osin Metsähallituksen hallinnassa. Alueet on valittu siten, että ne edustavat mahdollisimman hyvin Suomen erilaisia vesilinnuston kannalta merkittäviä soita, lintujärviä, merenlahtia ja saaristoalueita. Osa Ramsar-alueista kuuluu kansallisiin suojeluohjelmiin, kuten soiden-, lintuvesien- ja rantojensuojeluohjelmiin.

Biosfäärialueet

Biosfäärialueet kuuluvat kasvatus-, tiede ja kulttuurijärjestö UNESCO:n ”Ihminen ja biosfääri”-ohjelmaan (Man and the Biosphere, MAB). Ne ovat kestävä kehityksen mallialueita, joissa on pyritty yhdistämään elinympäristön monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö. Suomessa on kaksi biosfäärialuetta, jotka ovat vuonna 1992 perustettu Pohjois-Karjalan biosfäärialue ja vuonna 1994 perustettu Saaristomeren biosfäärialue. Perustetut luonnonsuojelualueet muodostavat biosfäärialueen ytimen, jonka ympärille on rajattu yhteistoiminta-alue. Ydinalueet ovat osin Metsähallituksen hallinnassa.

LIITE 5. 2(2)

Maailmanperintökohteet/alueet

UNESCO hyväksyi vuonna 1972 kansainvälisen yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi. Sopimuksen pohjalta ylläpidettävään maailmanperintöluetteloon oli vuoden 2006 alkuun mennessä valittu 644 kulttuuri- ja 162 luonnonperintökohdetta sekä 24 yhdistelmäkohdetta. Luonnonperintökohteen tulee kertoa maapallon historian tärkeästä kehitysvaiheesta tai olla esimerkki käynnissä olevasta ekologisesta tai biologisesta muutoksesta. Se voi edustaa poikkeuksellisen kaunista maisemaa tai olla uhanalaisen eläinlajin tyysija. Suomessa kulttuuriperintökohteita on tällä hetkellä kuusi ja luonnonperintökohteita yksi, Merenkurkun maankohoamisrannikon saaristo. Metsähallitus koordinoi Merenkurkun maailmanperintökohteen hoidon ja käytön suunnittelua ja ohjausta, ja Metsähallituksen hallinnassa on osa yhdestä kulttuurikohteesta (Struven kolmiomittausketjun kaksi pistettä).

Uusimmat Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 167 Rauhala, P. 2007: Perämeren kansallispuiston pesimälinnusto 1960–2006. 68 s.
- No 168 Yrjölä, R., Tanskanen, A. & Sarvanne, H. 2007: Pihlajaveden linnustaselvitys vuonna 2006. (verkkojulkaisu)
- No 169 Grönholm, S. & Berghäll, J. 2007: Cooperation between coastal protected areas and surrounding societies – from experiences to recommendations. 73 s.
- No 170 Heinonen, M. (ed.) 2007: State of the Parks in Finland. Finnish protected areas and their management from 2000 to 2005. 313 s.
- No 171 Leppänen, T., Osmonen, O., Kyykkä, T., Sulkava, P., Rajasärkkä, A., Karhu, H. & Honkola, J. 2007: Inarijärven linnut. 69 s.
- No 172 Salminen, J. 2007: Paahdeympäristöjen hyönteisseuranta. 181 s. (verkkojulkaisu)
- No 173 Kunttu P. & Halme P. 2007: Keski-Suomen valtion maiden käävät. 97 s.
- No 174 Heikkilä, P., Hokkanen, M., Kotiaho, J. & Päivinen, J. 2008: Lahopuun määrän kehitys ennallistamisen jälkeen Koloveden ja Liesjärven kansallispuistoissa vuosina 2006–2015. 33 s. (verkkojulkaisu)
- No 175 Hovi, M., Kytö, H. & Rautio, S.-K. (eds) 2008: Fire and Forest – The International Forest Fire Symposium in Kajaani 13.–14.11.2007. 70 s.
- No 176 Wallenius, T. 2008: Menneet metsäpalot Kalevalan kankailla. 46 s.
- No 177 Sarvanne, H., Tanskanen, A. & Yrjölä, R. 2008: Linnansaaren kansallispuiston linnustaselvitys vuonna 2005. 47 s. (verkkojulkaisu)

Sarja B

- No 81 Metsähallitus 2007: Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien toimintakertomus 2006. 51 s.
- No 82 Aho, R., Liukkonen, T. & Joensuu, O. 2007: Kalastuspalvelut Metsähallituksen kalastusasiakkaiden mielissä. 43 s.
- No 83 Päivinen, J. & Aapala, K. (toim.) 2007: Metsien ja soiden ennallistamisen seurantaohje. 98 s. (verkkojulkaisu)
- No 84 Liukkonen, T., Bisi, J., Hallila, H. & Joensuu, O. 2007: Mielenkiintoja metsästyksestä valtion mailla. 68 s.
- No 85 Kettunen, A. 2007: Puurijärven ja Isonsuon kansallispuiston kävijätutkimus 2005. 37 s. (verkkojulkaisu)
- No 86 Pulkinen, S. & Valta, V. 2008: Linnansaaren kansallispuiston kävijätutkimus 2006. 56 s. (verkkojulkaisu)
- No 87 Heikkilä, A. 2008: Patvinsuon kansallispuiston kävijätutkimus 2007. 59 s. (verkkojulkaisu)

ISSN 1235-8983
ISBN 978-952-446-603-5 (pdf)

Julkaisu on luettavissa osoitteessa:

www.metsa.fi/julkaisut